

VIGILIA

2011 / 12

SZENT ÁGOSTON: **Beszéd Urunk Születésének ünnepén**
TIMOTHY RADCLIFFE: **Karácsonyi elmélkedések**
TÖRÖK CSABA: **Megtetesülés**
ELBLINGER CSABA: **Identitás-konfliktusok a karácsonyfa alatt**

A Vigilia karácsonyi körkérdése: „Mi dolgunk a világon?”
Bábel Balázs, Barna Gábor, Barsi Balázs, Fehér M. István,
Frenyó Zoltán, Jókai Anna, Juhász Ferenc, Kereszty Rókus,
Kocsis Fülöp, Kopp Mária, Korinek László, Korzenszky
Richárd, Oberfrank Pál, Pálinkás József, Perczel András,
Sárkány Péter, Sipos Lajos, Szennay András, Szentmártoni
Mihály, Vashegyi György és Zalán Tibor válaszai

76. évfolyam	VIGILIA	December
LUKÁCS LÁSZLÓ:	Isten öröme	881
SZENT ÁGOSTON:	Beszéd Urunk születésének ünnepén (<i>Heidl György fordítása</i>)	882
TIMOTHY RADCLIFFE:	Karácsonyi elmélkedések (<i>Lukács László fordításai</i>)	884
TÖRÖK CSABA:	Megtestesülés	887
ELBLINGER CSABA:	Identitás-konfliktusok a karácsonyfa alatt	895

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

„Mi dolgunk a világon?”

Bábel Balázs (*kalocsa-kecskeméti érsek*), Barna Gábor (*néprajztudós*), Barsi Balázs (*ferences szerzetes, teológus*), Fehér M. István (*filozófus*), Frenyó Zoltán (*filozófus*), Jókai Anna (*író*), Juhász Ferenc (*költő*), Kereszty Rókus (*ciszterci szerzetes, teológus*), Kocsis Fülöp (*görög katolikus püspök*), Kopp Mária (*orvos-pszichológus*), Korinek László (*kriminológus*), Korzenszky Richárd (*bencés szerzetes, teológus*), Oberfrank Pál (*színész*), Pálinkás József (*atomfizikus, az MTA elnöke*), Perczel András (*kémikus*), Sárkány Péter (*vallásfilozófus*), Sipos Lajos (*irodalomtörténész*), Szennay András (*bencés szerzetes, teológus*), Szentmártoni Mihály (*jezsuita szerzetes, pszichológus*), Vashegyi György (*karmester*) és Zalán Tibor (*költő, író*) válaszai

901

SZÉP/ÍRÁS

VASADI PÉTER:	Vitrinüveg; Szempróba; Egy könyvre (<i>versek</i>)	944
THOM GUNN:	Jézus és Jézus anyja; Mozgásban (<i>versek</i>) (<i>Báthori Csaba fordításai</i>)	946
LAURA SIEMONI:	Kicsi Anna és a Szent Luca napi vásár (<i>novella</i>) (<i>Karner András fordítása</i>)	948
MÉRI ÁGNES:	Egy paradicsomról, aki azt gondolta, hogy a Paradicsomot róla nevezték el; Amikor még a félelem sem félt; Egy átlátszó üvegvilág (<i>mesék</i>)	951

KRITIKA

KIRILLA TERÉZ:	A test szerelme Éretted – a végtelenségért. Takács Zsuzsa: <i>A test imádása – India</i> című kötetének egy lehetséges olvasata	954
----------------	--	-----

SZEMLE

(a részletes tartalomjegyzék a hátsó borítón)	956
---	-----

Isten öröme

„Békesség a földön...” A karácsony keresztény örömhíréből ma már talán csak ezt az egyetlen kijelentést teszi magáévá a világ. Ez is inkább vágyként, netán buzdításként hangzik, nem annyira ténymegállapításként. Legyen béke a földön: a családokban, a nagyvilágon, az erőszak különféle színterein, de legfőként a bensőkben. Ez sem kevés, még akkor sem, ha mindössze ideig-óráig tart ez az állapot: amolyan feygyverszünet inkább, semmint igazi, külső-belső békesség.

A mondat egésze jól ismert a Messiás születését hírül adó angyalszóból és a mise glóriájából: „Békesség a földön a jóakarátú embereknek.” A látóhatár kitágul: a békét ajándékba kapjuk, onnan felülről, a „világosság Atyjától”, ahonnan „minden jó adomány származik” (Tit 1,17). Ez az ajándék pedig nem tárgy, nem is erőszakmentes állapot, hanem személy: az újszülött Messiás, akiben az Atya örök Fia lett emberré. „Krisztus a mi békénk.” A görög eredeti szövegben azonban a jóindulat, a gondoskodó jóság nem az emberi akarat műve, hanem Istennek az embert átölelő szeretete. (Az angyalok szavát Jeromos tévesen fordította a Vulgatában. Inkább ilyesmit jelent: „békesség a földön, és Isten jósága az embereken”.) Másként: Krisztusban „megjelent köztünk üdvözítő Istenünk emberszerető jósága” (Tit 2,11). Az Újszülöttben jelent meg az Igazi Ember, akit egészen átjár Isten szeretete.

Az év nagy részében Jézus tetteiről és tanításáról elmélkedünk, így próbáljuk követni példáját, megfogadni tanácsait, engedelmeskedni parancsainak. Úgy tekintünk rá, mintha kortársunk, embertársunk volna. Valójában pedig életének két végpontja, a születése és a halála az igazán fontos, a világunkat felforgató esemény. Ha egy újszülött egészségesen a világra jön, normális esetben együtt örül az egész család. Ez az Újszülött azonban az egész emberi család öröme születik: benne a Teremtő a Fiával ajándékozta meg az embert. Ő általa és Ő benne az Atya az egész emberiséget, egyénenként és egészében gyermekévé fogadja, és ezzel a gondoskodó szeretettel öleli magához. Az angyalokkal és a pásztorokkal együtt ezért örülhet az egész emberiség Jézus születésének.

Az emberek örömenél is hatalmasabb Isten öröme. Örül, hogy Fia emberré lett, és megtapasztalja az embersorsot, a születéstől a halálig. Örül, hogy Fiában kivétel nélkül minden ember a gyermekévé lett, azok is, akik jóakarátúan befogadják, de azok is, akik rossz akarattal elutasítják. Boldogsága ezért lett fájdalmas, hiszen az egész emberiséget átfogó szeretetének Fia szenvedése és halála az ára. Fiában átfogja az egész emberiséget, nemcsak az igazakat, hanem a bűnösöket is. Jézus nemcsak az emberiség öröme születik, hanem a mennyei Atya öröme is. Benne Isten egyetemes és fájdalmas jósága mindenkit magához ölel örök szeretetébe.

Beszéd Urunk születésének ünnepén

SZENT ÁGOSTON

Kritikai kiadás híján a fordítás a *Patrologia latina* szövege alapján készült (38. kötet 1015–1017 oszlopok).

1.1. Halljátok, fény fiai, Isten országába fogadottak, szeretett testvéreim, halljátok! Halljátok és ujjongjatok, ó igazak, az Úrban, hogy mint derék emberekhez, hozzátok is illő lehessen a dicséret (vö. Zsolt 32,1)! Halljátok, amit tudtok, megjegyeztétek, amit hallotok, szeressétek, amit hisztek, s amit szerettek, hirdessétek! Ahogy évente megünnepeljük ezt a napot, úgy várjátok a beszédet, mellyel e napnak tartozunk! Megszületett a Krisztus! Isten az Atyától, ember az anyától. Az Atya halhatatlanságából, az anya tisztaságából. Anya nélkül az Atyától, atya nélkül az anyától. Az Atyától időtlenül, az anyától férfimag nélkül. Az Atyától az élet kezdete, az anyától a halál vége. Az Atyától mint minden nap elrendezője, az anyától mint éppen e napnak megszentelője.

2.1. Előreküldte ugyanis Jánost, az embert, aki akkor született, amikor a nappalok rövidülni kezdenek, ő maga pedig megszületett, amikor a nappalok növekedésnek indulnak, hogy ezzel jó előre jelezze János szavait: *Neki növekednie kell, nekem pedig kisebbednem* (Jn 3,30). Az emberi életnek ugyanis önmagában fogyatkoznia, Krisztusban gyarapodnia szükséges, *hogy akik élnek, már ne önmaguknak éljenek, hanem annak, aki mindenkiért meghalt és feltámadt* (2Kor 5,15), s hogy mindegyikünk elmondja az Apostol szavait: *Immár nem én élek, hanem Krisztus él én bennem* (Gal 2,20), mert *neki növekednie kell, nekem pedig kisebbednem*.

2.2. Méltán dicséri őt minden angyala, hiszen örök táplálékuk ő, romolhatatlan étekkel élteti őket, hiszen ő Isten Igéje, akinek életéből élnek, akinek öröklétéből örökké élnek, akinek jóságából örökké boldogan élnek. Méltán dicsérik mint Istennél lévő Istent, és dicsőséget zengenek a magasságban Istennek (vö. Lk 2,14). *Mi pedig, az ő népe és kezes juhain* (Zsolt 94,7), gyöngeségünkhöz mértén érdemeljük ki a békességet, mégpedig jóakarattal kiengesztelődve! Hiszen az angyalok valójában naponta kiáltják, amit ujjongva zengtek akkor, amikor megszületett nekünk a Megváltó: *Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség a jóakarattal embereknek* (Lk 2,14). Ha tehát ők így dicsérik helyesen, dicsérjük mi is engedelmesen! Ha ők hírnökei, mi legyünk a jószágai! Betöltötte az égben asztalukat, betöltötte a földön jászolunkat. Mert ő asztaluk teljessége, mivel *kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige* (Jn 1,1), és ugyanő jászolunk teljessége, mert *az Ige testté lett és köztünk lakozott* (Jn 1,14). Hogy az ember az angyalok kenyerét egye, emberré lett az angyalok Teremtője. Ők látásban dicsérik, mi hitben (vö. 2Kor 5,7), ők élvezetben, mi kérlelésben, ők elnyerve, mi keresve, ők belépve, mi zörgetve (vö. Lk 11,9–10).

3.3. Melyik ember ismerné a bölcsesség és tudás Krisztusban rejlő, s az ő testének szegénységébe rejtett kincseinek mindegyikét (Kol

2,3)? Mert bár gazdag volt, szegénnyé lett értünk, hogy szegénysége gazdaggá tegyen minket (2Kor 8,9). Amikor ugyanis a halandóságot fölvette, hogy a halált elvesse, szegénységben mutatkozott meg, ámde a majdani gazdagság ígéréssel, és nem a hajdani ígéréssel. Mily bőven adja édességének bőségét, amelyet elrejtett azoknak, akik őt félik, és amellyel magajándékozta mindazokat, akik őt remélik (vö. Zsolt 30,20). Mert rész szerint tudunk, míg el nem jön, az, ami teljes (1Kor 13,12). Hogy alkalmasak legyünk ennek elnyerésére, ő, aki Isten alakjában az Atyával egyenlő, a szolga alakjában hasonló lett hozzánk, hogy újjáalakítson minket Isten hasonlatosságára (vö. Fil 2,6–7). Isten egyetlen Fia az ember fiává lett, s így az emberfiak sokaságát Isten fiaivá teszi, s a szolga látható alakja által megerősített szolgálkat fölszabadítja Isten alakjának látására. *Isten fiai vagyunk ugyanis, de még nem mutatkozott meg, mivé leszünk. Tudjuk, hogy amikor megmutatkozik, hasonlóvá leszünk hozzá, mivel látni fogjuk őt, amint van* (1Jn 3,2). Mert mi más lenne a bölcsesség és tudás kincse, mi az isteni gazdagság, ha nem az, ami megelégit minket? Hát nem az az édesség bősége, ami elegendő nekünk? *Mutasd meg nekünk az Atyát, és az elég nekünk* (Jn 14,8)! Az egyik zsolttárban valaki közlünk, közöttünk vagy helyettünk így szól hozzá: *Megelégszem, amikor dicsőséged megnyilvánul* (Zsolt 16,15). Márpedig *ő és az Atya egyek* (Jn 10,30), és aki őt látta, látta az Atyát is (Jn 14,9). *Így ő az erősségek Ura, ő a dicsőség királya* (Zsolt 20,10). Megtérítve minket, mutasd meg nekünk arcodat és megmenekülünk, betelünk majd és megelégszünk (Zsolt 79,4)!

4.4. Mondja hát neki a szívünk: *Arcodat kerestem, a te arcodat fogom keresni Uram, ne fordítsd el tőlem tekinteted* (Zsolt 26,8–9)! És ő válaszoljon szívünknek: *Aki szeret engem, megtartja parancsaimat, és aki szeret engem, azt szeretni fogja Atyám, és szeretni fogom őt, és megmutatom magam neki* (vö. Jn 14,21)! Szemükkel látták, akiknek ezt mondta, fülükkel hallották a hangját, és emberi szívvel embernek tartották. Amit azonban szem nem látott, fül nem hallott, és ember szívébe föl nem hatolt, arról megígérte, hogy megmutatja az őt szeretőknek (vö. 1Kor 2,9). Amíg ez nem valósul meg; amíg nem mutatja meg nekünk azt, amivel megelégszünk (vö. Jn 14,8), amíg nem iszunk őbelőle, az élet forrásából, hogy beteljünk (vö. Jn 7,38), amíg éhezünk és szomjazunk az igazságosságot (vö. Mt 5,6), és amíg kimondhatatlan hévvel vágyakozunk Isten alakjának szépségére, addig jámbor odaadással ünnepeljük megszületését a szolga alakjában! Amíg nem szemlélhetjük azt, ami a fényhozó előtt született az Atyától (vö. Zsolt 109,3), gyülekezzünk aköré, ami éjszakai órán született a Szűztől! Amíg nem fogjuk fel, hogy a nap előtt megmarad a neve (Zsolt 71,17), ismerjük fel a napba helyezett sátrát! Amíg nem pillantjuk meg az Atyjában megmaradó Egyedülit, emlékezzünk az ágyasházából kilépő vőlegényre (Zsolt 18,6)! Amíg alkalmatlanok vagyunk Atyánk lakomájára, ismerjük meg Urunk, Jézus Krisztus jászolát!

Karácsonyi elmélkedések

TIMOTHY RADCLIFFE

Isten fiatal

1945-ben született, 1965-ben lépett be a domonkos rendbe, 1971-ben szentelték pappá. 1992–2001 között a rend általános előljárója volt. A homiliák forrása a domonkosok angolai rendtartományának honlapja: www.torch.op.org

A Vigilia Kiadó egyik karácsonyi újdonsága a szerző *Miért járjunk misére? Az Eucharisztia drámája* című könyve, amelyben a neves domonkos teológus a szentmisét közelebb hozza azokhoz, akik rendszeresen járnak templomba, de azokhoz is, akik inkább távol maradnak tőle, mert unalmasnak és értelmetlennek tartják. Radcliffe a szentmisét hatalmas drámaként mutatja be, amely átalakítja emberségünket, és bevon bennünket Isten végtelen életébe és szeretetébe. Fesztelen, könnyed, „hétköznapi” stílusa segít abban, hogy otthonosabban érezzük magunkat a szentmisén.

Isten születésnapját ünnepeljük ma. Ez a születésnap azonban nem olyan, mint a miénk. Mi a születésnapunkon azokat az éveket ünnepeljük — vagy panaszzoljuk —, amelyek elteltek születésünk óta. Karácsonykor azonban nem azt ünnepeljük, hogy Jézus 2002 éves, vagy hogy már hány év telt el születése óta. Azt ünnepeljük, hogy Isten csecsemőként megszületett. Minden karácsony annak az ünnepe, hogy Isten eljött közénk újszülött gyermekként.

Azért van ez így, mert Isten mindig fiatalként van közöttünk. Szent Ágoston írta, hogy Isten fiatalabb minden másnál. Mi öregebbek lettünk Istenünknel. Ez azt jelenti, hogy Isten mindig megőrzi a fiatalság friss erejét: annak életörömét és játékosságát, aki mindig kész az újrakezdésre. Hisszük, hogy Isten örök, és ezért Istent gyakran rettenetesen öregnek ábrázolják. De ha Istenben nem létezik a múlt idő, akkor ő mindig ott van a kezdetnél is, örökké fiatalon.

A fiatalság a remény jellemző vonása, mert a remény a jövőre késszül, amely mindig nyitott és hosszú, bármilyen öreg legyen is valaki. A francia költő, Charles Péguy írt verset a reményről, amelynek szimbólumát kilenc éves kislányában látta. Azt írja, hogy egyáltalán semmi más nem tart meg bennünket, egyes egyedül a kisgyermek. Remény, mert ő folyton mindent újrakezd, ő csupa ígéret, aki mindent garantál, aki a holnapot biztosítja a mának, a délutánt a reggelnek, az életet az életnek, sőt az örökkévalóságot az időnek.

Úgy ünnepeljük tehát a karácsonyt, hogy kérjük Istent: újítsa meg fiatalságunkat, mint a sasét (Zsolt 103,5). Az az evangélista, akinek szimbóluma a sas, írja, hogy mindazoknak, akik befogadják Isten szavát, hatalmat adott, hogy Isten gyermekévé legyenek; mindazoknak, akik hisznek benne, aki nem vérből, sem a test ösztönéből, sem a férfi akaratóból, hanem Istenből született.

Az istengyermekség többet jelent annál, hogy Istent atyánknak tartjuk; hanem azt, hogy részt kapunk annak a gyermeknek fiatalságából, akinek születését ma ünnepeljük. Ez nem arra ösztönöz, hogy fiatalnak próbáljunk látszani, rejtegetve ráncainkat, festve a hajunkat, menekülve a korunkról árulkodó jelektől. Öregszünk, de ettől nem szabad félnünk. Nem a külsőnk kell cicomáznunk, hiszen lelkünk fiatalságát az Isten Bárányától kapjuk. Ez nem garantálja, hogy elűzhetjük az öregkor kísértéseit, azt gondolva, hogy semmi újat nem kezdhetünk, hogy a biztonság jobb a kockázatnál,

hogy minket elkerül a fatalizmus és a cinizmus. Kérjük Istent, hogy újítsa meg a reményt szívünkben.

Úgy ünnepeljük tehát a karácsonyt, hogy teret adunk Isten időtálló képeinek, a gyermekeknek és a fiataloknak. A rettenetes népirítás után visszatértem Ruandába. Egy kanadai domonkos, aki már huszonöt éve dolgozott ott, elvitt annak a háznak romjaihoz, ahol valaha éltünk. Rengeteg barátja meghalt, és szinte egész életműve elpusztult. Adott azonban nekem egy fényképet önmagáról, amint két ruandai csecsemőt tart a karjában. A hátára ezt írta: Afrikának van jövője.

Amiatt a gyermek miatt, akinek születését ma ünnepeljük, mi is elmondhatjuk: az emberiségnek van jövője. Dolgozzunk tehát egy olyan jövőért, amelyben a fiatalok boldogan élhetnek. Hadd legyenek igazi gyermekek! Ne váljanak a piacok mohó fogyasztóivá, akiket rabul ejtenek a reklámok, vagy akiket szexuális tárgynak használnak. Hadd növekedjenek bennük a fiatalság reménnyel teli tulajdonságai, legyenek képesek játszani, kísérletezni, kockázatot vállalni. Mindenekelőtt pedig éljenek. Ma azokra a csecsemőkre gondolok, akik most születnek Bagdadban, a domonkos kórházban. Ne pusztítsa el őket a háború. Éljenek és ünnepelhessenek egy másik karácsonyt, annak a gyermeknek az ünnepét, aki mindig újra születik. Éltesse őket az emberiség jövőjébe vetett friss és fiatal remény.

Üres kezek

A napkeleti bölcsek a gyermek Jézusnak „aranyat, tömjént és mirhát” adtak ajándékba. Miért vittek neki ajándékot? Mária gyermeke ezeket semmire sem tudta használni. Mit is kezdhettek velük?

A fontos persze nem az, hogy Jézus családjának szüksége volt-e ezekre az ajándékokra, bár az arany bizonyára mindig jól jön az embernek! Ezek az ajándékok nem azt tartalmazták, amire szüksége volt, hanem azt ismerték el, hogy kicsoda ő. Az arany a királyságát ismerte el, a tömjén a papságát, a mirha pedig a halálát, azt, hogy meg fog halni.

A bölcsek tehát annak az ajándéknak tiszteletére adtak ajándékot, aki ő volt nekik és nekünk. Ezek az ajándékok nem azt mutatják, hogy a gyermek Jézus rászorult valamire is, hanem azt, hogy mi vagyunk a rászoruló, hogy vágyódunk erre a papkirályra, aki az életét adta értünk. A bölcsek értékes dolgokkal a zsákjukban keresik fel őt, ennél fontosabb azonban, hogy üres kezekkel távoznak, és így lehetőségük nyílik arra, hogy befogadják azt az ajándékot, aki maga Jézus.

Ezzel ellentétes az, ahogy Heródes látja a gyermeket: úgy érzi, hogy fenyegeti mindazt, amit birtokol, a királyságát, a gazdagságát. A kezei túlságosan tele vannak ahhoz, hogy elfogadja azt az ajándékot, amelyet neki is felajánlanak Krisztusban. Ha be akarjuk fogadni a karácsony ajándékát, nekünk is ki kell ürítenünk a kezünket.

Andreas English német vallási újságíró, aki igen kritikusan írt II. János Pál pápáról, 1999-ben elkísérte őt Indiába. Vele együtt látogatta meg Mahatma Gandhi otthonát. Unatkozott, és közönyösen figyelte, amint a pápa leveti a cipőjét ennek a szent hindunak a tisztelgetésére. Legföljebb abban reménykedett, hogy a pápa megbotlik, és így jó fotót csinálhat róla, amint elterül a földön.

Aztán beszédbe elegyedett egy öreg indiai asszonnyal, aki személyesen ismerte Gandhit, és akit az indiai kormány küldött oda, hogy részt vegyen ezen az eseményen. Azt mondta: „Gandhinak nem volt semmije. Csak a két üres keze és a hindu hite. De az egész hatalmas brit birodalom, csatahajóival és hadseregével együtt sem tudta legyőzni ezt a hittel teli kis hindut. Így van a pápával is. Neki sincsen hadserege. Gandhihoz hasonlóan csak az üres keze van, az oroszok mégsem tudtak győzni a hite, a szabadító Istenbe vetett mélységes bizalma ellen.”

A kinyilatkoztatás pillanata volt ez, amely örökre megváltoztatta az újságíró életét.

Karácsonykor legtöbbször ad és kap ajándékot. Bizonyára olyan ajándékokat kerestünk, amelyekre a hozzátartozóinknak szükségük van. Ajándékaink azonban, akárcsak a bölcseké, ennél sokkal mélyebben azt jelzik, hogy kik azok, akiket szeretünk. Gyönyörködünk emberségükben. Ha könyveket adunk nekik vagy bort, ezt nem azért tesszük, mert erre szükségük van, hanem azért, mert örülünk annak az örömmel, amellyel fogadják. Az örömet ünnepeljük.

Ezeknek az ünnepléseknek a mélyén azonban Ő van, aki nem szorul rá a mi ajándékainkra, hanem maga a tiszta ajándék. Teljes lényét öröktől fogva az Atyától kapja, és azért jött el, hogy ő is önmagát adja nekünk. Ahhoz azonban, hogy ezt az ajándékot befogadjuk, a kezünknek üresnek kell lennie. Föl kell ismernünk, hogy az élet isteni teljessége az, amelyre a legmélyebben vágyódunk, s hogy helyet kell teremtenünk számára, hogy befogadhassuk.

Ennek a világnak Heródesei nem tudják befogadni az ajándékot, mert ehhez le kellene mondaniuk a saját teljességükről és önelégültségükről. A gyöngye gyermekét csak fenyegetésnek tudják látni. Amikor Manuel Merton OP, aki erről a német újságíróról beszélt nekem, meglátogatta a Ho Si Minh-város érsekét Vietnámban, és megkérdezte tőle, hogy mi a vietnámi egyház csodálatos sikerének titka, ezt válaszolta: „Azt hiszem, az erőtlenségünk tesz bennünket annyira erőssé.”

Lukács László fordításai

Megtestesülés

1979-ben született. Katolikus pap, az Esztergomi Hit-tudományi Főiskola oktatója. Legutóbbi írását 2011. 5. számunkban közöltük.

Keresztény hitünk központi titka a húsvéti misztérium: a legelső hitvallások ebben lelik fel identitásunk sarokkövét. Mindazonáltal — és ez a szempont olykor a kelleténél kevesebb hangsúlyt nyer — a szent három nap teológiailag értelmezhetetlen egy alap-misztérium, egy alap-történet: a megtestesülés nélkül. Amikor János apostol a lelkek megkülönböztetéséről ír, így fogalmaz: „Az Istentől származó lelket erről ismeritek fel: minden lélek, amely megvallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, az Istentől van” (1Jn 4,2). A jánosi „testben” — *en szarki* — rendkívül hangsúlyos és erőteljes. A *szarx* a testet nem pusztán mint személyességet, mint egyediséget fedi, de magában foglalja a teremtményi-anyagi valóságot, mondhatni a fizikai lét gravitációját, a sebezhetőséget, és végül magát a legvégső anyagi változást: a halált. A „testben eljövő” Jézus Krisztus nem egyszerűen Isten, aki valamilyen emberi alakot ölt magára (ahogy az megtörtént a mítoszok világában például a pogány görög vallás isteneivel is), hanem Isten, aki totálisan kiüresítve önmagát, magára vállalja a teremtményi valóság teljességét. Mindenben hasonlóvá lett hozzánk, mondhatjuk a Szentírás szavaival (Zsid 2,17–18; vö. Róm 8,3). Ezt a bizonyosságot az egyház fohásza is visszahangozza a IV. eucharisztikus imádságban. Nazianzi Szent Gergelyre vezetik vissza azt a mély értelmű teológiai kijelentést, amely a megtestesülés és a megváltás művét teljes egységben mutatja: „Quod non est assumptum, non est sanatum”¹ — amit Isten nem vett magára, azt nem is gyógyította meg. Megtestesülés, megváltás és üdvözítés: egymás nélkül értelmezhetetlen hittitkok. A fundamentum az *en-szarkószisz*, Istennek a hússá, testté levése — amely azonban előre mutat Húsvét szent titkára. Az Isten azért vállal halandó életet, hogy meg is haljon, s meghalva feláldadjon. Az isteni Ige azért lesz emberré, hogy végül az ember Istenné lehessen. Nagy Szent Albert „az Ige testté lett” szavakról elmélkedve kifejti, hogy ez a megfogalmazás „mintha ezt mondaná: ha az Isten emberré lett, hinnünk kell, hogy az embernek is Istenné kell lennie. És hogyha az emberré lett Isten a világba jön, akkor az Istenné lett ember is felmegy a mennybe” (*Comm in Ioann. cap. I*).

Jelen írásunkban a megtestesülésnek ezt a csodálatos és hatalmas misztériumát szeretnénk megközelíteni, mélyebben megérteni.

Az emberi alaptapasztalat

A nagy keresztény gondolkodó, Gabriel Marcel filozófiájában gyakran foglalkozott két témával: az egyik a szeretet, a másik pedig a testi létezés tapasztalata. A szeretet kapcsán fogalmazta meg azt a gyönyörű gondolatát, miszerint: „Ha valakinek azt mondom, szeretlek, az lényegében azt jelenti, hogy te nem halsz meg.” Ezen a ponton a szeretet és a testi létezés egyetlen nagy kérdésbe, egyetlen nagy feszültségbe összpontosul: a szeretet és a testiség (mint halandóság)

²A marceli idézeteket s a Brunschvicg-szónaváltást Pílinzky János alapján idézzük, lásd *André Gide egy hívő szemével*. Új Ember, 1965. február 28. (Kötetben: *Szög és olaj*. Vigília, Budapest, 1982, 124–127.)

mintha egymás ellen feszülne, s a szikra, a felcikázó villám a halál tapasztalatából pattanna ki. Marcel egy kritikusa, Léon Brunschvicg úgy vélte, „Gabriel Marcelt túlonn túl érdeklí Gabriel Marcel halála”. Erre a nagy gondolkodó csak ennyit válaszolt: „Gabriel Marcelt nem Gabriel Marcel halála érdeklí, hanem mindannak a halála, amit Gabriel Marcel szeret.”²

Ha saját emberi tapasztalatunkra tekintünk, a halál számunkra is kérdésként merül fel — és mi sem önnön halálunkkal foglalkozunk szüntelenül, hanem épp az tölt el minket fájdalommal, gyásszal és szenvedéssel, hogy az általunk szeretettek távoznak el. Életünk során a világot, amely körülvesz bennünket, amely önmagában véve pusztá tárgyi és idegen valóság, szeretetünk révén otthonná változtatjuk át. Szeretett emberek, emlékek, biztonságot sugárzó keretek, személyességünk ruhájába öltöztetett tárgyak kezdenek minket körülvenni. Ám eközben mintha hangtalanul, alig észrevehetően, mégis feltartóztathatatlanul lopakodna előre a megnevezetlen, a félelmes elmúlás, a semmi, a halál. A pusztulás — mennyire furcsa ez — még az anyagvilág tárgyait is könnyre fakasztja. Vergilius *Aeneis*ében olvassuk: „sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt” (I, 462) — a tárgyaknak könnyei vannak, és a lelket megérintik a halandó dolgok. Babits hasoncímű (*Sunt lacrimae rerum*) versének utolsó szakaszában így beszél szobája tárgyairól: „Sírnak, mint néma lelkek, mint vak árvák, / süket szemek, sötétbe zárt rabok, / halottlan holtak és örökre lárvák, / léttelen lények, tompa darabok.”

Korunk embere számára a fenti sorok megrendítő valósággá lettek. A tárgyak sírását már rég nem halljuk, a dolgok könnyeit már rég nem látjuk, túlságosan elfoglaltak és rohanók lettünk ehhez, túlonn túl hozzászoktunk, hogy birtokoljuk, használjuk, végül érzéstelenül eldobjuk a világ dolgait. Ám eközben — elidegenedve mindentől, majd mindenkitől — önmagunk számára is tárggyá váltunk. Most már mi sírunk, mi könnyezünk „néma lélekként”, „halottlan halottként”, „léttelen lényként”. Lehet még egyáltalán szeretni így? Erich Fromm gondolata az emberi valóság két alapképletéről — *haben oder sein*, birtokolni vagy lenni — mintha átalakult volna: birtokolni vagy nem lenni? Ha nem birtokolok, nem is vagyok; a birtoklás az egyetlen elismert mód a testi, az anyagi valósághoz való viszonyra. Birtokolom a tárgyakat (azért dolgozom, azért keresek pénzt, hogy aztán fogyaszthassak, élményt vásárolhassak), birtokolom az embereket (megtanulom, miként manipulálhatom a másikat, hogyan vihetem át akaratomat, közben az emberi kapcsolataim egyre felszínesebbek, egyre rövidebb ideig tartanak, és már alig ismerek akármiféle életen át kitartó hűséget és ragaszkodást) és birtokolom önmagam, önnön testemet is (amit szintén manipulálok, „meghamisítok”, átszabok, elleplezek).

Viszont birtokolva nem lehet szeretni. A birtoklás arra jó, hogy egy fájdalmas illúzióval ajándékozzon meg: én vagyok az ura életem tárgyainak, személyeinek, önnön magamnak is. Korunk végtelen

birtoklási vágya úgy a dolgok, mint az emberek szintjén felfogható egyfajta menekülésnek, látszatvilágba burkolózásnak, ahol nem kell tudomást vennem a halál tényéről. Én uralok mindent! A legjobb kondícióban tartom meg önmagam, a leghatékonyabban használom ki az engem körülvevő kapcsolatokat és tárgyakat! Ha pedig valamire nincsen szükségem, azon túllépek, azt eldobom, ahelyett beszerzek egy másikat, egy újabbat, egy jobbat, egy szebbet, teljesen mindegy, hogy számítógépes programról, kenyérpírtóról, mobiltelefonról, barátról vagy éppenséggel „életem társáról” van szó. Látszólag kicseleztem a halált, az elmúlást, a leépülést — egyszerűen a testiség tapasztalatát. Birtokolva és uralva a mindenséget létrehoztam a virtuális világot, ahol csak az számomra jelenvaló, amiről én tudomást akarok venni. Itt nincs öregedés, betegség és halál.

Így viszont az ember elérkezik abba az állapotba, amelyben Gautama Sziddharta herceg is leledzett ifjú korában: illuzórikus benyomásokból épül fel életünk, amelyek eltakarják előlünk a valóság igazi arcát. A fiatal indiai trónörökös számára három „kép” volt a megvilágosodás útján a kiindulópont: az élelmet kereső, a beteget ápoló és a halottat temető emberen keresztül értette meg, hogy minden érző lénynek osztályrészül jut a szenvedés, a betegség, az öregedés és végül a halál. Ezen tapasztalatára választ keresve világsodott meg, vált Buddhává.

A keresztény hit számára Krisztus megtestesülésének titka a fény ösvénye. János ilyen szimbolikus-teológiai keretben fogalmazza meg az Ige emberré levését: „(Az Ige) volt az igazi világosság, amely minden embert megvilágosít. A világba jött, a világban volt, általa lett a világ, mégsem ismerte föl a világ. (...) S az Ige testté lett, és közöttünk élt. Láttuk dicsőségét, az Atya Egyszülöttének dicsőségét, akit kegyelem és igazság tölt be” (Jn 1,9–10.14).

Az Isten emberré lett...

A fény és a látás, a szemlélés különösen fontos szerepet tölt be a János szerinti evangélium prológusában. A megtestesülést olyan eseményként láttatja, amely azt az őseredeti fényt hozza el az anyagvilágba, amelyet a bűn homálya eltakart, elhomályosított. Jézus ezt mondja: a Sátán „hazug és hazugság atyja” (Jn 8,44). Krisztus emberré levése épp az ellentétes irányú mozgás: a homály oszlatása, az igazság kimondása, a tanúságtétel nem egyszerűen valami elvont eszméről, hanem az életadó, valóságmegalapozó, mélységfeltáró igazságról. „Azért jött, hogy tanúságot tegyen, tanúságot a világságról, hogy mindenki higgyen általa” (Jn 1,7). „Arra születtem, s azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról. Aki az igazságból való, hallgat szavamra” (Jn 18,37). Az Ige megtestesülése valójában az igazság feltárása, a valóság felragyogása az álcák, hazugságok és illúziók egyre terhesebb és sötétebb fátyola alól.

Ebben a keretben megérthetjük, miért nem volt elegendő az, hogy „sokszor és sokféle módon szólt Isten hajdan az atyákhöz” (Zsid 1,1). Hisz minden szó, minden prófétai közvetítéssel adott tanítás, legyen

a lehető legtökéletesebb visszatükröződése is az isteni szándéknak, végső soron hirdetheti a fényt, de nem lehet maga a fény. Tanúskodhat az igazságról, de nem mondhatja el Jézussal: „Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet” (Jn 14,6). Ezt a felismerést tárja elénk a II. Vatikáni zsinatnak az isteni kinyilatkoztatásról szóló tanítása: „Jézus Krisztus, a megtestesült Ige, az »emberekhez küldött ember« (...) egész jelenlétével és minden megnyilvánulásával, szavaival és tetteivel, jeleivel és csodáival, főként pedig halálával és a halálból való dicsőséges föl-támadásával, végül az igazság Lelkének elküldésével beteljesítvén tökéletessé teszi a kinyilatkoztatást...” (*Dei Verbum* nr. 4).

Miben is áll ez a tökéletesség? A megtestesülésnek azon csodájában, hogy az Isten az őskérdést, az alaptapasztalatot veszi magára: az emberi módon megélt szeretetet és a testi létezését. A szentháromságos örök szeretet misztériuma így emberi egzisztenciánk „nyelvén” szólalt meg közöttünk, emberi szemeink által érzékelhető és befogadható fényként világosított meg minket. A VII/C eucharisztikus imádság (*Jézus a szeretet példaképe*) prefációjában ezt imádkozza az egyház Krisztusról: „Ő szerette a szegényt, a beteget, a kitaszítottat és a bűnöst, nem ment el részvét nélkül semmiféle ínség mellett. Az ő élete és tanítása arra oktat minket, hogy olyan Isten vagy, aki úgy viseled gondunkat, mint ahogy egy atya törődik gyermekével.” A megtestesülés titkának erőterében mindez nem pusztán felismerés, hitben elfogadott tétel, hanem megtapasztalt valóság: az Isten szeretet, s ezt a testi valónkon keresztül tapasztaltuk meg. Ahogy megkente sárral a vak szemét, ahogy felsegítette a földre roskadt házasságtörő asszonyt, ahogy a vérfolyásos nő a ruhája szegélyébe kapaszkodott, ahogy megtörte a kenyeret és átadta tanítványainak — mind-mind az embertestben megélt és megtapasztalhatóvá tett szeretetet kinyilatkoztatásai.

A keresztény teológia századai során megannyiszor felmerült a kérdés: *cur Deus homo*, miért lett az Isten emberré? A válaszok szép számban sorjáztak, s mindannyiszor próbáltak az üdvrend egészébe ágyazott igazságokat megfogalmazni a megtestesülés és a megváltás, üdvözítés kapcsolatáról. Ám talán nem merész és hitellenes a kijelentés: Isten azért lett emberré, hogy megérinthesse a másik embert. Ez lesz a keresztény hit születésének alaptapasztalata, amelyet János apostol így önt szavakba: „Megismertük és hittünk a szeretetben, amellyel Isten van irántunk” (1Jn 4,16). Ez az a szeretet, „amit hallottunk, amit a szemünkkel láttunk, amit szemléltünk és amit a kezünkkel tapintottunk” (vö. 1Jn 1,1). Csakis innen, ebből a sajátos Isten-empíriából kiindulva lehet kijelenteni, hogy „az Isten szeretet” (1Jn 4,16). A megtestesülés tapasztalata nélkül a fenti kijelentés lehetne gondolati játék, elvont érzélgősség, szentimentális lelkiség — így azonban sajátos és elrabolhatatlan bizonyosság. „Tudom, kinek hittem” (2Tim 1,12). Annak, aki szeret, és testével testemben érintett meg engem.

Ez a gondolat, ez a hitbeli kijelentés az evangéliumok korának világában valóban értelmetlenségnek és botránynak számíthatott, hi-

szen kilépett a mitikus keretből, s olyan realitásba, megfoghatóságba, anyagiságba foglalta bele az Isten-hitet, amely már-már tiszteletlennek, de mindenképpen a vallásossággal összeegyeztethetetlennek tűnhetett. Mind a nagy filozófiai rendszerek, mind a jelentős vallási hagyományok szempontjából sebezhető ez a tanítás: nem olyan Istent állít elénk, aki Abszolútumként vagy elérhetetlen fényben Lakozóként az ember értelmi képességeinek legjavával közelíthető csak meg; hanem egy olyat, aki belehúszosul térbeli és időbeli valóságunkba, s ezáltal kiszolgáltatja magát nekünk. A *Christus incarnatus* egyszersmind a *Christus traditus* is.³ Krisztus átadása (hiszen a *traditus* szó nemcsak elárultatására, hanem átadására is utal⁴) a megtestesülés pillanatában kezdődik: nem az iskarióti Júdás az első, aki átadja Jézust: az Atya az, aki értünk mindannyiunkért odaadja őt (vö. Róm 5,24; 8,32). Az emberré levés és a világba születés ennek a hatalmas üdvözítő isteni akaratnak az útja, eszköze, Jézus Krisztus igaz, velünk egy embersége így alkotódik meg a Szentlélek beárnyékozása által Mária méhében. Amikor pedig a Megváltó öntudatra ébredve követi Atyja akarátát, akkor ezt az odaadást/átadást teljesíti be önként, szabadon, egészen a kereszthalálig értünk (vö. Ef 5,2) és az egyházért (Ef 5,25). Így áll elénk a valódi „történeti Jézus”, akinek átadása (*traditio*) a mai napig folytatódik.

³Vö. Wiard Popkes:

Christus traditus. Eine Untersuchung zum Begriff der Dahingabe im Neuen Testament. Zürich – Stuttgart, Zwingli, 1967.

⁴Krisztus elárulását, értünk adását és önátadását egységben mutatja Hansjürgen Verweyen: *Gottes letztes Wort.* Patmos, Düsseldorf, 1991, 69.

Kinyilatkoztatás-kritika — lessingi árok

⁵Gotthold Ephraim Lessing: *Über den Beweis des Geistes und der Kraft.* In uő.: *Die Erziehung des Menschengeschlechts und andere Schriften.* Reclam, Stuttgart, 1965, 36.

⁶Gotthold Ephraim Lessing: *Die Erziehung des Menschengeschlechts.* In uő.: *Gesammelte Werke*, Bd. 8: *Philosophische und Theologische Schriften II.* Aufbau, Berlin, 1956, 590–616, 610k.

⁷Magyarul: Gotthold Ephraim Lessing: *Bölcs*

A megtestesülés a fentiek okán nem egyszerűen egy hittitok sok más közül, de a keresztény teológia axiómája, amely hitünket és a róla való beszédünket is szükségszerűen „megtestesültté” teszi. A *Christus incarnatus et traditus* ma mintha sokkal inkább ki lenne szolgáltatva, kezeink közé lenne adatva, mint máskor: sokan megkérdőjelezték Jézus valóságos történelmi létét, és ha már talán túl is jutottunk ezen az igen egyszerű kritikai szinten, ma is újra meg újra kérdések merülnek fel Jézus konkrét személye kapcsán, ezáltal ideologikus értelmezések, kortárs *relecture*-ök áldozatává téve a sebezhető, testi Krisztust.

A megtestesülésből következő illetően „esendőség” lényegét a legvilágosabban talán Lessing ragadta meg, amikor felvetette a kérdést: miként következhetnének esetleges történeti igazságokból szükségszerű értelmi igazságok, a történeti Jézus személyéből végérvényes és teljes igazság? A német filozófus szerint ez az a „garstiger breiter Graben”,⁵ amelyen nem lehet átkelni. Ebben a megközelítésben a megtestesülés nemhogy feltárná, de inkább elrejtí, eltávolítja az Istent az emberi ész fényétől: mit adhat meg az emberré lett Isten kinyilatkoztatása, a történeti vallás, amire az emberi értelem önmagától ne juthatna el?⁶

Lessing kritikájának érdekessége, hogy miközben a fenti álláspontot megfogalmazza, egy másik művében mintha rálelné a helyzet feloldásának lehetséges kulcsára is (anélkül azonban, hogy ezt visszafordítaná korábbi kritikája felé). *Bölcs Náthán* című művében⁷ ugyanis azt mondja ki, hogy sem az írás, sem az áthagyományozás, sem a tör-

Náthán. (Ford. Lator László.) Magyar Helikon, Budapest, 1979.

⁸Gotthold Ephraim Lessing: *Nathan der Weise*. In uő.: *Gesammelte Werke*, Bd. 2: *Dramen, Dramenfragmente*. Aufbau, Berlin, 1954, 405k.

⁹Lásd Hansjürgen Verweyen: i. m. 304–306.

¹⁰Hansjürgen Verweyen: i. m. 389.

¹¹Hans Urs von Balthasar: *Glaubhaft ist nur Liebe*. Benziger, Einsiedeln, 1963, 49k.

ténelem nem adhat elégséges alapot egy vallás, egy állásfoglalás igazához. Hát akkor mi? Miben leljük fel a legkevesebb kételyt? Abban, aki — atyaként — mindig is bizonyosságát adta szeretetének: „*Nun, wessen Treu und Glauben zieht man denn / Am wenigsten in Zweifel? (...) Doch deren, die / Von Kindheit an uns Proben ihrer Liebe / Gegeben?*”⁸

Pontosan ez a válasz a megtestesülés kritikájára, éppen ebben áll a sebezhető emberré válás igazi nagysága és csodája: lehet, hogy filozófiailag, vallástudományilag nehezen értelmezhetőnek, esetleg egyenesen értelemellenesnek tűnik a testté lett Isten gondolata, ám mégis csak egyedül ez a titok képes feltárni, megtapasztalhatóvá tenni azt a szeretetet, „amellyel Isten van irántunk” (1Jn 4,16). Ennek fényében igyekszik Hansjürgen Verweyen a lessingi ellenvetésre válaszolni.⁹ Kifejti, hogy az Ige megtestesülése történelmi események vitális folyamatát váltotta ki: az emberré lett Krisztus nem egyszerűen dokumentumok révén jut el hozzánk, hanem olyan embertől emberig tartó, mélységesen emberi közvetítések révén, amelyeknek középpontjában a személyes találkozás és tanúságtétel áll. Az Istenember így él az apostolok igehirdetésében, amely aztán tovább halad a későbbi keresztények között — elérve egészen hozzánk is. A megtestesült Isten egyszersmind emberi személyé vált Isten is, s ebből kifolyólag mindig megmarad a belé vetett hitben egyfajta titok, felfejthetetlenség, ami épp az emberi mivoltból fakad. „Az áthidalhatatlannak tűnő lessingi árok kapcsán végül is felvethetjük: »még ha a hit igenlése legkevésbé sem a lélek vak cselekedete« (DH 3010), talán mégiscsak hozzátartozik az emberi természet meghatározottságához, hogy a hitben megtett útnak legalábbis a legutolsó szakaszát úgymond vakrepülésben kelljen megtennünk, ahogy szintén nem kerülhetjük el azt, hogy életünk alapdöntéseit a pusztán valószínű bizonyosság alapján hozzuk meg.”¹⁰

Az, amit Verweyen szükségszerű vakrepülésnek nevez, valójában a megtestesülés axiómáján nyugvó hit adottsága: nem a filozófiai abszolútumban, hanem a személyes és húsban-emberi valóban megszületett Istenben hiszünk. Ez pedig a Krisztushoz kötődést nem metafizikai belátásként, hanem eleven, személyek közötti, élő-lüktető valóságként mutatja fel nekünk. Nem azért hiszünk, mert belátjuk az abszolút igazságot, hanem azért, mert szeretet-tapasztalatra teszünk szert a megtestesült Istenben, és így abszolút bizalomra ébredünk iránta. Azt is mondhatnánk, hogy nem a kinyilatkoztatás szavai, filozófiailag leképezhető fogalmai jelentik a szükségszerű és végérvényes igazságot és bizonyosságot (amit Lessing nem tart egy történelmi eseményben, személyben felfedezhetőnek), hanem az emberré lett Jézus Krisztus, aki istenemberi személyében a kinyilatkoztató és a kinyilatkoztatott, a valóban ember és valóban Isten. Joggal jegyzi meg tehát Hans Urs von Balthasar: „...ahogy egy gyermek sem ébred szeretetre anélkül, hogy szeretnék, úgy nem ébred egy emberi szív sem Isten ismeretére anélkül, hogy Ő kegyelmével felé ne fordulna — Fiának képében”.¹¹

Ez a megtestesülés misztériumának középpontja.

...**hogy az ember
Istenné legyen**

Dadogó Notker (Notkert Balbulus), a jeles középkori egyházi szerző karácsonyi himnuszában így énekel: „S kiknek így / emberségben részesük / méltóztattál, Jézus, / lenni, fogadd méltón / könyörgésüket: / tedd, hogy ők / istenségben legyenek / részeseid, Isten, / méltasd őket erre, / Isten egyfia!” (Babits Mihály fordítása). Az az ősi elv visszhangzik itt, amely elsőként római Hippolytusnál hangzik fel nagy erővel, az eretnekségek ellen írt művének a legvégén. Itt a szerző arról elmélkedik, hogy a keresztény miként menekül meg a pokoltól, a szenvedésektől. Miért lehetséges a megmenekülés, az üdvösség? „Mivel Isten lettél: mivel akármilyen szenvedéseket is kellett elviselned addig, amíg ember voltál, ezeket Isten azért adta neked, mert halandó földből voltál; ám mindannak odaajándékozását, aminek részeltetése Istenhez illő, megígérte neked Isten, mert megistenültél, és halhatatlanságra támadtál.”¹² Az embernek ez a megistenülése elválaszthatatlan az Ige megtestesülésétől — e kettős-egy titkot Damaszkuszi Szent János vizsgálja éles szemmel, mély lelkülettel. Nála a megtestesülés és a megistenülés egyetlen hatalmas üdvrendi ívbe foglalódik bele: Ádám elvesztette az istenképűséget és a Teremtőhöz való hasonlóságot a bűn által, ám az emberi természet visszanyerte azt Jézus Krisztus megtestesülésekor. A keresztény a keresztesség szentségében részesedik ebben a krisztusi megistenülésben, az eucharisztia táplálja és növeli azt, míg végül az örök életben teljesedik ki.¹³ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az ember átalakul az isteni szubsztanciába, hanem azt, hogy — az Istentől áradó kegyelmi fényben, miként a bűnbeesés előtti Ádám is — részesedik abban.¹⁴ Alszeghy Zoltán és Maurizio Flick joggal jegyzi meg, hogy „a szentségek által elért megistenülés gondolata a keleti egyház lelkiségének egyik alapvető és központi gondolata”.¹⁵

¹²Adv. Haer. X, 30.

¹³De fide orth. IV, 9–13.

¹⁴De fide orth. II, 12.

¹⁵Maurizio Flick – Zoltán Alszeghy: *Antropologia teologica*. Sigueme, Salamanca, 1999⁸, 411.

¹⁶Lásd uo.

¹⁷Sermo 1 in Nat. Domini 1.

A nyugati egyházatyák — teológiai megközelítésük eltérő hangsúlyai okán — kevesebb alkalommal használják a *deificatio* kifejezést.¹⁶ Mégis megannyi formában fellelhetjük a gondolatot. Különösen is magával ragadó Nagy Szent Leó pápa első karácsonyi beszéde, amelyet az egyház Urunk születése főünnepének olvasmányos imaórájában elmélkedik át: „Ismerd fel, ó keresztény, nagy méltóságodat! Az isteni természet részesévé lettél, vissza ne térj ismét a hozzád méltatlan régi romlottságba.”¹⁷ A főünnep könyörgése megerősíti ezt a gondolatot: „Add, kérünk, hogy részesedjünk Fiad istenségében, aki szeretetből magára vette emberi természetünket.” Test és szeretet, megtestesülés és megistenülés egységet alkot.

A középkor nagy teológusa, Calirvaux-i Szent Bernát *De diligendo Deo* című művében¹⁸ a szeretet négy fokát említi, amelyek közül a legfelsőre eljutva az ember mindent, még önmagát is Istenért szereti. Ezt a gondolatot körüljárva a nagy szent arról ír — a Miatyánk kéréséhez kapcsolódóan: „legyen meg a te akaratod amint a mennyben, úgy a földön is” —, hogy az „amor sanctus et castus”, a szent és tiszta szeretet abban áll, hogy a teremtmény hasonul a Teremtőhöz, vágyakozása helyébe egyedül az Úr akaratát állítva. Olyan ez, mint amikor a

¹⁸Magyarul: *A kegyelemről és a szabad elhatározásról. Hogyan szeressük Istent?* (Ford. Németh Csaba.) Kairosz, Budapest, 2002.

tűz átizzítja a beléje tartott vasat. Az ember ekkor már semmit sem hagy meg a magáéból, hanem mindenestül isteni az, ami eltölti őt. „Sic affici, deificari est” — ha ezt elérjük, az a megistenülés.¹⁹

¹⁹*De diligendo Deo X, 28.*

De hogyan is izzíthatná át a vasat a tűz, ha előbb nem tartaná azt a kovács a lángba? Miként küzdhetné le az ember önkaratát, ha nem élné előbb eléje valaki az Atya akaratának való engedelmességét: „Az én eledelem, hogy annak akaratát teljesítsem, aki küldött, s elvégezzem, amit rám bízott” (Jn 4,34)? Mi módon alakulhatna az istenképző ember a Teremtő mintájára, ha nem állna előtte „a láthatatlan Isten képmása” (Kol 1,15)? Hogyan hagyhatna hátra az ember mindent, ami az övé, ha nem tanulhatna attól, aki „kiüresítette magát, szolgai alakot öltött, és hasonló lett az emberekhez” (Fil 2,7)? „...az embereknek Jézus Krisztus, a megtestesült Ige által a Szentlélekben útjuk nyílik az Atyához, és az isteni természet részesei lesznek” (*Dei Verbum* nr. 2).

Az ember megmentése, isteni természetben való részeltetése az isteni akarat célja, az Úr jóságának és bölcsességének terve, az üdvrend iránya és benső mozgatója. A megtestesülés misztériuma mindennek a gyújtópontban áll. Nagy Szent Leó pápa írja: „...az, aki láthatatlan abban, ami sajátosan az övé, láthatóvá lett azáltal, ami sajátosan a miénk; a Felfoghatatlan azt akarta, hogy felfogjuk őt; aki megmaradt időnk előttinek, az most időben létezni kezd; a világmindenség Ura szolgai formát öltött, elfátyolozva végtelen fölségét; Isten, akihez nem férhet szenvedés, nem vonakodott szenvedőképes emberré lenni, és a Halhatatlan nem vonakodott alávetni magát a halál törvényének.”²⁰

²⁰*Epist. 28 ad Flavianum 4.*

Akármenyire is *crux philosophorum* a megtestesülés tanítása, mégis azt kell mondanunk: ha van megváltás, annak így kellett eljönnie hozzánk, sőt csak így jöhetett el hozzánk. Az emberi mivolt kettős tapasztalata: a szeretet és a testiség (befoglalva a szenvedés és halál tényét) csakis az örök Ige emberré válásában talált válaszra. E nélkül befejezetlen képmások, torz állapotban meghagyott teremtmények, örökké rab lények lennének. Minden, amit a szeretetről mondunk, vágy, álom, érzelmesség, utópia vagy önvigasztalás lenne csupán; s testi mivoltunk szünet nélkül oly teherrel, a változás, az elmúlás, a biztosan elvesztett harc oly hatalmas súlyával nyomna minket a föld felé, hogy nem tudnánk felegyenesedni. A szeretet-hiánynak, a bűnnek és a halálnak a gravitációs mezejéből soha nem szakadhatnánk ki.

A megtestesült Isten ténye azonban feltárja a megistenült ember lehetőségét. Krisztus istenemberi személye nekünk ajándékozza a szeretet személyes és kézzelfogható tapasztalatát. Feltámadásának fénye nem engedi elfelednünk: a világ nagy elváltozása, átalakulása megkezdődött, immár visszafordíthatatlan. Ezen az alapon állva, szerető-testi embervoltunk Isten általi fölkarolását látva teljes és feltétlen bizalommal hihetünk, megrabolható reményben élhetünk. Karácsonykor Isten dicsősége csecsemőszemből ragyog ránk, s e fényben valódi béke érkezik a jóakarató emberek szívébe.

Identitás-konfliktusok a karácsonyfa alatt

ELBLINGER CSABA

1964-ben született Pécsen.
Pszichológus, családterapeuta.

Az ünneplés képességének és szükségletének lélektani alapja az ember azon sajátosságához köthető, hogy képes ön maga létét tárgy-ként szemlélni, és rendelkezik a végesség tudatával. Az ünnepek egyik sajátossága, hogy olyan társas-lélektani kontextust teremthetnek, melynek során a csoport fennmaradását és az azt alkotó egyének kapcsolati beágyazottságát megalapozó centrális értékek és élet-témák kerülnek nem-hétköznapi módon előtérbe. Az ünnep olyan közösségi élményre ad lehetőséget, mely segíti a saját csoporttal és a tágabb közösséggel való összetartozás előtérbe állítását, a közös értékek és meggyőződések kifejezését és megerősítését. Ez a közösségi élmény egyben segíti az egyént abban is, hogy megküzdjön a mulandóság gondolatával. Mint Hernádi Miklós írja: „az idő elfogyása azonban csak az egyéni életút szempontjából értelmes (és fájdalmas) elgondolás. Csak az egyének ideje fogyhat el, a közösség, a társadalom idejének soha nincs vége. Az ünnepek úgy erősítik meg az egyént egzisztenciájában, hogy sorsát az időtlenség (a kipusztíthatatlan közösség) távlatába helyezik.”¹

¹Hernádi Miklós: *Ünneplő társadalom*. Kossuth, Budapest, 1986, 275.

Azt is látnunk kell azonban, hogy minden kulturális ünnep magában hordozza az adott kultúra ellentmondásait és feszültségpontjait is. Egy kulturális közösség hiedelmeinek, ideáinak és értékeinek esetleges ellentmondásai, válsága és az ebből fakadó önmeghatározási nehézségek az ünnepi rituálékban is választás elé állítják és állásfoglalásokra készítetik az ünneplőket.

A karácsony közeledtével kézenfekvőnek tűnik a kérdés, hogy vajon az évkörben sajátos helyet és szerepet betöltő karácsonyi ünnep milyen módon hordozza és jeleníti meg a posztmodern társadalmak kulturális ellentmondásait és identitásképzési dilemmáit. Melyek azok a kulturális kihívások, amelyek a felfokozott ünnepi vágyak, csalódások és a feldíszített ünnepi terek színpaljai mögött meghúzódnak.

A karácsony a társadalomtudományi kutatások tükrében

²Russel W. Belk:
*Materialism and the modern
U. S. Christmas*. Interpretive
Consumer Research,
1 (1989), 115–135.

Tény, hogy napjainkra a karácsony a magasan differenciált nyugati posztindustrialista társadalmak legnagyobb társadalmi méretű ünnepe, nem kevésbé fontos gazdasági, kereskedelmi tényezője lett.² A Kossuth Rádióban elhangzott egyik karácsonyi riportműsor szerint az USA-ban a Hálaadás Napjától induló karácsonyi bevásárlási időszakban az üzletek már hajnali 3–4 órakor nyitnak. A vásárlók pedig kiözönlenek a hajnali utcákra, és onnan be a feldíszített bevásárló centrumokba, kiskereskedésekbe. És kezdetét veszi a karácsonyi „szent(?) örület”.

De mi is a karácsony tulajdonképpen? Vallási ünnep vagy világi? Családi ünnep vagy az év legnagyobb fogyasztási ünnepe? Vagy mindez egyszerre?

³Lovász Irén: *Az európai karácsony. Vigilia*, 1992. december, 926.

⁴John Storey: *The Invention of the English Christmas*. In: Sheila Whiteley (ed.): *Christmas, Ideology and Popular Culture*. Edinburgh University Press, 2008, 17–31.

⁵George McKay: *Consumption, 'Coca-colonisation', Cultural Resistance – and Santa Claus*. In: Sheila Whiteley (ed.): i. m. 50–70.

⁶Russel W. Belk: *A Child's Christmas in America: Santa Claus as Deity, Consumption as Religion*. *Journal of American Culture*, 10 (1987/1), 87–100.; Russel W. Belk: *Materialism and the modern U. S. Christmas*, i. m.

⁷George McKay: i. m.

⁸Russel W. Belk: i. m.; George McKay: i. m.

⁹James G. Carrier: *Christmas and the ceremony of the gift*. In uő.: *Gifts and commodities: Exchange*

Lovász Irén szerint³ a karácsonyi ünnep a 2. században Keleten jelent meg, és tartalmát, rituális kereteit az istenség emberi alakban való kinyilatkoztatásának megünneplése adta. A mai európai karácsony folyamatos átalakulások eredménye. Az ünnep jelképrendszerében, érzelmi jelentőségében, formai- és szokásrendszerében jelentős hangsúlyváltások zajlottak le. Storey mellett érvel, hogy a karácsony mai formájában érvényesülő világi, fogyasztási, Riviere fogalmával élve karneváli jellege a pogány hiedelemvilág téli napfordulóhoz köthető tradíciói révén történetileg is „kódolt” volt a karácsony jelképrendszerében. Másrésztől a 19. századi gyors népszerűsödése, majd globalizálódása az ipari és késői kapitalizmus működésének egyenes következménye.⁴ Ez azt jelentené, hogy a karácsony története valójában egy spirituális tartalmakat megjelenítő közösségi esemény áruvá válásának története lenne? Lehet, hogy karácsonyt is a kapitalizmus szelleme járja át?

Úgy tűnik, mind a globalizálódás, mind az áruvá válás tendenciájára utalnak tényszerűsíthető adatok. McKay elemzéseiben rámutat arra a 19. századtól felgyorsuló folyamatra, melyben a karácsony olyan jellegzetes szimbolikus elemei, mint például a német hagyományú karácsonyfa és Jézuska-kultusz, a holland zoknik, az amerikai Santa Claus és a brit karácsonyi üdvözlőlapok jól követhető transzatlanti útvonalon vegyültek egymással.⁵ Belk szociológiai, pszichológiai, antropológiai irodalmak és a populáris sajtó elemzésével jutott arra a megállapításra, hogy az amerikai Santa Claus a materialista bőség szimbóluma, mellyel a fogyasztói társadalomra szocializálják a gyerekeket. Az amerikai Tél-apó figurával és a köré szőtt mítosszal a kapitalizmus fogyasztási és élvezetközpontú életfelfogását, az anyagiasságot csempészték be úgy, hogy a Santa Claus figura vallásos jelentéseit kapcsolták össze a fogyasztói attitűddel és olyan népszerű termékekkel, mint például a Coca-Cola.⁶ Ha pedig a Coca-Cola világhódító útjára gondolunk, akkor már is kézenfekvőnek tűnik McKay azon véleménye, mely a karácsony ünnepének a kulturális jelentések globális „exportjában” játszott kiemelkedő szerepét hangsúlyozza.⁷ Miközben vallási eredetű szimbólumokat kötnek össze árucikkkel, hallgatólagosan az eredeti spirituális jelentések és az ahhoz kötődő értékek tagadását is elvégzik a jelképek kulturális piacán. Belk végkövetkeztetése szerint a modern karácsony rituáléja sokkal több családi ünnepnél, a karácsony a fogyasztás, a materializmus és a hedonizmus ünnepe, és nem utolsósorban a kulturális gyarmatosítás egyik ravasz eszköze is.⁸

Az ünnep elüzletiesedésének, elanyagiasodásának problémájával kapcsolatban is érdekes történeti adalékokra bukkanhatunk. Több szerző is kiemeli, hogy már több mint száz éve kialakult a *karácsony panaszskultúrája*. Carrier⁹ más szerzőkre (Golby, Purdu, Sickel) hivatkozva említi, hogy már 1912-ben a *The Times* vezércikkben emel kifogást

and Western Capitalism since 1700. Routledge, London, 1995, 167–188.

¹⁰Russel W. Belk: i. m.

¹¹Elizabeth C. Hirschman – Priscilla A. LaBarbera: *Interpretive Consumer Research: The Meaning of Christmas*. Association of Consumer Research, 1989, 136–147.

Vonzások és választások

¹²Kézdí Balázs: *Karácsonyi identitás-zavarok*. Vigilia, 1992. december, 941–945.

¹³Elizabeth C. Hirschman – Priscilla A. LaBarbera: i. m.

a karácsony elüzletiesítésével szemben. Belk szerint ennél is korábban, már 1890-ben a *The Ladies' Home Journal*-ban is említést tettek az amerikai karácsony elanyagiasodásáról.¹⁰ A karácsony jelenkori piaci szerepét pedig jól jelzi az a tény, hogy a különböző vásárlási hitelkonstrukciók piacra dobása, reklámozása és a fogyasztási hitelfelvételek legjelentősebb része valóban a karácsonyi időszakban zajlik.

A karácsony fogyasztói ünneppé válása azonban jelenleg csak egy tendencia, és nem a karácsony egyetlen lehetséges üzenete. A téma kutatói egyetértenek abban, hogy a megjelenített kulturális ideák, értékek tekintetében a karácsony egyáltalán nem egységes, sőt ellentmondásokkal teli. Tehát a karácsony alapvetően inhomogén szerkezetet és ezen belül hármastagozódású képet mutat. A történetileg legkorábbi *vallásos, spirituális jelentések* mellett napjainkban előtérbe kerültek olyan világi tartalmak, mint a *családi kapcsolatok* ünneplése és a *materialisztikus, hedonisztikus jelleg*.¹¹ Az egymás mellett létező és egymással versengő karácsonyi üzenetek kavalkádját jól követhetjük az ünnepi TV- és rádióműsorokban. Az ünnep vallásos üzeneteit, a szeretet, emberiség, önzetlenség, társadalmi szolidaritás és a családi kötődések témáját előtérbe állító riportok, dokumentumfilmek, versek, dalok közé beékelve a „Jézuska hozza, de majd csak a nyuszinak kell megfizetni!” típusú szlogenekkel hirdett karácsonyi hitelkonstrukciók és árureklámok üzeneteiből is bőven jut mindannyiunknak. Ez az ellentmondásos helyzet önmagában is állásfoglalásra készítheti az embereket a tekintetben, hogy mit is jelent számukra a karácsony, és főként, hogy mennyire értenek ebben egyet. De vajon valóban okoz-e bármiféle problémát az ünnep „szétszóródó” jelképrendszere a karácsonyt ünneplők körében?

Tehát a karácsony, mint az év periodikusan ismétlődő „jeles napjainak” egyike, mélyen beágyazódott a nyugati kultúra történetébe, és feltételezhetjük, hogy — Kézdí megfogalmazásával élve — sohasem lehet közömbös az adott kultúra tagjai számára.¹² Ha a karácsonykor megjelenő élmény-minőségek feltárását megcélzó kutatásokra hagyatkozunk, akkor látható, hogy igen széles sávban helyezhetők el a különböző élménytípusok. Hirschman és LaBarbera vizsgálatukban¹³ úgynevezett világi és vallásos felfogással rendelkező vizsgálati személyektől kértek esszét arra a kérdésre: „Mit jelent számodra a karácsony?” A szövegek elemzése alapján a karácsony olyan kulturális eseményként él az emberek tudatában, amely egyszerre lehet boldog és szomorú, őszinte és cinikus, spirituális és durva. Egyszerre lehet Isten-Jézus születésének ünneplése és egy hedonisztikus bálvány istenítése. A szerzők szerint ezek a párhuzamos pályán futó ellentmondásos élmények és az ezek által generált belső feszültségek azért jelenhetnek meg, mert karácsonykor a közösségi és spirituális légkör megteremtésére, a fokozott vásárlásra, ajándékozáásra és a kulináris élvezetekben való tobzódásra egyidejű és elkerülhetetlen társadalmi nyomás hat. Más szavakkal a karácsony azt kívánja meg tőlünk, hogy

viszonylag rövid idő alatt, a kiterjesztett családi-rokoni együttlét-élmények mentén olyan valóságot teremtsünk, amely alapvetően és túlságosan is eltér(het) az év többi részében megélt valóságtól.

¹⁴Kathleen T. Lacher – K. Patrick Meline: *The spirit of Christmas: an ethnographic investigation of the Christmas ritual*. Southwestern Marketing Association, 1995.

Lacher és Meline kutatási eredményei¹⁴ szerint a legtöbb vizsgálati személy tudatos erőfeszítéseket tett, hogy fenntartsa az egyensúlyt a karácsony vallási, családi jellege, illetve a fogyasztási, élvezeti jellege között, azonban a karácsonyi narratívumokban a pozitív és negatív érzések, gondolatok párhuzamos jelenléte így is ismétlődő elem volt. A negatív érzelmek részben ahhoz a büntudati elemhez társultak, melyek az egyén karácsonykor felismert hibáival, hiányosságaival kapcsolatban alakultak ki. Az adatok arra is rámutattak, hogy bár a negatív vélemények a karácsony eldologiasodásáról meglehetősen áthatóak voltak, azok a magatartásmódok, melyek az ezzel való szembehelyezkedést fejezték volna ki, nem voltak jelentősek. Kasser és Sheldon a pszichológiai „well-being” fogalmi keretei között vizsgálták a karácsonyi jólét (Christmas well-being, CWB-faktor) kérdéskörét, eredményeiket a *What makes for a merry Christmas?* című tanulmányukban összegzik.¹⁵ Eszerint a pénzre, birtoklásra, „image”-re és a státuszra való fókuszálás eltéríti az embereket azoktól az élményektől, melyek valóban emelnék a szubjektív jólét-érzést karácsonykor. Azok a vizsgálati személyek, akiknél a költekezés, a fogyasztási javak halmozása és cseréje központi helyet foglalt el a karácsonyi élményanyagban, jelentősen „boldogtalanabbnak” mutatkoztak azokkal szemben, ahol a családi aktivitások és a spirituális tevékenységek kapnak elsőbbséget az ünnep tényleges történései tekintetében. Azonban árnyalja a képet a részletesebb elemzés. Azok az emberek, akik korlátozott kiadásokat terveznek, azaz tudatosan próbálnak kimaradni a karácsonyi fogyasztási versenyből, bár összességében „boldogabbak” lehetnek karácsonykor, mégis nagyobb stresszt élnek meg a karácsonyi ajándékozás, fogyasztás dimenziójában, mint a hedonisztikus élményeket preferáló vizsgálati személyek.

Az elemzések azt sugallják, hogy a karácsony üzeneteinek, hallgatólagos viselkedési előírásainak fő törésvonalai a tradicionális általános emberi értékeket is képviselő vallási jelentések és a fogyasztói létmóddal való ünnepi azonosulás (vagy idomulás) egymásnak feszülése mentén alakulnak ki. És miután e belső konfliktusok nem egyediek, azt kell gondolnunk, hogy valójában a kultúrában gyökerező mély ellentmondások sajátos karácsonyi színrelépéséről lehet szó. De vajon milyen alapvető társadalmi előírások, kollektív képzetek, személyes szükségletek, törekvések kapcsolódnak e törésvonalakhoz?

¹⁶Theodore Caplow: *Rule enforcement without visible means – Christmas gift giving in middletown*. American Journal of Sociology, 89 (1984), 1306–1323.

Caplow hipotézise szerint¹⁶ a karácsonyi fogyasztás korlátozása azért jár fokozott belső feszültséggel, mert a vásárlás és az ajándékozás mélyen gyökerező formája a szociális háló fenntartásának, így az ajándékozási „láz” és a közös fogyasztási rituálék korlátozásával az ünnep és általában a társas konvenciók egyik erős szabályát szegjük meg. Kasser más szerzőkre hivatkozva veti fel, hogy karácsonykor az teszi boldogabbá a családi és spirituális dolgokat előnyben részesítő személyeket, hogy igazodnak a domináns kultúra ünneppel kapcsolatos

¹⁷Tim Kasser – Kennon
M. Sheldon: i. m.

¹⁸Lásd Francis
Fukuyama: *A Nagy
Szétbomlás.* (Ford. M.
Nagy Miklós.) Európa,
Budapest, 2000.

¹⁹John T. Jost: *Önalávetés
a társadalomban.* (Ford.
Berkics Mihály és
Bujdosó Borbála.) Osiris,
Budapest, 2003.

elvárásaihoz, értékeihez.¹⁷ Adam Kuper antropológus is hangsúlyozza, hogy a szolidaritás, kooperáció versus individualizmus és státuszverseny kettősségében a karácsony olyan társadalmi ünnep, mellyel normatív módon a kölcsönösséget és szolidaritást ünnepeljük.¹⁸

Ezzel ellentétes magyarázatot implikál Fukuyama ismételt közvélemény-kutatásokra alapozott megállapítása, miszerint az emberek annál boldogabbnak vallják magukat, minél gazdagabbnak mutatkoznak másokhoz képest. Az ünnepi fogyasztási versennyel „szembeszegülő” átélt feszültsége tehát a státusz-versenyhez kötődő társas összehasonlítási folyamatokkal és a relatív-jólét csapdájával függhet össze. Hiszen egy ilyen hallgatolagos társadalmi mérce szerint, ha karácsonykor nem demonstrálok a vásárlóerőmet, akkor azt kockáztatom, hogy a társadalmi „alacsonyabb rendűségemet” ismerem el mások előtt.

Alternatív magyarázatot adhat Jost empirikus adatokra támaszkodó szociálpszichológiai elmélete.¹⁹ Jost a bristoli iskolával szembe helyezkedve, mely a saját csoport felé való pozitív torzítás koncepciója mellett érvelt, azt állítja, hogy a társadalom tagjaiban működik egy erős rendszerigazolási késztetés is. Ennek hatására bizonyos szituációkban, amikor a szociális identitásunk, azaz társas és társadalmi hovatartozásunk markánsan megszólíttatik, az egyén hajlik arra, hogy akár személyes én-képével és saját vonatkoztatási csoportjával szemben is pozitívabban értékelje a presztízsből, ismertségből és elismertségből magasabban álló csoportokat. Az egyén hajlik arra, hogy e csoportokat időlegesen identifikációs pontként kezelje az önfejlesztés irányába és a vágyott én-kép tekintetében. Ha jól belegondolunk, az (ön)erőn felüli, heroikus karácsonyi költsékezés valóban gyakran olyan termékek és élmények birtokbavételét jelenti, melyek a média által közvetített „elit-életmód-morzsák” reprezentánsai. A nem-hétköznapi termékek ünnepi felhalmozása — akár az önvesztélyes túlköltsékezés, túlfogyasztás révén is — nem más, mint saját társadalmi hovatartozásunk időleges negálása és egy vágyott identitás felvétele. Ebben az aktusban az ajándékok, ünnepi tárgyak és fogyasztási cikkek egyfajta „identitás-protézisként” a társadalmi ranglétrán felfelé irányuló *én-kiterjesztés* eszközévé lényegülnek át. Az ünnepi fogyasztásban megjelenő más lehetséges szociális identitások felé való azonosulási késztetés azonban szükségszerűen együtt jár a saját társadalmi csoporthoz és a saját családhoz fűződő ambivalenciával, s az egyén ünnepi identitás-konfliktusával is.

Két kulturális idea versengése

Ha lehántjuk a karácsony egyes rétegeit, látható, hogy az ünnep kulturálisan kódolt dilemmái valójában a modernkori európai kultúra életszemléletében felerősödő belső megkettőzöttség különböző megoldásai. Ami újdonság lehet az átélt ünnep tekintetében, az az, hogy talán soha ilyen mértékben nem éleződött ki kultúránk alapvető elmentmondása. Egyrészt itt van a karácsony szimbolikájának egyik tradicionális alapeleme, a „*jobbá válás*” gondolata, mely mélyen benne

²⁰Ulrich Herrmann:
*A megjobbíthatatlan
tökéletesítése.* In:
Dietmar Kamper –
Christoph Wulf (szerk.):
*Antropológia az ember
halála után.* (Ford. Balogh
István.) Józseveg Műhely,
Budapest, 1998, 28–51.

²¹Gerhard Schulze:
*A Német Szövetségi Köz-
társaság kulturális átala-
kulása.* In: Wessely Anna
(szerk.): *A kultúra szocio-
lógijája.* Osiris, Budapest,
1998, 186–204.

²²Uo.

Záró gondolatok

²³James G. Carrier: i. m.

²⁴Jan Assmann:
A kulturális emlékezet.
(Ford. Hidas Zoltán.)
Atlantisz, Budapest,
2004.

²⁵Francis Fukuyama: i. m.

gyökerezik az európai kultúrában. Mint Herrmann megfogalmazza, ez a felfogás az emberi lét pedagogizálásának is az alapja.²⁰ Így az egyik oldalon a karácsony üzenetei ahhoz az értelemvilághoz kapcsolódnak, amelyben a társadalmi, közösségi lét egyik alapkérdése az, hogy „*hogyan lehet méltósággal élni*” és „*hogyan lehet újjászületni*”, „*jobbá válni*” az etikai értelemben vett jó és rossz közötti választatok viszonylatában. Ezzel szemben a másik póluson ott áll egy élményszerzésre orientálódó társadalom értékrendszere és életstílusa,²¹ ahol a hallgatólagos vonatkoztatási pont viszont az, hogy „*nyertesek vagy lúzerek vagyunk-e*”. Tehát egy „*élmény-társadalom élmény-szubjektuma*”²² számára a karácsonyi elégedettség/boldogság mércéje az lehet, hogy az adott egyén, család mennyire „*sütkérezhet*” másokhoz képest a karácsonyi „*jólét*” élményében.

Az egyén „*karácsonyi meghasonlásának*” problémája talán nem is abból fakad, hogy e két kulturális idea verseng egymással, és ebben mindenkinek ki kell jelölnie a saját pozícióját, hanem abból, hogy az utóbbit mintha már nem is csak egyszerűen elfogadnunk kellene, hanem egyenesen ünnepelnünk.

Carrier szerint²³ a világról alkotott képzetek karácsonykor leegyszerűsödnek. Véleménye szerint ennek fontos társadalom- és csoportlélektani szerepe van. A kulturális identitást megalapozó hiedelmek és értékek megőrzésében Assmann elgondolása szerint is fontos szerepet játszik a kontraszt-állítás technikája. Ezzel a leegyszerűsítéssel ugyanis lehetőség nyílik arra, hogy bizonyos jelentős alkalmakon időlegesen kiemeljünk olyan múltból megörökölt kulturális értékeket, meggyőződéseket, melyek eligazító erőt fejthetnek ki a csoportra, míg más, versengő törekvéseket a jelenkor hibáiként időlegesen leválaszthatunk a csoport pozitív önképéről.²⁴ Következésképp az a külső, személytelen világ, melynek eldologiasodott, a presztízs-fogyasztásban versengő működését karácsonykor „*bepanaszoljuk*”, fontos része a karácsonynak, mert jelenléte biztosítja azt a kontrasztot, amellyel szemben az emberek a családot és a tágabb kötődési kapcsolatokat valami olyan különleges dologként határozhatják meg, amit még érdemes és fontos ünnepelni.

Így tehát karácsonykor az emberek elmondhatják egymásnak (és a kutatóknak), hogy milyen melegséget jelent számukra a család és a barátság, és milyen hideg, számító a világ odakint. Ebben az ünnepi átalakulásban az emberek egymással összejátszva bizonyítják önmaguk és egymás számára, hogy a külvilág ugyan lehet hideg, hedonisztikus, számító és kihasználó, mégis sakkban tudják tartani, amint a szívtelen világgal szemben újrateremtik a „*meghitt otthon*” és a „*szerető család*” képzetét. A „*Nagy Sztérbomlás*”²⁵ tükrében ez a karácsony-kép feltehetően kultúránk egyik alapfeltevésének, a „*jobbá válás*” gondolatának megőrzéséhez is szükséges pozitív illúziók egyike.

„Mi dolgunk a világon?”

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívunk művészeket és tudósokat, jeles hazai személyiségeket. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat írásukkal. (A szerk.)

Az emberiségnek talán legősibb és legalapvetőbb kérdése ez, amely előbb-utóbb felbukkan mindenkinek az életében. Nincs olyan filozófia vagy vallás, amely ne próbálna választ adni reá. Vörösmarty Mihály itt idézett szavai napjainkban újra gyakran felbukkannak az interneten mai fiatalok blogjaiban is, keresve a választ a kérdésre: „Mi értelme van az életünknek? Miért születünk erre a földre?” A válaszok természetesen meghatározzák aztán életünk hogyanját is.

Mostani számunkban ezt a kérdést vetjük fel mi is, s az erre adott válaszokkal szeretnénk megajándékozni olvasóinkat karácsonyra. A válaszok talán többeket arra indítanak, hogy maguk is próbálják megfogalmazni saját válaszukat.

BÁBEL BALÁZS

Mi dolgom a világon?

Kalocsa-kecskeméti érsék

A közelmúltban egy nyolcvan év fölötti József Attila- és kétszeres Kossuth-díjas író beszélt az életéről. Többek között elmondta, hogy újabban már az élet értelmének a kérdése és a transzcendencia érdeklő. Nagy az Isten kegyelme, hogy napszállta előtt egy órával is hívja szőlejébe az embereket. Hálát adok Istennek, hogy ezzel a kérdéssel nagyon korán szembesültem, bizonyára a hitoktatás és a filozófálásra hajlamos alkatom is ebbe az irányba indított. Az érettségi előtti évben, jól emlékszem, egyedül kellett kimennem a rétre szénát gyűjteni, és oly erősen foglalkoztatott az élet értelmének, földi létemnek a célja, hogy nem lustaságból, hanem ettől a gondolattól űzve leültem a rét szélén, s majdnem egész nap gondolkodtam. Bizonyára a kamaszkori hitküzdelmek, hitválságok is kiváltották ezt, de úgy gondolom, hogy különböztem e tekintetben kortársaimtól, mert sok dolog nem érdekelt, ami őket akkor lekötötte. A gimnázium negyedik osztályában — legyen szabad személyessé tenni ezt az emlékezést — Lukács László tanár úr tartotta a hittanórát, amely nem a megszokott hittankönyvi séma szerint, hanem főiskolai, vagy egyetemi módon tárta föl hitünket az akkor közelmúltban befejezett II. Vatikáni zsinat szellemében. Megerősített hitemben, és a korábban már jelentkező papi hivatást is egyértelművé tette számomra. Attól

az időtől kezdve, ahogy a szemináriumba jelentkeztem, a fő célom mind a mai napig megmaradt, legfőljebb korrekciókra szorult az idők folyamán. A katonai szolgálatot is úgy töltöttem a szeminárium idejébe beágyazottan, hogy az a gondolat vezérelt, most azért kell ott lennem, mert itt kell tanúságot tenni, egyháztól, Jézustól, Istentől távol álló és olykor ellenséges emberek előtt. Utólag látom, számomra nagyobb haszonnal járt, mint talán nekik, mert soha életemben nem voltam olyan emberekkel összeczárva, akik közül soknak nem volt nyolc osztálya, és már fiatalon többen megjárta a börtönt. Ráadásul egyedül voltam ott papnövendék, nem nyújtott támogatást a többiek szolidaritása. Visszatérve a szemináriumra, kerestem a primíciás szentképemre nyomtatható jelmondatot. Azért is így írom, mert abban az időben még a jelmondat kiválasztását is állami hatóság ellenőrizte és olykor visszadobta. Először zsoltárokból akartam idézni, majd pedig rátaláltam a hegyi beszéd mondatára: „Ti keressétek először Isten országát, és az Ő igazságát” (Mt 6,33). Életem szellemi irányítúje lett Jézus ezen felszólítása, ezt a mondatot írtam átalakítva püspöki jelmondatként a szentképre: Pro Regno Dei — Az Isten országáért. Amikor elkezdtem a papi szolgálatot, én teljesen abban a hitben éltem, hogy életem a kommunizmusban telik el, és mindig másodrendű polgára leszek ennek az országnak. A rendőrségen, miután Erdélybe vitt könyvek szállításával lebuktam, azt mondta a nyomozótiszt: maga a nép ellensége. Ezt alátámasztották azzal, hogy semmiféle útlevelet nem kaptam. Ennek ellenére nem voltam elkeseredett. Reményik Sándornak a mondása és a későbbi egyházi kiadónak a jelmondata segített sokszor: „Ahogy lehet.” Ahogy lehet, tanítani kell a hittant, ahogy lehet, látogatni kell a családokat, ahogy lehet, építeni kell szellemi és fizikai értelemben az egyházközséget. Akkor is, de ma már egyértelműen tudom, hogy megfigyelt ember voltam. Hittanóráimról, prédikációimról, hittanos csoportjaimról jelentettek, sokszor egyháziak. Megerősítette bennem, hogy az egyház sziklára épült. A Regnum Marianum közösségében, amelynek tagja lettem, olyan emberekkel találkoztam, akik százszorta nagyobb üldöztetéseket álltak ki, és ez nagy erőt adott.

A rendszerváltozás idején az országos eufóriában minden bizonynyal többet reméltem, mint ami bekövetkezett, de tudtam azt, hogy a folyó hamarabb változtatja meg a medrét, mint ember a természetét. A damaszkuszi úton tolongók között felismertem olyanokat, akik később aztán elmaradtak. A dolgom ugyanaz maradt, mint korábban, csak szabadabban. Papnevelőként — még mindig emlegetik egykori tanítványaim — többször elmondtam: a pap legfőbb erénye, ha normális, mert ha nem az, még az erényeket is rosszul gyakorolja. Kezretény realitással igyekszem szemlélni az életet és tenni a dolgomat, nem vágyódom a megszépített múltba, amire most döbbenetemre sok fiatal „szemilefebrista” módon vágyódik, de nincsenek illúzióim, önámító reményeim a jövőről. Úgy próbálok élni a jelenben, hogy a napi kihívásoknak megfeleljek. Jézus hatalmas mondatának tartom: „elég

a napnak a maga baja”. Egész életünkre szólóan pedig: „keressétek elsősorban Isten országát és az Ő igazságát”. Püspökként új dimenziója tárult előttem fel az emberi léleknek. Legtöbbször panaszkodni, vádaskodni, pénzt kérni jönnek hozzám. Intézményekkel kell bajlódnom, személyi problémákat megoldanom. Nagyobb nyilvánosság előtt zajlik az életem, azt is tudom, hogy mindenkinek nem lehetek egyformán jó. Az emberek egyik csoportja — még a hívek közül is — azt kívánná, hogy mindig felszólaljak, mindig követeljek valamit, a másik, hogy csak szigorúan vallási kérdésekkel foglalkozzak. Választások előtt még a templomból is többen kimennek, ha erőteljesebben fogalmazok társadalmi kérdésekben. A szellemek megkülönböztetésének adományára van szükség állandóan, hogy mikor használok jelenlétemmel egy-egy eseményben, vagy csak „díszpinty” vagyok. Értelmet, örömet ad mindennapjainknak, hogy a legkisebb egyházközségeket is felkeresem, de szívesen eleget teszünk határainkon túl élő magyarok meghívásának, az Evangélium hirdetésével lelket igyekszem önteni beléjük.

Karácsonyra készülünk, az Isten Fia emberré levését, a Megtestesülést ünnepeljük. Régi teológusok feltették a kérdést: Miért lett az Isten Fia emberré? Több választ lehet erre adni, de nem maradhat ki belőle az, hogy emberségével példát adott a hiteles igazi emberi életre. Egyik állomáshelyem plébánosa mondta gyakorta: csak ember akarj lenni, mert Jézus is ember lett. Ember, nagybetűvel írva. A mi dolgunk keresztényeknek az, hogy megkeressük mai életünkben, mit tenne Jézus a mi helyünkben. S ez az én dolgom és a miénk.

Felelősséggel szolgálni

BARNA GÁBOR

Néprajztudós

A kérdésre adott válaszom egyszerű és rövid: felelősséggel szolgálni. Szolgálni embertársaimat, a rám bízottakat, mindenekelőtt családomat, szülőföldem közösségét, nemzetemet, egyházamat, mert rajtuk keresztül Istent szolgálom. Így találok meg életem célját és értelmét, saját üdvözülésem útját, mert „nem jut be mindenki a mennyek országába, aki mondja nekem: Uram, Uram! Csak az, aki teljesíti mennyei Atyám akaratát” (Mt 7,21). Ez pedig a szolgáló, tevékeny szeretet.

Engem nagyon szeretett a Teremtő, mert serdülőkori eszmélődésem idején rádöbrentett minderre, s olyan emberekkel vett körül, akik segítettek felismerni céljaimat. Ők voltak a szüleim, néhány pap környezetemben: a karmelita Juvenál atya, a ciszterci Arnold (Öcsi) atya, a magyartanárom és általános iskolai osztályfőnököm,

Baldaszi József, magántanulóként latintanárom Halász Imre bácsi, a helytörténeti kutatásban jeleskedő Turcsányi István és Józsa László. Majd az egyetemen Borzsák István, klasszika-filológia professzorom. S időben utolsóként, de máig legnagyobb erővel a boldog emlékü Bálint Sándor, akinek professzori székében most ülök, ám akinek közelében én legalábbis csak elcsendesülni és tágra nyílt lélekkel hallgatni és csodálkozni tudtam. S Erdélyi Zsuzsanna, akivel máig szoros kapcsolatom van. Az ő példájuk értette meg velem, hogy nem lehet más céloom az életben, mint emberként és keresztényként helytállni, gyerekként és fiatakként talentumaimat — ha vannak ilyenek — kibontani, konkrét céljaimat felismerni, azokra felkészülni, egész életemmel azokat teljesíteni, és mindezekkel végső soron Istent dicsőíteni. Hiszen tőle kaptam mindent, neki köszönhetek mindent. S talán azért lehetek leginkább hálás, hogy a hit kegyelmével, s folytonos megerősítésével is megajándékozott.

Emberileg életem alapja a család. Feleségem, lányaim, unokáim. Naponta megköszönöm őket. Számíthatunk egymásra. Meg az öt testvéremre, s azok családjára. Átlagos család vagyunk. Sok bajjal, küszködéssel, gonddal, de örömmel is. Még szüleim életében elindítottuk, s haláluk után is immár több mint negyedszázada csináljuk, hogy július-augusztus fordulóján a kunszentmártoni ősi házban összejövünk, hogy legalább évente egyszer lássuk egymást. Majdnem ötvenen üljük körül az asztalt. A programban mindig szerepel sírlátogatás, szentmise a család élő és elhunyt tagjaiért. Reméljük, hogy e találkozóknak nagy az összetartó erejük. S azt is, hogy a magunk élete gyermekeink, unokáink számára követendő és nem elriasztó példaként szolgál.

A család adja a hátteret, az alapot minden egyéb munkámhoz, célhoz, feladathoz. Ebből nekem kettő is jutott. Az egyik, hogy folytassam Bálint Sándor munkáját, tudván persze, hogy ez nem egykönnyen teljesíthető, hiszen nemcsak tudós felkészültségében, hanem keresztény emberségében is nehéz azt a Bálint Sándort követni, akinek boldoggá avatása elindult. De a feladat ettől még megmarad: a vallási néprajz, a szegedi néprajzi tanszék, és most már a Gál Ferenc Hittudományi Főiskola által megalapított Bálint Sándor Valláskutató Intézet működtetése, a hallgatók és a munkatársak szolgálata. Ez a napi munka: oktatás, kutatás, folyóirat- és könyvszerkesztés, konferenciaszervezés, hazai és nemzetközi kapcsolatépítés. Ezt nagyon fontosnak tartom, mert nemcsak egy generációs láncban vagyunk összekötő láncszemek, hanem egy jelen idejű kapcsolatháló is ki kell feszítenünk egymás között, hogy hatékonyságunkat megnöveljük. Ez pedig egy olyan világban, ahol a humán értelmiség — különböző okok miatt — elveszítette megbecsültségét, s ahol a bölcsélet, művészet és kultúra tudatos leépítése zajlik minden szinten, nagyon nehéz, de kötelező feladat. Mert akik ezeket a romboló lépéseket megteszik, „nem tudják, mit tesznek” (Lk 23,34). E területek egy tollvonással lerombolhatók, felépíteni azonban csak generációk alatt lehet. S az elszenvedett kár, főleg az emberi lelkekben, kifejezhetetlen.

A másik feladatomban szintén tanult szakjaimhoz, a néprajzhoz és a történettudományhoz köt, de összefügg szűkebb szülőföldemmel: ez Kunszentmártonnak és környékének, a Tiszazug népének kutatása, múltjának, közelmúltjának feltárása úgy, hogy azzal jelenét, boldogulását szolgáljam. A legapróbb támogatásra is rászorul a magyar vidék, mert a politika évtizedek óta csak kizsákmányolja, kizsigereli. Most látszik egy halvány remény, hogy változik valami. Ám ha mégsem, akkor ez a magyar falu halálát jelenti, hisz szellemi, anyagi és emberi erőinek utolsó tartalékait éli fel. Születésemkor Kunszentmártonnak még majd' tizenkétezer lakosa volt. Mára nincs kilencezer. De nemcsak negyedével csökkent, hanem el is öregedett. És éppen a vállalkozó szellemű fiatalok mennek el munkalehetőség híján. Így lassan már nem kell óvoda, iskola, csak öregotthon. A Kunszentmártonnál sokkal kisebb tiszazugi településeken pedig már egyre inkább ez a helyzet.

Igyekszem bekapcsolódni szülővárosom, Kunszentmárton életébe. Szoros a kapcsolat a város művelődési intézményeivel: a múzeummal, a művelődési házzal, a könyvtárral, a Szent Márton plébániával. Távolról próbálom erősíteni a város kapcsolathálóját. Olyan dolgokra figyelni, amikre az otthoniaknak napi munkájuk miatt nincs energiájuk, vagy rálátásuk. Úgy látom, a plébánia körül megújulás várható. Nemcsak azért, mert katolikus óvoda indult el szeptembertől, hanem mert a felnőtt társadalom egy része is felelősségére ébredt. Talán. Reméljük, hogy a templom körül tapasztalható pezsgés áthatja majd a város egészét, s az egyházközség valóban sója lesz a helyi társadalomnak. Ebben részt venni pedig öröm, de felelősség is. E munkálkodásban mindenki megtalálhatja a maga feladatát. Itt látszik: lehet fontosabb cél az önmegvalósításnál.

S ezek a szolgáló mindennapok a családban, a munkahelyen és a nagyobb közösségekben felkészítenek, és talán méltóvá tesznek életem végső céljára.

Megtanulni igazán szeretni — Jézus Krisztustól

BARSI BALÁZS

Ferences szerzetes,
teológus

Mi dolgunk a világon? — az erre a kérdésre elsőként, spontánul jövő válaszom: megtanulni szeretni. Persze, mert az első és soha túl nem haladható élményem, hogy édesanyám szeret, hogy tőle születve, az ő ölében és ölelésében megtapasztalhatom, hogy nem tu-

lajdonságaimért szeret, hanem azért, hogy vagyok. Édesapámtól, Tibi bátyámtól, Erzsébet húgomtól ugyanezt tapasztaltam.

Az már későbbi kérdés, hogy honnét is forrászik ez a szeretet? Miközben kisgyerekként a Sió partján vagy a szőlőben hanyatt fekve éreztem, hogy sugárzik a szeretet a világból, akkor arra jutottam, hogy van Valaki, aki szeret, mert a világmindenség nem szeret, az csak van. Ostobaság lenne arról beszélni, hogy az univerzumból szeretet sugárzik ránk, anélkül, hogy megemlítenénk azt, Aki szeret. Nincs szeretet szerető személy nélkül.

Korán megsebzett a halál tudata. Felmerült bennem a kérdés: akkor szüleim halálával vége lenne a szeretetnek? Ezt nem tudtam elfogadni. Bencés diákkoromban, háromszáz kilométerre szereteteimtől, élesen átélve a honvágyat rájöttem, hogy a szeretet nem az evolúció terméke, mert a vas, a kén, a foszfor nem szeret. A sejtek nem szeretnek, az állatok sem, csak az önmagáról tudó, szabad személy tud szeretni. Az önmagáról tudó, szabad, szeretni képes és szerethető személy pedig nem jöhetett létre attól, ami nem tud magáról, ami nem szabad és nem tud szeretni.

Az egyik szombat este Kemény Dózsa rektor atya John Henry Newmanról beszélt nekünk, akit azóta boldoggá avattak. Róla tudom, hogy ugyanannyi idős korában, mint amennyi akkor én voltam, a nyári szünetben, amikor apja banki csődje miatt szülei nem tudták hazavinni, rádöbrent, hogy két szembeszökően alapvető létező van: „én és az én Teremetőm”. Valami hasonló felismerés hasított belém, amikor magányosan sétáltam délutánonként a győri erdőben, élvezve a keksz- és ostyagyárból szállongó édes illatokat. A tavasz vérpezsdítő, vizeket árasztó, emberi idegeket felfrissítő szellő arról a Szeretetről hoztak hírt nekem, amely maga az Isten, aki emberré lett Jézus Krisztusban: fogantatott a Szentlélektől, született Szűz Máriától, szentvedett Poncius Pilátus alatt, meghalt, de feltámadt és jelen van a győri bencés templom tabernákulumban.

Igazából elmondhatatlan a találkozás azzal, Aki maga a Szeretet, ezért elmondhatatlan, megoszthatatlan életem igazi mélysége. Annyi bizonyos, hogy gyarlóságaim, bűneim, küzdelmeim és el-eséseim mélységein keresztül, mégis — miután kezembe került Assisi Szent Ferenc életrajza — egyértelmű világossággal fogalmazódott meg bennem a felismerés, hogy azért vagyok a világon, hogy Szent Ferenc lelki fiaként követve Krisztust minden szeretet Forrásának adjam át önmagamam.

Mi dolgunk a világon? — a második, immár reflektáltabb válaszom erre a kérdésre a fenti tapasztalatok alapján: megtanulni szeretni — Jézus Krisztustól.

A szeretet önmagában, Jézus Krisztus nélkül nemcsak gyenge, de egyenesen közveszélyes dolog. Közveszélyes minden tisztázás nélkül azt állítani, hogy a kereszténység a szeretet vallása, mint ahogy azt is, hogy a Karácsony a szeretet ünnepe. Milyen szereteté:

amelyik érzeleg, simogat, szexuális kapcsolatba lép, majd kifulladás, elmúlik, vagy éppenséggel gyűlöletté változik? Ez a szeretet nem méltó az ünneplésre. Karácsony ezért nem az akármilyen szeretet ünnepe, hanem Isten irántunk való szeretetéé, mely nyilvánvalóvá lett a mi Urunk Jézus Krisztus test szerinti születésében. De a karácsonyi liturgia a Fiúisten örök születését is ünnepli, azt a misztériumot, hogy a második isteni személy öröktől fogva születik az Atyától, és hogy a szeretet, mely közöttük áramlik, maga a Szentlélek. Csak emiatt és ebben a mélységben lehet arról beszélni, hogy Karácsony a szeretet ünnepe!

Karácsony annak a ténynek az elragadtatott imádása, hogy Isten a Szeretet „befelé” és „kifelé” is. Ha Isten nem lenne „befelé” szeretet, akkor „kifelé”, a világ felé sem lehetne szeretet. Egy magányos, egyszemélyű Isten nem kínálhatná fel a mennyországot, az önmagával és egymással való örök szeretetkapcsolatok boldog szövedékét, hanem csak az egyedüllét isteni poklát.

Szent Ferenc egy csodálatos meglátást adott mindehhez. Ha Istennek, az Atyának a legnagyobb kincse szent Fia, akkor lehetetlen, hogy Ádám bűne, Isten elleni szörnyű lázadása és szakítása idézte elő, hogy az Atya elküldje a Fiút, vagyis hogy Isten emberré legyen. A legnagyobb jó nem lehet a legnagyobb rossz következménye! Isten tehát öröktől fogva elhatározta a megtestesülést, mert belső szeretetközösségébe be akarta vonni az embert és rajta keresztül minden létezőt — ezért teremtette meg az egész univerzumot. Az, hogy minden benne (Jézus Krisztusban) teremtett (vö. Kol 1,16), azt jelenti, hogy a megtestesülésben, Karácsony misztériumában áll fönn a világmindenség. Az, hogy Isten Fia az ember elbukása miatt magára vette bűneinket és Megváltónkká lett, hogy megváltsa a forrástól elszakadt és eltévelyedett szeretetünket, ugyanennek a szeretetnek a következménye.

Mi dolgunk a világon? — harmadszorra is megpróbálva válaszolni erre a kérdésre így pontosítanám az eddigieket: megtanulni *igazán* szeretni, aminek lényege, hogy a hitben és a szüntelen imádságban megismerjük Jézus Krisztust.

Igazán szeretni lehetetlen Jézus Krisztus fönséges ismerete nélkül. Csak ha állandó imádságban Jézussal egyesülve éljük életünket, akkor tanulunk meg úgy szeretni, ahogy Ő szeret. A szentáldozás erőterében, szívünket az Ő Szívéhez kötve tudjuk Istent viszontszeretni, az embereket pedig Isten szeretetével szeretni, „mert Isten szeretete kiáradt szívünkbe a nekünk adott Szentlélek által” (Róm 5,5). Így válik valósággá a mindennapokban, amit a Kis Katekizmusban tanultam: „Azért vagyunk a világon, hogy megismerjük Istent, Őt minden körülmények között viszontszeressük, az embereket pedig Isten szeretetével szeressük, és ezáltal eljussunk a boldog örökkévalóságba.”

Az élet értelmére vonatkozó kérdés

FEHÉR M. ISTVÁN

I.

Filozófus

Ez az írás az OTKA K-75840 ny. számú projekt keretében készült.

¹Fehér M. István: *Az élet értelméről. Racionalizmus és irracionizmus között.* Kossuth, Budapest, 1991.

²Robert Musil: *A tulajdonságok nélküli ember.* (Ford. Tandori Dezső.) Európa, Budapest, 1977. I. köt. 211. sk.

³*Tractatus logico-philosophicus* 6.521.

⁴*Tractatus logico-philosophicus*, 6.52.

Két évtizeddel ezelőtt, 1991-ben publikáltam egy kis könyvecskét *Az élet értelméről* címmel.¹ Azt próbáltam némileg körüljárni benne, hogy a 19–20. század némely nagy gondolkodója számára hogyan jelent meg e kérdés, milyen válaszokat kaphatunk tőlük, s ezek közül ma mi hasznosítható. A bevezetőben eltöprengtem azon, mit is jelent maga a kérdés. Az élet értelméről elmélkedni úgy, hogy elkerüljük a szépelgő banalitásokat, a szentimentális érzelgősséget, az épületes vagy kenetteljes frázisokat, aligha könnyű dolog, írtam. Válaszadási kísérleteink tartalmazhatnak igazságokat — az élet célja, mondhatjuk Madáchcsal vagy akár Vörösmartyval, a küzdelem maga —, ám fennáll a veszély, hogy mondandónk szentenciaszerűen hat, átütőerő híján.

Az élet értelmére vonatkozó kérdés közelebbi szemügyrevételkor ama kérdések közé tartozik, melyekkel közvetlenül szembenézni túl nagy feladatnak tűnik. Valahogy úgy vagyunk vele, mint Robert Musil a „szellem” szóval: hogy mi a „hűség szelleme”, a „férfias szellem”, azt többé kevésbé tudni véljük; de ha a „szellem” szó csak úgy meztelenül áll önmagában, rögvest elbizonytalanodunk.² Esetünkben Musil azt mondhatná: arra még valamelyes bizonyossággal kísérrelhetünk meg válaszolni, ennek vagy annak mi az értelme az életben — de magának az életnek? S nem feledhetjük filozófus kortársának s több szempontból szellemi rokonának, Ludwig Wittgensteinnek a megjegyzését sem. „Az élet problémájának megoldását”, írta Wittgenstein, „az ember ezen probléma eltűnéséből veszi észre.” „Vajon nem ez-e az oka annak”, hangzik elgondolkodtató kérdése, „hogy azok az emberek, akiknek a számára az élet értelme hosszas kétely után világossá lett, nem tudták azután megmondani, miben is áll ez az értelem?”³ Nem arról van ilyenformán szó, hogy ne lehetne az élet értelmére vonatkozó kérdést *megoldani* — bizonyára igen sokan meg is oldották már —, hanem arról, mennyire lehet a megoldást racionálisan közvetíteni, közölni. Lehet-e és mennyiben az élet értelméről valamit is *mondani* — s ha igen, milyen nyelven —, ha egyszer Wittgenstein csöppet sem ok nélkül vélhette: az összes tudományos kérdés megválaszolása után életproblémáinkat még csak nem is érintettük?⁴

A kis könyv gondolati barangolásának egyik vezető szempontja az volt, hogy az egyes ember számára milyen mértékben adatott meg valamilyen általánost megvalósítani, milyen a viszony aközött, ahogy az egyesben, az egyesért élünk — egyedi, ha úgy tetszik evilági, véges

dolgokért evilági, véges dolgok közepette, nemkülönben önmagunkért mint véges individuumokért más véges individuumok közepette —, s aközött, ahogy az általánosban, az általánosért — valami egyesen túlmenőért — élünk.

Kierkegaard ebben a tekintetben figyelemre méltó álláspontot képviselt. Ha az egyessel foglalkozni annyi, mint az általánostól elfordulni, akkor az általánoshoz való *oda*fordulás annyi, mint az egyestől való *elfordulás*. Ezt a magatartást Kierkegaard a misztikusról adott leírással szemléltette. A misztikus számára, írta, „az egész világ halott, ő beleszeretett az Istenbe”.⁵ A misztikusnak, aki „a magányos életet választja”, az a vágya, hogy „belopódkodhasson Istenbe” — miáltal nem menthető fel „egyfajta tolakodás alól az Istenhez való viszonyában”. „Ki tagadná azt”, kérdi Kierkegaard, „hogyan egy embernek teljes lelkéből és minden gondolatával szeretnie kell Istent, sőt (...) hogy ez maga az üdvösség? Ám ebből egyáltalán nem következik az” — fűzi hozzá —, „hogyan a misztikusnak meg kell vetnie a létezését, a valóságot (...)”. A misztikus hajlamos lehet azt állítani, hogy „a végesség bűn”, s „a valóság akadály”. „Ezért ha megkérdeznénk tőle, hogy *mi az élet értelme*, akkor talán így válaszolna: az (...), hogy megismerjük Istent, hogy beleszeressünk.” Csakhogy, veti ellen Kierkegaard, „ez nem válasz a kérdésre, mert itt *az élet értelme* mint mozzanat s nem pedig mint szukcesszió van értelmezve”.

Az élet értelme a misztikus attitűdben a maga pontszerűségében jelenik meg. A misztikus így elvileg nem tud felelni arra a kérdésre, mi az időbeliség jelentősége az emberi életben, hiszen nem tud mihez kezdeni vele. Márpedig, írja Kierkegaard, „éppen az jelenti a véges szellem nagyságát, hogy neki az időbeliség jutott osztályrészül”.⁶

Kis könyvem gondolati barangolása kettős tanuláshoz vezetett. Egyrészt ahhoz, hogy a megfelelő, helyes élethez nincs szükség abszolút tudásra. Amiatt, hogy tudásunk korlátolt, a tudomány összes törvényét nem ismerjük, s így nem tudjuk az anyagot kedvünk szerint alakítani, vagy hogy a világegész titkaiba nincs belátásunk, s jövőendő sorsunk számunkra ismeretlen — nem kell elcsüggednünk. E tudatlanság a kockázattól nem mentes egész emberi életet teszi lehetővé, s kölcsönöz neki szabadságot, egyszerűséget és méltóságot.

A másik tanulás az volt, hogy az egyes kedvéért ne feledkezzünk meg az általánosról. Az általánost feledve az egyesbe zuhanva élni — kétségbeesés, az ember szintje alá süllyedés; az általánosra függesztett szemmel az egyesen átgázolni, az általánost az egyesbe, egy egyesbe helyezni — fanatizmus, az emberi korlátokon való önhitt túllépés. A feladat a kettő közti csöppet sem könnyű egyensúly megtalálása — melyre azért nincs általános recept, mert ez az egyensúly egyáltalán nem a tudás tárgya (amennyiben pedig az, úgy e tudás hézagos), továbbá azért sem, mert a gyakorlati élet konkrétségében kell mindenkor megvalósítani.

⁵Soren Kierkegaard:

Vagy-vagy. (Ford. Dani

Tivadar.) Gondolat,

Budapest 1978, 873. sk.

A következő idézetek

uo. 874. skk.

⁶Uo. 882. skk.

II.

⁷Jean Grondin: *Du sens de la vie. Essai philosophique*. Montréal, Bellarmin, collection «L'essentiel», 2003. Uő.: *Vom Sinn des Lebens*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2006. A könyv megjelent még spanyol és flamand nyelven is.

⁸Ugyanebbe az irányba mutatnak a fiatal Lukács György megmondolásai, lásd *A heidelbergi művészfilozófia és esztétika. A regény elmélete*. (Ford. Tandori Dezső.) Magvető, Budapest, 1975, 494.: a görögségben „nincs még bensőség, hiszen Odakint sem létezik”; a lélek „sose gondol arra, hogy keresnie kell önmagát”, „nem ismer önmagában szakadékot”; a görög csak választakat ismer, kérdéseket nem”. 496.: „Egyenmű világra ez”, „a lélek még a világban áll”. „S ha azon a körön túl, amelyet a *jelenlevő értelem* csillagképei az átélhető és megformálható kozmosz köré vonnak, érezhetők is fenyegető és érthetetlen erők, az *értelem jelenlétét* mégsem képesek visszaszorítani; megsemmisíthetik az életet, de soha össze nem kuszálhatják a létet” (Kiemelések F. M. I.). Az újkorban ezzel szemben „Kant csillagos égboltja

Kanadai kollégám, a kiváló hermeneutika-kutató és Gadamer-bioográfus Jean Grondin 2003-ban francia, 2006-ban német nyelven publikált egy kis könyvet ugyanezzel a címmel.⁷ Mindkét könyv — az övé és az enyém — joggal viseli ugyanazt a címet, miközben alig van bennük valami közös. Más filozófiatörténeti szerzőkkel, más „hősökkel” foglalkoznak, más gondolati utat járnak be, más gondolati ívet írnak le. Grondin könyve fölöttébb hasznos, gondolatébresztő munka, mindenkinek ajánlhatom. Mindabban, amit etikáról, vallásról ír, sok megszívlelendő dolog rejlik (egyik utolsó könyve egy több nyelven megjelenő vallásfilozófia). Megérdemelné, hogy hosszabban írjak róla, de itt nincs erre mód. Két gondolatkört szeretnék csupán kiemelni belőle.

Egyrészt Grondin utánajár annak, hogy maga a kérdés mint kérdés mikor és hogyan vetődött fel — hiába, filozófusok már csak ilyenek, a válaszok előtt magára a kérdésre irányítják figyelmüket —, más szóval, hogy az élet *értelmére* vonatkozó kérdés mikor merült fel *értelmes* kérdésként egyáltalán. Az *értelemre* vonatkozó kérdés ugyanis nem mindig ebben a formában, s nem ilyen drámaian vetődött fel. A klasszikus filozófia nem a dolgok „értelméről”, sokkal inkább „céljáról” beszélt — minden dolog „végéről”, „végcéljáról”. Ez a ma már számunkra szokatlanak tűnő beszédmód Arisztotelészre és Platónra nyúlik vissza, akik a legfőbb jóról beszélnek. Amire a görögök gondolnak, az, ami felé a dolgok törekednek, így az ember a boldogságra törekszik, úgy, ahogy a szem a látásra. Az élet értelmének fogalma viszonylag későn merült fel, ez pedig azt előfeltételezi, hogy ez az értelem nem nyilvánvaló immár. Korábban aligha merülhetett fel, mivel az emberi élet önmagától a kozmosznak és a céloknak ama rendjébe illeszkedett, melybe illeszkednie kellett.⁸ A késői újkorban az értelem fogalma kínálkozott arra, hogy az esendővé vált célfogalom helyébe lépjen.

A filozófiatörténeti kutatás mai állása szerint valószínűleg Friedrich Nietzsche (1844–1900) volt az első, aki „az élet értelmé” kifejezést használta. Egy 1875-ben született töredékben Nietzsche azt írta, csak három egzisztenciaformában marad az ember individuum: mint filozófus, mint szent és mint művész. Tudósként, filológusként, a görög partikulákról szóló tannak mi köze lehetne is „az élet értelméhez”? Az élet értelmének fogalmát Nietzsche láthatóan az individuum erős felfogásával kapcsolta össze: az életnek egy olyan individuum számára van értelme, aki saját életét képes maga alakítani, akinek ilyenformán azután „értelmes” az élete, mivelhogy „értelmet adott neki”. Az „erős individuum” azonban az újkor terméke, ahogy az „önalakítás”, „önmegvalósítás” gondolata is csak az újabb idők produktuma. Descartestól kezdve (aki szerint a világ pusztja *res extensa*) minden értelem a szubjektumtól ered, a szubjektum az egyetlen olyan lény, amely értelmet képes megérteni és értelmet képes adni egy olyan univerzumnak, mely

immáron a tiszta megismerés sötét éjszakájában ragyog, és nincs magányos vándor — mert az új világban embernek lenni annyit tesz: magányosnak lenni —, akinek megvilágítaná az ösvényt” (499.), „az egység széthullott, nem létezik többé a lét spontán teljessége” (500.).

⁹Jean Grondin: *Vom Sinn des Lebens*, i. m. 102. sk.

Ezt hangsúlyozza Grondin azóta megjelent vallásfilozófiai könyvében is.

¹⁰Az erkölcsi tudás, az arisztotelészi *phronészisz*, írja Gadamer, olyan tudás, „mely úgyszólván nem érzéki látás. Mert ha látnunk is kell egy szituáción, hogy mit kíván tőlünk, ez a látás nem azt jelenti, hogy a szituációban láthatót mint olyat észleljük, hanem azt jelenti, hogy megtanuljuk cselekvésszituációként látni, s így annak a fényében látni, ami helyes.” (Hans-Georg Gadamer: *Igazság és módszer*. Ford. Bonyhai Gábor. Kossuth, Budapest, 1984, 227.)

nélküle ennek híján volna. Ebbe a paradox szituációba taszít minket a modern tudomány: megteremti az élet értelmére vonatkozó kérdést, s ugyanazzal a lélegzettel mindenfajta választ lehetetlenné látszik tenni — manapság senki sem álmodik már arról, hogy az emberi szubjektum volna az értelemadás abszolút ura, ennek ellenére egy a világot átható értelem evidenciája, úgy tűnik, elveszett.

Grondin kiemeli s hangsúlyossá teszi azt, ami az én munkámban csak kimondatlanul, hallgatólagosan van jelen a háttérben — a kérdés eredetét. Az élet értelmére kérdezni annyi, mint az emberi élet értelmét firtatni: az emberét, vagyis az egyénét. A „Mi dolgunk a világon?” kérdés hasonlóképpen ezt látszik sugallni: mi dolgunk, nekünk embereknek, azaz nekünk *egy* embereknek, individuumoknak a világon. A kérdés nem arra irányul, mi az emberiség életének az értelme, mi az emberiség dolga a világon (bár erre is rá lehet kérdezni), hanem arra, mi az egyéni élet értelme, mi az egyén dolga a világban. Ez a kérdés pedig korhoz kötött. Ha az egyes ember oda jut, hogy feltegye a kérdést élete értelmére — ennek feltétele az, hogy életének értelme megszűnt immár magától értetődő lenni. Mégis, ha egyszer a kérdés mint kérdés feltevődött, nem lehet immár kitérni előle — mit tehetünk ebben a helyzetben?

Rossz végéről fognánk meg a dolgot, írja Grondin (s ez volna a másik kérdéskör, amit érintenék), ha elstietve azt hinnénk, életünknek mindenekelőtt is értelmet kell adnunk — nekünk kell értelmet adnunk —, mintha az élet ezen értelemadás előtt nem rendelkeznek semmiféle értelemmel. Az élet értelmét illető kérdés talán rosszul van feltéve mindaddig, amíg arra kérdezzük rá, milyen értelmet kell *nekünk* adni *neki*. Az értelmet ugyanis nem annyira kigondoljuk vagy megalapozzuk, mint inkább újra felfedezzük és elfogadjuk. Az értelem feltör — mint forrásból a víz. Ennek közegében élünk, ehhez kötődünk. Kötődés nélkül senki sem él, bármennyire szeretné alkalmasint tagadni is: már mindig is kötődünk másokhoz, magunkhoz, eszmékhez, valamiféle jóhoz, amely életünknek értelmet kölcsönöz. A kötés, kötődés fogalma a „religio”-hoz, a valláshoz vezet át — különösképpen ma azonban elháríthatatlannak tűnik a kérdés: vajon nem az emberiség letűnt korszakáról van szó? A vallástól teljesen emancipált emberiség eszméje csak kétszáz éve létezik, írja Grondin, ezen emancipációval párhuzamosan pedig különféle valláspótlékok léptek a helyébe, a kérdés azonban feltehető: vajon a vallás tényleg teher és iga? Akik ezt állították, végül is csak egy másik vallást állítottak a helyébe.⁹

Grondin tézise így hangzik: nincs élet reménység nélkül. Ha azt mondom: „várlak ma este 8-ra”, ez annyit tesz: „remélem, hogy eljössz” — az élet számára immanens, magát feledésbe burkoló reménység második természetünké vált. Az emberi életnek egy olyan értelemmel kell megelégednie, mely sohasem fordítható át bizonyosságba, mégis képes arra, hogy belőlünk jobb embereket faragjon. Az embernek a jót kell tennie — s jól tennie azt, amit tennie kell.¹⁰ Ugy kell élni, mintha az élet megítélés előtt állna. Az életnek több értelme van

akkor, ha reményben éljük le — egy jövődó ítélet reményében —, s az értelmes élet az, amely az értelmes élet reménységéhez kötődik.

A kanti kérdés, „Mit szabad remélnem?“, ily módon abba a kérdésbe fordul át: „szabad-e nem remélnem?“ Mihelyst a jó megszólít bennünket, a „miért“-re vonatkozó kérdés túl későn érkezik: a jó az, ami életünket értelemmel tölti fel¹¹ — hangzik Grondin könyvének egyik tanulsága.

¹¹Jean Grondin: *Vom Sinn des Lebens*, i. m. 125.

„Mi dolgunk a világon?”

FRENYÓ ZOLTÁN

Filozófus

Költőóriásunk válasza tökéletes: „Küzdeni erőnk szerint a legnemesbekért.” Vörösmarty is említi versében a bölcsek és a költők műveit. Régen a költők és a filozófusok versengtek, melyikük a bölcsesség igazi birtokosa és képviselője. Beláthatjuk, mindkét szellem, de rajtuk kívül is minden nemes lelkű ember megpillanthatja az ember rendeltetését.

A filozófus ezt a józan ész fényénél igyekszik megvilágítani. A kérdés a filozófus számára otthonos, ha tisztában van hivatásával. Tanulmányai és elmélkedései során sorra megismerkedik azokkal a kérdésekkel, amelyek a legfontosabbak az ember életében. Ügyelni kell azonban arra, hogy a megismert nagy eszmék ne váljanak formálissá, ezeket ne kész válaszokként kezeljük, hanem ezeknek a segítségével rátaláljunk a magunk életére és saját szemléletünkre, ahogy a nagy filozófusoknál, különösen a görög bölcseknél és a keresztény gondolkodóknál látjuk. Az eszméket átélni és személyessé fordítani, illetve az elveket az életünkből kibontani — ez a nagy feladat. Ez azért is nehéz, mert amikor a nagy témák terítékre kerülnek, óhatatlanul eszünkbe jut egy sereg nagyszerű gondolkodó a maga nevezetes tanításával, bölcs intelmével, s hajlamosak vagyunk ezeket egyszerűen leltárba venni és hangoztatni, mialatt életünk talán érintetlen marad ezektől. Mégis azt hiszem, ha helyesen ápoljuk a bölcsességet, a nemes és igaz eszmék beleépülhetnek életünkbe és felfogásunkba.

A filozófus a világra és az emberre tekint. Igyekszik megérteni a világot és az embert, majd szeretné megtalálni az ember helyét a világban, végül szeretné megérezni, hogy felfogásából milyen helyes tett következik. Más szóval sejtésem szerint a bölcsesség akkor közelít, amikor belátjuk a világ menetét, megértjük az ember természetét, kimondjuk és megtesszük, amit kell, és nem mondjuk ki és nem tesszük meg, amit nem szabad. Ugyanerről egy másik megközelítésben azt mondanám, az ember dolga, hogy igazságot és mértéket találjon. Még jobban leegyszerűsítve, az ember feladata az, hogy helyesen szeressen.

Platón azt tanította, a filozófust a dolgok egységben látása jellemzi. Aquinói Szent Tamás szerint a bölcs ember sajátja a rend megpillantása. Ezek mellé társul a megkülönböztetés képessége, tehát annak megértése, hogy van, amikor az igen és a nem között kell választani, s van, amikor egyedül a középút helyes. Van, amikor várni kell tudni, s van, amikor tenni kell. Van, amikor önmagunkhoz hűnek kell lennünk, s van, amikor fordulatra, új életre, konverzióra, megtérésre van szükségünk. „Változtasd meg élted!” — mondja Rilke. Nehéz felismerni, mikor melyikre van szükség. Vannak továbbá érthető és érthetetlen, nemkülönben egyértelmű és többértelmű jelenségek. Ezt Merleau-Ponty nagyon pontosan fogalmazza meg *A filozófia dicsérete* című művében: „A filozófus arról ismerszik meg, hogy nála egymástól elválaszthatatlan az evidenciára való törekvés és a kétértelműség méltánylása.”

Efféle elvek működnek bennünk, akár tudjuk, akár nem. Tökéletlenek és alakuló lények vagyunk, bennünk szunnyad jó és rossz, értelem, jó érzés és vakság egyaránt. Lassan ébredünk rá arra, miről szól az életünk. Szent Ágostonnak *A Szentháromságról* című művében találunk egy csodálatos mondatot, amely szerint: „Aki tudja, hogy még nem találta meg magát egészen, az tudja, hogy mi az egész.”

Személyes eszmélődésemre visszagondolni az én számomra érdekes és tanulságos, de ez mások számára bizonyára érdektelen. Az, ha egy nagy alkotó művész kitárulkozik, vagy egy felfedező tudós életébe pillanthatok, önmagában is nagyon izgalmas. Azt hiszem, nekünk viszont arról kell és érdemes számot adnunk, ami mindebben a közös emberi, amiből talán mások is magukra ismerhetnek.

Hosszú érlelődés és megannyi más irányú érdeklődés után ifjúságomban találkoztam a filozófiával, s vele rögtön eljegyeztem magam. Sikerült filozófiát tanulnom az egyetemen. A megismerés és a megértés intellektuális boldogsága töltött el. Azután évekkel végzésem után meghívtak valahova tanítani. Ekkor lassan ráébredtem, hogy ez mekkora kegyelmi ajándék. Kutatni valamit, tisztázni, majd megértetni és átadni, az ifjúság szellemét és lelkét ápolni, miközben magam is tanulok tőlük, ettől fogva bennem egységbe forrott. A másik döntő dolog, amely — legalábbis úgy érzem — valamelyest egésszé és éretté tett, természetesen a családalapításom volt. A tanítás és a gyermeknevelés — ez együtt a másokért való élés boldogságát, nyugalmát és gazdagodását jelenti.

Filozófiai érdeklődésemet kezdettől máig elkíséri Szent Ágoston alakja. Az olvasó bizonyára ismeri az ifjú, útkereső Ágoston megtérésének a *Vallomásokban* leírt történetét. XVI. Benedek pápa, az egyházatya elmélyült ismerője, ezt a megtérést nagyon bölcsen szélesebb távlatokba helyezi és három nagy szakaszban ábrázolja. Eszerint az első lépés valóban a híres kerti jelenet és a megkeresztelkedés. A második lépés Szent Ágoston élete delén következik be, amikor papi elhívást kap, s ekkor ráébred, hogy korábbi, szűk baráti körben folytatott intellektuális tevékenységénél magasabb rendű

hívás az emberek szolgálata, tanítása, lelkük ápolása. A harmadik állomás az idős, bűnbánó Ágoston, aki ekkor veszi magára az emberek vétkeit és érzi át teljes mélységében az emberlét igazi természetét. Így valósította meg Szent Ágoston az önmagához való hűség és a folyamatos megtérés egységét.

Szent Ágoston kimeríthetetlen életművében néhány éve találtam rá a Galata-levélhez írott kommentárjára. Ez élete delén, nem véletlenül az előbb említett papi elhívása idején született. Művében Ágoston egy hármass korrekció-sort mutat ki. Eszerint Pál apostol először helyreigazítja a galatákat, másodsor Pál helyreigazítja Pétert, harmadszor a levél felhívást fogalmaz meg a kölcsönös keresztény helyreigazításra. Szent Pál tanításának három példáján keresztül így a Galata-levél Szent Ágoston szemléletében a keresztény korrekció modelljévé emelkedik, amely — szemben a felelőtlen ráhagyás és az erőszakos átalakítás embertelen végleteivel — az alázat és a szeretet szellemében a közösség erősítését szolgálja.

Nagyjából ez a dolgunk. Az eredményt időnként üdítően érezzük, sokszor azonban nem látjuk, de ezzel nem kell törődnünk. Számot adni három irányban lehet és kell. A Gondviselő előtt, magunk előtt és mások előtt. Ha az első két esetben tisztán megmaradunk, megnyugodhatunk, mert bár az emberi megértést természetes módon várjuk, törekvéseink a közösség életének szövevényes útján sokszor más irányt vesznek, mint szeretnénk. A valóságnak azonban mindig értelme van, s a jelenből nélkülünk és ellenünkre is mindig fakad valami, amit el sem tudtunk képzelni és magunk nem tudtunk volna megvalósítani. S ha a hiányt érezzük, mint ahogy az lenni szokott, mindig gondoljunk Weissmahr Béla mély értelmű szavaira: „Ahol szomjúság van, ott víz is van.”

A kérdés általános; a válasz személyes

JÓKAI ANNA

Író Odáig jutottunk, hogy századunkban sok emberben már maga a kérdés sem bukkan fel: „mi dolgunk a világon?“, nem hogy a válasszal bíbelődnének. „Mi dolgunk lenne?“ — mondogatják, bárgyú vagy éppen cinikus mosollyal. A vállvonogatás is gyakori: ahogy esik, úgy puffan. Lébecolni, ficáncolni, aztán megúszni. Keveset töprengeni és élvezkedni, pusztán a felületen. Hiszen az életnek — sem okát, sem célját illetően — nincs értelme. Ami elmúlhat, az el is múlik. A múlhatatlant csak a gyenge idegzetűek, a megsemmisülés rémisztő gondolata miatt elgyávult, „agymosott“, visszamaradott

emberkék keresik — ezt hirdetik a „felvilágosult” elsötétedettek. Az már az Isten kegyelme, hogy közülük néhányan a gyakorlatban, a részvétből fakadó jót művelve, mégis tovább építik a világot. A jót is lehet, szerencsére, nem csak a rosszat, *irányítottan* végbevinni. Így is érvényes: „Nem tudják, mit cselekszenek” — mert egyelőre Krisztus cselekszik, még rejtekezve, bennük. „Én nem hiszek Istenben” — sóhajtják, és beköltöznek a fogyatékosok mellé. Elmennek az éhező Afrikába gyógyítani. Fölszedik a latyakból a hajléktalanokat. Teszik mindezt önzetlenül, anélkül, hogy tudnának róla, *Ki küldte őket...* Akad olyan is — nem kevés —, aki éjjel-nappal elhivatottságáról áradozik, Isten nevét és a vele való intim kapcsolatot dicsekedve ismételve, s ezáltal „*hiába veszi*”. Nem a világot ápolja, hanem csak önmagát fényezi. A mézes-beszédű szája tétlen kéz mellett veszélyesebb, mint az ajkak hallgatása, ha a kéz közben mások hasznára dolgozik. Ez — majd! — az ítéletben is kitetszik.

Igenis, *van* dolgunk a világon: a matéria átjelkesítése. Ez az *alapfelismerés* szükségeltetik ahhoz, hogy a *mit*, a *miért*, és a *hogyan* létigazságga szerveződjön a formálódó Én-ben.

Vörösmarty szűkszavú és pontos:

*„Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbékért.”*

A további pontosítás kapkodó korunkban ajánlatos, a sorrend megbontható.

küzdeni

önmagában nem érték. Szülheti hisztéria, karriervágy, sóvárgás a hírnévre, üzleti sikerre, még több pénzre. Folyhat a küzdelem a hatalomért, egy nő vagy férfi birtoklásáért, és lehet küzdeni csak úgy, mert a békesség unalmas, a pengeváltás azonban érdekes. Örök nyugtalanság, csillapíthatatlan viszketőség. A küzdelem *minőségét* a küzdelem célja határozza meg:

a legnemesbékért,

amiért maga a teremtés is létrejött. Mindazért, amiért ebben a hosszú, hosszú folyamatban társ-teremtőnek rendelt minket az Univerzum Ura. A vérrel-szenvedéssel átitatott Föld, a sorsába-gubancolódott ember meggyógyításáért. A szeretettel átmelegített észért, a bölcsességben edződött szívért. Küzdeni, hogy elérhessünk oda, ahova számunkra Jézus Krisztus már csapást vágott a bozótban. Nem sztrádát, nem bazársorral cifrázott promenádot, nem sétáló utcát, nem kifutópályát — *ösvényt*. Ezt az *ösvényt* kell karbantartanunk, szélesítenünk, egyre járhatóbbá és láthatóbbá tennünk — a nagyidőben. Magunknak, s *aztán* a követőknek. Vak ne vezessen világtalant. Valljuk be: a vargabetű néha törvénytörő. De a zsákutca nem!

Ma a hiteles ember Szent Mihály katonája. Mihály a kardját már itt forgatja a Földön. A letaszított Sárkány — sebzettségében — még dühödtebben védekezik. Nem egymás ellen — hanem vele kell megküzdenünk! Mindenkinnek a *saját* barlangjában, a hazánk-há-

zunk táján. Irgalmatlanul átszűrni a Sárkányt, de megkímélni a „gazdatestet”: nem megölni a Gonosszal együtt, hanem megszabaddítani tőle. Nincs ennél nehezebb feladat: a kozmikus intelligencia szintjére az egyedi lelket felnövelni. Hogyan? A körzővel előrajzolt séma nem vonz a betöltésre. Hanem működni szabad akarattól, személyes érettségünk aktuális fokán:

erőnk szerint

a már kijelölt, de még köves úton.

A lámpagyújtogató világítson
az ór vigyázza a bozótot
a Vezér ne csalinkázzon félre
a sepregető szedje a szemetet
aki ép, vigye a csonkát
legyen, aki megtalpalja a cipőt
süvegeltessék meg, aki a cipót adja
a vízholdó szűrje meg a vizet
a tanító tanítsa, amit ő már megtanult
a művész tolmácsolni ne szégyelljen,
a fegyverhordozó távcsővel járjon
a zarándok tudja, hova tartunk
a vándor legalább remélje
a csavargó pedig igazodjon

A szükséges pihenőkben

mérjük fel a helyzetet
Tanácskozzunk
Mérlegeljünk

a szellemharcok tiszta sugaránál?!

...Hát ezt elpuskáztuk. S csak reméljük, nem jóvátehetetlenül.

JUHÁSZ FERENC

Életrajz

Költő

Munkás-családból származom. Római katolikusnak kereszteltek, 1928-ban, Bián. Anyám sváb volt, született Andresz Borbála, apám magyar: Juhász Ferenc. Egyszerű létezésem, mint az egyszerű magányon, a szártetőn kétágú termés. Mintha egy sárga búzaszál csó-tetején két kalász tollasodik jobbra-balra, ez a boldog hármás egység volt az én létezésem győzelme, hite, bizalma. Szüleim nem voltak buzgó templomjárók. De az egyházi kötelezettségeket betartották. Az ünnepeket, körmeneteket, a fúvószenés búzaszentelést, a zöld-tölgyfasát-ras, virágszőnyeg-főutcás Úrnapját, az Anna-Jakab napi búcsú harangszavára anyám abba hagyta a főzést, tüdőbeteg apám a pincéből kék bögrével hozott bor melengetését nagy szőkerózsaszín tenyereiben. De engem a szentségek megtartására köteleztek: a szombat délutáni gyónásra, az áldozásra a vasárnap reggeli kismisén, hogy a kas-

tély előtti országút ló és tehéntrágya-gyepes sarába térdepeljek bér-
máláskor. Nekünk nem volt Bibliánk. Nekem csak katekizmusom volt
és olcsó imakönyvem, aztán meg anyai nagyanyám kis csontcso-
maghoz, piros ládikához hasonló sváb imakönyve, amit koporsójá-
ból vettem ki ima-kulcsvilla hernyósárga kezeiből. Bibliát először
Zugor István református lelkész lakásán láttam. Vigiliát meg kamasz
koromban a katolikus plébános lakásán, ahova szabadon bejárhat-
tam, használva aprócska könyvtárát, könyveit, a folyóiratokat. Most
már öt Bibliám van. Az elsőt egy öreg erdélyi költő küldte 1951-ben,
az újabb fordításokat, a katolikust és a reformátust Aczél György, piros
bőrkötésben. A mi tóparti nádfödeles házunk nem volt a családi béke
vályogtemploma. Pokolrobbanásokkal lángolt mégis-édes ottho-
nomban szinte minden nap. Mert betegség, szesz, baltacsapkodás,
sírás, vinnyogó kutyarettegés, köhögés, vér, de sohase káromkodás.
A békítő mindig én voltam, meg az örök vérokadás. Így nőttek azzá,
aki vagyok. Így lettem költő. Miféle részeg dicstelenségből? Ma egyre
többet beszélnek a genetikáról. Van is néhány nagy genetika-tudós
barátom. Könyveiket kívülről tudom. „Jó a genetikád”, mondja Eszter
lányom, az orvos. És a hitek, áldások, látomások. Elolvastam minden
ősi Szent Könyvet, vonzódva nagyon a misztikusokhoz, a látnokok-
hoz. De nem tudom, kitől örököltem mesterségem és kötelességem: a
költészetet. Mert a vers az én szabadságom, hűségem és szerelmem.
És marad az is, amíg elkéri öreg testemet a föld, hogy a Mindenség-
gel összeolvadva én is talaja legyek a boldogságra vágyó Világegy-
tem Magánynak. Jaj, én Titok-Istenem: Szent Világmindenség!

Mi végre vagyok a világon?

KERESZTY RÓKUS

Ciszterci szerzetes,
teológus

Igazi feleletet erre a kérdésre csak a síron túlról adhatnék. Tudniillik, ha beengednek a mennyországba, ott meglátom majd egészen világosan, mi végre teremtett az Úr, mennyiben valósítottam meg és mennyiben szabotáltam el a velem való örök tervét. Most csak azt tudom röviden összefoglalni, hogy miért és hogyan jutottam el oda, ahol most vagyok. Nem születtem túlságosan vallásos családba. Tisztaelkű cselédlányunk vitt el először séta közben egy üres templomba, hogy megmutassa: a Jézuska jelen van a tabernákulumban. Az első négy elemiben szent-életű hittantanító nénink meleg szeretén keresztül kezdtem az Úr Jézushoz vonzódni. Azután több évre koraérett, nagyratörő és magányos kamasz koromban beletemetkeztem az olvasásba, azt gondolván, hogy megértem Ady Endrét és Schopenhauert. Templomba legtöbbször csak azért mentem, mert a ciszterci gimnázium megkívánta és ellenőrizte.

A negyedik gimnázium elején skarláttal beszállítottak a Szent László kórházba. Egyik ciszterci tanárom beküldte hozzám Werfel *Halljátok az Igét* című regényét Jeremiás prófétáról. Ezen a könyvön keresztül értettem meg: az Isten minden valóságnál valóságosabb valóság. Ő az élő Isten, beszél hozzánk, felismerhetjük a hangját és kiválasztott emberekre rábízva üzenetét. Igér, vonz, rombol és épít, büntet és megbocsát. Mi is szólhatunk hozzá és ő válaszol. Mikor éjjel a zajos kórteremben minden elcsöndesedett, feltérdeltem az ágyamban és elkezdtem hosszan, kitárt karokkal imádkozni, amint Jeremiásról olvastam. Volt bennem igazi „istenéhség”, de jó adag nagyzsolással kevertem. Mindenesetre mire meggyógyultam, a papság iránti vágy elhatalmasodott bennem. Én is „próféta” akartam lenni. Rögtön érettségi után, 1951 nyarán beléptem a felosztott ciszterci rendbe. Nem voltam biztos a dolgomban, a jezsuiták jobban vonzottak, de nem volt elég bátorságom ahhoz, hogy egy ismeretlen környezetbe kerüljek. Cisztercieknél jártam iskolába az államosításig, nagyon megszerettem őket, meg ez volt a kézenfekvő, kényelmesebb megoldás. Mihelyt azonban elkezdtek a noviciátust (a Mártonhegyi út melletti erdőben és magánlakásokban), és megismertem szentéletű novíciusmesterünket, igen hamar megéreztem, hogy a Jóisten csodálatos közösségbe vezetett. Őt évig gyakoroltuk, mit jelent szerzetesként élni a szerzetesi életkeretek nélkül. Az 56-os forradalom leverése után egy ideig szabad volt a határ Ausztria felé. Előljárónk ezzel küldött ki néhányunkat Rómába: „mire befejezitek a teológiatanulást, olyan lesz a helyzet, hogy visszatérhettek Magyarországra. Bárhova mehettek Európában, csak Amerikába ne.” De nem mondta meg, miért. Valószínűleg tudta, hogy onnan a visszatérés nehezebb. Ám mielőtt elhagytuk Magyarországot, a dallasi perjel lett az előljárónk, aki már első római találkozásunkkor kijelentette: „Magukra mind szükségem van Dallasban.” Ha továbbra is a zirci magyar ciszterciekhez akartunk tartozni, el kellett fogadnunk a döntését. Így kerültem 7 év római tanulmányaim után a dallasi monostorba, ahol máig is tanítok, iskolánkban és a dallasi katolikus egyetemen. 35 évig novíciusmesterként is dolgoztam.

Ezek a száraz, külső adatok. Számomra azonban a mindent meghatározó tény az, hogy a Jóisten végtelenül gyöngéden és nagylelkűen bánt velem. Majdnem mindennap megjeleníthettem Fiának áldozatát és magamhoz vehettem Testét és Véréit. Magyarországon alig mertem azt remélni, hogy a liturgikus kórusimát, a Krisztusnak az egyházzal való együttes imáját a Rend közösségében végezhetem, hogy a testvéri közösségben való élet ennyire inspirál és erősít. A munkám egyben a legnagyobb örömem: tanítás, gyóntatás, lelki vezetés. Az a szásszor annyi, amit Jézus azoknak ígért, akik követik őt, újra meg újra hihetetlenül soknak tűnik. Semmi arányosság sincs a szerzetespapi élet „áldozatai” és az Isten ajándékai között. Pedig hol vagyok attól, hogy hűséges szolga legyek?

Mint a bíborosi kollégium dékánja, Ratzinger prédikált az őt pápának választó konklávé megnyitó szentmiséjén. Az Atya szólós-

kertjéről elmélkedett: mit ért Jézus azon, hogy a szőlővesszőnek az a hivatása, hogy maradandó gyümölcsöt teremjen. Földi javak élvezete ideiglenes, az író könyveit is előbb utóbb belepi a por. Az egyedüli örökre maradandó gyümölcs az emberi lelket alakító hatás, mivel a lélek örök életre hivatott. De ennek a hatásnak a minőségét és mennyiségét csak az Úristen látja, és ebben az életben irántunk való szeretetből jórészt elrejtí elölünk. Vezetnünk kell a lelkeket hozzá, de csak az örökkévalóságban látjuk meg, milyen sikerrel. Csak el ne szakadjunk Krisztustól, az igazi szőlőtőkétől, aki nélkül semmit sem tehetünk.

Mi dolgunk a világban?

KOCSIS FÜLÖP

Görög katolikus püspök

Elérni azt, amit Ádám nem tudott: olyanná lenni, mint az Isten. A képe már bennünk van, csak hasonlítani kell hozzá. A saját képére és hasonlatosságára teremtett minket. Az a dolgunk, hogy a képtől eljussunk a hasonlatosságig. A kép adottság, a hasonlóság feladat.

Az ember Isten ikonja, az életét viszont neki kell ikonná alakítania. Ha nem teszi, idővel ő maga is eltorzul, egyre nehezebben lesz fölismerhető benne az ősképe, az arcán az Isten. Minden ember ikonfestő, a saját életének ikonját kell elkészítenie, s ez nem hasonlíthat senki és semmi másra, csak egyedül Teremtő Istenére. Vigyázni kell, hogy el ne rontsa (Kiv 25,40). Isten a minta, Ő az ősképe, akit másolunk, akit követünk. Ha mást követünk, torzul a képmás, homályosul a kép, közeledés helyett csak egyre távolodik a cél.

Ádám azzal vétette el, hogy a maga erejéből akart olyan lenni, mint az Isten. Hamar akarta elérni, jóllehet, még nem is ismerte Őt. Ha nem tudta, milyen az Isten, hogy is válhatott volna olyanná? Azzal vezette félre a csábító, hogy rávette, időnek előtte érje el azt, amire vágyik, jóllehet még alig ismeri. Tévképet rajzolt Istenről, hogy a könnyűnek tűnő úton félrevezesse. Az első ember már bűnbeesése előtt is küzdelmes feladat előtt állt, hogy célját, az Istent elérhesse, a bűnnel azonban még távolabbra került tőle. Elérhetetlen távolságba taszította magát. Innen már reménytelen, hogy elérje célját, hogy elérje az Istent.

Ezért az Isten maga indul az ember keresésére: Hol vagy? — kérdi tőle a bűnbeesés után (Ter 3,9). Ő maga lépte át az áthidalhatatlan távolságot. Leszállt hozzá, hogy megkeresse. Nyomorúságának legmélyéig, a bűn, a szenvedés és a halál legsötétebb reménytelenségéig utána ment, hogy kézen fogva kiemelje onnan. A megtestesülésben visszaállította az ősképet, Krisztusban tökéletes az Isten ikonja, a föl-

támadásban pedig megadta az isteni életet. Ádám vágya nem teljesíthetett. Nem érthette el célját sem Isten segítségével — mert azt elutasította —, sem a maga erejével — mert az elveszítette —, hogy olyan legyen, mint az Isten. Ezért maga Isten lett emberré azért, hogy az embert Istenné tegye.

Mi dolgunk a világban? Olyanná lenni, mint Krisztus. Ő a tökéletes ember, mert tökéletesen hordozza Isten képmását. Hozzá kell hasonlítanunk. Igehirdetése nem pusztán erkölcsi tanítás, útbaigazítás, hogyan kell élnünk. Az Ő szavai kinyilatkoztatás, hogy megismerjük Őt. A Krisztus-követés nemcsak másolás, hanem új élet. Nem csupán utánozzuk őt, hanem Vele élünk. Nemcsak tetteit követjük, hanem Őt magát. Dolgunk a világban, hogy egyre inkább megismerjük őt, és rajta keresztül a Lélekben az Atyát. „Az az örök élet, hogy ismerjenek téged, az egyedüli igaz Istent, és akit küldtél, Jézus Krisztust” (Jn 17,3). Az Örökéletre vágyunk. Az a dolgunk, hogy elérjük, már itt a földön is...

KOPP MÁRIA

Életem értelme

Orvos-pszichológus

A Hungarostudy országos reprezentatív felméréseinkbe férjem, Skrabski Árpád javaslatára tettük be a Richard Rahe-féle „Élet értelme” kérdőívet:

A következő állításokra válaszoljon az alábbiak szerint:

0. nem, 1. igen, néha, 2. igen, mindig

Úgy érzem, életem egy nagyobb terv része.

Az életben sok minden okoz nekem nagy örömet.

Képes vagyok megbocsátani magamnak és másoknak.

Kétlem, hogy életemnek bármilyen jelentősége volna. (fordítva)

Az értékeim és hitem vezérelnek mindennapjaimban.

Összhangban vagyok a körülöttem lévő emberekkel.

Meg vagyok békélve helyemmel az életben.

Kiderült, hogy azok, akik ezekre a kérdésekre magas pontszámot adtak, tehát akik hisznek abban, hogy az életüknek van célja és értelme, mind lelkileg, de fizikai állapotuk tekintetében is sokkal egészségesebbek, ezt Árpád több nemzetközi cikkben is megírta. Ami viszont nagyon érdekes, hogy bár a vallásos emberek közül sokkal többen adtak magas pontszámot ezekre a kérdésekre, a két dimenzió nem esett egybe. Vannak magukat vallásosnak tartó emberek, akik nem hisznek abban, hogy életüknek van értelme a fenti kérdések szerint, és a nem vallásosak közül is sokan magas pontszámot adtak erre a kérdéssorra.

A Vigilia körkérdése tovább megy, azt kell megfogalmaznom, mi a tartalma annak, ha a fenti kérdések állításaival egyetérték — persze kivéve a negatív mondatot. Ha a saját életem értelmén gondol-

kozom, ennek legalább két alapvető szintje van: az egyik a hosszú távú célokra vonatkozik, a másik a mindennapok megélésére.

Kezdjük a másodikkal. Ezt talán a Csikszentmihályi Mihály féle flow állapottal lehetne leginkább leírni, amit legtalálósabban ihletett állapotnak nevezhetnénk. Azt a beállítottságot, hogy lehetőleg azzal a lendülettel kellene felkelnem minden nap, hogy érdekes kaland az élet, amiből örömmel veszem ki a részemet. Ez igaz a leghétköznapibb tevékenységekre ugyanúgy, mint a különleges kihívásokra. Persze ez nem mindig sikerül, az ember hangulata, egészségi állapota hullámzik, de legalábbis törekedni lehet ennek a lelki beállítottságnak az elérésére: hogy lehetőleg örömet találjak a tevékenységeimben, hogy a körülöttem lévő emberekben, persze reális módon, de a pozitívumokat lássam. Törekedjem arra, hogy mindenki bennem megbízzon, amíg nem bizonyítja be, hogy visszaél a bizalmammal. Attól kezdve természetesen óvatosan bánok vele, de akkor is igyekszem nem haragudni, hanem megérteni és inkább sajnálni a hiányosságai miatt. Próbálok a saját és a környezetem hibáit humorral kezelni. A humor, a nevetés a teremtés egyik legnagyobb adománya. Teljesen egyetértek azzal, hogy akinek nincs humorérzéke, az egyéb aljasságra is képes. Így az életemet valóban mindennapi csodák sorozatának látom. Egy barátunk mondta egyszer, hogy azt nem szereti bennem, hogy mindig úgy adom elő, ami velem történik, mintha az valami különlegesen érdekes esemény volna — pedig én tényleg így élem át. A mindennapi ihlet forrása lehet az őszi falevelek színpompája, Bori húgom babfőzelékének mennyei ízkavalkádja, egy Haydn-szimfónia harmóniája, vagy az unokáim fantáziadús játéka.

Ez nem jelenti azt, hogy nincs helye az életemben a legmélyebb gyásznak, a nagyon mélyen átélt veszteségek tudatának — de megpróbálok ezt is ajándékként felfogni. A férjem, életem csodálatos társának halála nap mint nap nyílt sebként fáj folyamatosan, de a szenvedésnek is meg lehet találni az ihletett, már valóban művészi élménnyé transzformálódott formáját, erre töreksem.

Ha az életem hosszú távú célját szeretném megfogalmazni, az nem kevesebb, mint a teremtés tervei szerint alakítani a világot. Isten jelenléte a világban az erkölcsi törvény bennünk, és ennek az érvényesítése mindannyiunk küldetése. A saját területemen, mind a kutatásban, mind a gyakorlatban különleges lehetőséget látok arra, hogy mindent megtegyek az emberi értékek megvalósítása érdekében. Soha nem látott harc folyik a modern világban az ideális fogyasztó, az értékeitől, kapcsolataitól megfosztott embertömegek előállításáért. Az arisztotelészi etika értelmében a boldogság alapja az erények gyakorlása, hiszen ezek különböztetik meg az embert az állattól. Ebben a folyamatban igyekszem hatékonyan tenni, érvelni a valódi értékek, az emberi erények megvalósítása érdekében, méghozzá a tudomány eszközeivel, tudományosan alátámasztott „evidenciák” alapján. A fogyasztói érdekek képviselői megpróbálják „ideológiailag inkorrektnek” nyilvánítani ezeket az értékeket, miközben nyilvánvaló, hogy az

emberiség a pusztulásba rohan, ha nem képes megállítani a természet, az erkölcs, az emberi személyiség rombolását. Érdekes módon, még fiatal kutatóként olvastam Juhász Pál professzor cikkét az Ideggyógyászati Szemlében a szociálpszichiátria céljáról, ahol lényegében ezeket a célokat fogalmazta meg. Felkerestem, hogy szeretnék vele dolgozni. Az akkori rendszer érdekes jellemzője, hogy egy miniszterhelyettes, aki korábban hallotta egy előadásomat, utána felajánlotta, hogy szívesen segít, ha bármire szükségem van, mert a kutatásaimat nagyon fontosnak találja. A Juhász Pállal való beszélgetésem után felhívtam, hogy szeretnék ezen a területen dolgozni, és így kerültem át az egyetemre. Abban reménykedem, hogy nemcsak Magyarországon, hanem világviszonylatban is sikerül eredményt elérnünk abban, hogy a megváltozott nemi szerepek ne elválasszák, hanem közelebb hozzák egymáshoz a nőket és férfiakat a kettős hivatás, a gyermekvállalás és a választott hivatásuk összeegyeztetése terén. Azt szeretném elérni, hogy az úgynevezett „gender” kutatások tartalmát ilyen irányban sikerüljön alakítanunk. Az Árpáddal végzett Hungarostudy kutatásainkat szeretném tovább folytatni, hiszen világviszonylatban is egyedülálló, hogy egy ország lelkiállapotát, egészségi állapotának változásait, magatartásformáit összefüggéseiben tudjuk vizsgálni. Szeretném megélni, hogy a bizalom, az úgynevezett „társadalmi tőke” mutatói erősödjének a magyar társadalomban, és így az erősségeink nem egymás ellen, hanem a közös nemzeti célok érdekében érvényesülhessenek.

Mindeközben fel kell készülnöm arra, hogy „mind elmegyünk, a ringatódzó fák alól mind elmegyünk”, „Ahányan végül így együtt vagyunk, mind elmegyünk”, ahogy kedvenc versemben Weöres Sándor írja. Ezt a verset évekkal ezelőtt kitettük az étkező asztalunk mögé és az irodámban az asztalom fölé, hogy soha ne tévesszem szem elől, merre is tartunk. Meggyőződésem, hogy folyamatosan beletestesülünk mindabba, amit létrehozunk, hiszen valójában nem a testünkkel vagyunk azonosak, hanem a hatásainkban élünk tovább. A „szentek egyessége” a kedvenc hittitkom, ma épp Mindenszentek napját ünnepeljük. Itt vannak közöttünk gondolatainkban, tetteik következményeiben mindazok, akik az erkölcsi világrend erősítéséért éltek, ennek a közösségnek a részévé szeretnék válni én is.

„Mi dolgunk a világon?”

KORINEK LÁSZLÓ

Kriminológus

Ha jogászt kérdeznek, az már elsőéves hallgatóként a címadó kérdésre a Justinianusnak tulajdonított választ adja: „Honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere.” (Tisztességesen élni,

mást nem bántani, mindenkinek megadni a magáét.) Ez persze szűklátókörű szakmai megközelítés, mely valójában csak a leggyakoribb személyközi konfliktusok megelőzésének szabályait sorolja. Nyilván más választ ad erre egy vallásos jogász, pláne ha élteesebb...

Az élet látszólag reménytelen vállalkozás. Mindig a halál győz. A halálon talán az egyetlen rés, ha utódaink születnek. Akár biológiai, akár szellemi értelemben. Tehát az első válasz máris kézenfekvő: fenntartani az emberi fajt, valamint azt a kultúrát, világnézetet, melyet magunk is legjobb meggyőződésünk szerint sajátunknak vallunk, és erőnkhez képest követünk, gyarapítunk.

Ez persze a távlat, de ahhoz, hogy tehessük, kellő hosszban és minőségben kell élnünk. Testünket, a „lélek templomát” olyan állapotban kell tartani, hogy alkalmas legyen a fenti maxima teljesítésére. Szellemi képességünket pedig megőrizni, tudásunkat minden életkorban képességeink szerint gyarapítani kell.

Tágítva a kört, először is a szűkebb szociális mozgásterünkben adódnak a feladataink. Gondoskodni a családról, felmenőinkről, társunkról, utódainkról, anyagi és erkölcsi értelemben egyaránt.

Az egyén természetesen nem izoláltan csak a családjában éli le életét. Ahhoz, hogy az emberi faj fenntartását, a kultúra gyarapítását hatékonyan tudjuk elérni, szükséges a demokratikus társadalmi berendezkedés, a békés történelmi időszak, valamint a gazdaság ideálisan fejlődő állapota. A magyar történelemben ez a három feltétel bizony ritkán állt együtt. De épp történelmünk kiválóságainak hosszú sora bizonyítja, a nehéz időszakban sem szűnt meg nemzeti létünk, jeleseink ilyen korokban is tudtak maradandót alkotni. Sőt.

Tehát senki nem érezheti felmentve magát, hogy neki nem adott meg az a kor, amit szeretett volna. (Más kérdés persze, hogy a kor kiből milyen megalkuvásokat kényszerít ki, kinek mikor roppan meg a gerince.)

Márai Sándor írja valahol: az emberi élet azzal telik, hogy megismerjük önmagunkat, meg Istenünket. És valóban! Más-más életkorban — ahogy érünk, bölcsébbé válunk — változik énképünk, szerepfelfogásunk. Változnak prioritásaink, céljaink. Az idős ember jobb esetben megértő bölcsességgel néz vissza fiatalkori útkereséseire. De másképp viszonyul a fogyó idővel szűkülő aktuális mozgásterére, kompetenciájára, fontosságára. Részletekben halunk meg.

Márai fenti bölcsességében Isten fogalmát — a teológiától meg lehet eltérve — úgy lehet értelmezni, hogy Isten minden, ami körülvesz bennünket. Mert a teremtett világ maga a teremtő, és mindenki a maga élete tükrében látja meg ezt. Kinek-kinek a saját Istene adatik.

Az, hogy Isten a múlt időnkben más-más arcát fordítja felénk, aktuálisan jelentheti, hogy ugyanannak az Örökkévalónak más-más vonása válik fontossá számunkra, rajta mindig valami újat fedezünk fel

magunknak. Viszont az is az ő kezében van, hogy kinek mit és meddig enged magából megismerni, vagy hogy kit meddig tart meg.

Tehát a mi dolgunk az, hogy jól sáfárkodjunk a kapott lehetőséggel, és mind többet ismerjünk föl abból a nagy titokból, ami az ember és a teremtője.

Balázs Béla, aki nem volt különösebben vallásosnak mondható (katolikusnak meg végképp), írja naplójában: „Hiszek, és mélyen vallásosnak érzem magam, de nem ismerek otthonra egyik 'mai' 'kapható' felekezetben sem. Viszont nem hiszem, hogy vallást kitalálni lehessen, és hogy magamnak valami privát hitet csinálhatnék. Utálom a modern individualista, esztétikai-filozófiai, személy és kényelemre szabott 'vallásokat'.” (Balázs Béla: *Napló II*. Magvető, Budapest, 1982, 246–247.)

Valahogy így vagyok én is. Nem értek egyet a manapság oly divatos önbesorolással, hogy valaki „a maga módján vallásos”. Nem vitatva persze kinek-kinek a jogát, hogy a hite, istenkeresése magánügy, ugyanakkor a vallásos embernek kötelessége az egyháza hit- és közéletében legjobb meggyőződése szerint aktívan részt venni.

A római katolikus egyház páratlan értéke a stabilitás. Igaz, ennek ára van. A monarchikus szisztémák sokáig stabilak, de egyúttal rugalmatlanok is. Fennáll a veszély, hogy a változó kor igényére — igaz, megfontoltan de — néha túlzottan is megkétszerezve reagálnak.

A II. Vatikáni zsinat bátran megújította egyházunkat, ugyanakkor le is zárt ígéretesen fejlődő folyamatokat. A gyorsan változó időben nem lépett helyébe olyan automatizmus, ami a hívó emberek életének számtalan kérdésére válaszokat tudna adni. Leginkább azt a feszültséget érzem megoldatlannak, amire laikusok nap mint nap panaszkodnak. A hétköznapiakat demokratikus viszonyok között élik, de vasárnap — legalábbis egy órára — monarchikus rendbe lépnek vissza. A templomban „állampolgárból alattvaló leszek”, fogalmazott egy ismerősöm, és „több-kevesebb meggyőződéssel követem, amit Őszentsége elvár tőlem”. Azt, hogy a hívők ne a lábukkal szavazzanak, érdemi válaszokkal időben kellene megelőzni. Az egyházban ennek intézményes előmozdítása tán a legnagyobb feladata korunknak.

A néhány különösen fontos életelv számomra a következő:

Vigyázni saját és a ránk bízottak egészségére, anyagi jólétére, ügyelni a szellemi és morális épülésükre.

Mindig a gyengék és az elnyomottak oldalára állni, harcolni az erőszakosok, önzők, hatalmaskodók ellen.

Igényesnek lenni a szakmai munkában.

Őrizni és ápolni a múltból mindazt, ami megőrzésre érdemes, és küzdeni a kívánt jövő megvalósulásáért.

Kellő önmérséklettel élni le az életet, megtalálni a helyes arányokat az örömök és az aszkézis között.

Reális viszonyulás a pénzhez és a vagyonhoz.
Övni a teremtett világot, ésszerűen gazdálkodni javaival.

Néhány hete Mariazellben az ott már régóta vezetett zarándokkönyvbe az alábbi fohászt jegyeztem be: „Adj *erőt* Uram, hogy megváltoztathassam, mit meg tudok változtatni. Adj *tűrelmet*, hogy elviseljem azt, amit nem tudok megváltoztatni, és adj *bölcsességet*, hogy az előbbi kettőt meg tudjam különböztetni egymástól.”

Mindent összevetve, a mi dolgunk az, hogy jók legyünk és jót tegyünk, s ezzel egy jobb világot hagyjunk utódainkra annál, mint amit mi kaptunk.

Mi dolgunk a világon?

KORZENSZKY
RICHÁRD

Bencés szerzetes,
teológus

Akarva-akaratlanul szembe kell néznünk ezzel a kérdéssel. Minél inkább múlnak az évek, annál alaposabban. Hét évtizedet megérve ideje van az összegezésnek. Minden nap és minden óra ajándék. Nem hittem fiatal koromban az idős szerzetesnek, aki azt mondta: figyeld meg, az órák lassan múlnak, de az évtizedek elszállnak pillanatok alatt. S akkor húsba, elevenbe vág a kérdés: „Hát te mit kerestél ezen a földön?”

Tanultam teológiát, tanítottam irodalmat. Nagy a kísértés, hogy idézetek mögé bújjon el az ember. Mert hát egyértelmű a gyermekkorban megtanult válasz: „Azért vagyunk a világon, hogy Istent megismerjük, neki szolgáljunk és ezáltal az üdvösségre jussunk.” Vagy miért ne folytatnánk a kérdésre a választ Vörösmartyval: „Előttünk egy nemzetnek sorsa áll...”

Soha nem unatkoztam. Örülök, hogy tanulhattam és taníthattam. Sokszor nem volt könnyű, de szép volt. Örülök, hogy volt alkalmam mélyebben megismerni a Szentírást, és örülök annak is, hogy közelebb vihettem Jézus tanítását sok emberhez. Örülök annak is, hogy megismerhettem sok ember vívódásait, amikor irodalmat tanultam és tanítottam. De mind a tanításban, mind az igehirdetésben ott volt a kihívás: szembe kell néznem önmagammal. Sokat segített ebben az olvasás, az irodalom. Szerettem és szeretem az orosz klasszikusokat, Csehovot, Dosztojevszkijt, Tolsztojt. A *Feltámadás* című regényének utolsó oldalán mondja ki Tolsztoj a felismerést: „ha ide küldettünk, akkor valaki akaratából és valami végre vagyunk itt. Mi pedig úgy képzeljük, hogy csak a magunk örömeire élünk, és világos, hogy közben éppoly rosszul érezzük magunkat, mint az a munkás, aki nem teljesíti gazdája akaratát.”

Vagy Gorkijt is idézhetném, az *Éjjeli menedékhely* kérdését: „Miért élnek az emberek?... Hát a jobbért élnek az emberek, kedves fiam! Mindegyik azt hiszi, hogy magának él, és kiderül, hogy a jobbért él. Mind, úgy vannak, a jobbért élnek! Ezért minden embert tisztelni kell. Mert nem tudjuk, hogy milyen, hogy miért született, hogy mi telik ki tőle... Lehet, hogy a mi boldogságunkra született... A mi nagy hasznunkra... Ezért különösen a gyerekeket kell tisztelni, a kis gyermekeket! A gyermekeknek tér kell! A gyermekek életét ne zavarjátok... A gyerekeket tiszteljétek!”

Mi volt a Gazda akarata? Gyerekeffel nem tudtam, nem tudhattam. Jártam egyszerűen egy úton — ajándék volt —, amelyen megtapasztalhattam, hogy otthon vagyok. Ez az otthonosság-érzés végigkísérte az életemet. Nem éreztem, hogy idegen volnék. Elfogadott az iskolám is, a közösség is, amelyhez lekötöttem az életemet. Találkozhattam sokféle emberrel, tudósokkal, bölcsekkel, szenvedőkkel. Taníthattam fiatalokat, akik — nem is gondoltam rá — sokat csiszoltak rajtam. S közben rájöhöttem, rádöbentem, hogy nem attól lesz valaki igazán ember, hogy mi van a fejében. A szív tisztasága és gazdagsága sokkal fontosabb.

Láthattam világot, megtapasztalhattam, hogy kultúrák között mekkora különbségek vannak. De az ember mindenütt ugyanaz. Szüleünk és meghalunk, a Földnek akármelyik szögletében is élünk.

Azt is beláthattam, hogy bár fontos, hogy tudjam, mit akarok, nem a saját akaratom a legfontosabb az életemben. Nem volt egyszerű dolog feldolgozni, hogy vannak az életnek döntő helyzetei, amikor nem a saját akaratom követése ad értelmet a létezésemnek. S rádöbbenhettem, hogy a hűség ahhoz, amit vállaltam, nem erőfeszítés csupán, hanem engem magamat erősít. S ha tudok ragaszkodni a gyökereimhez, magam leszek gazdagabb általa.

Mi dolgunk a világon? Ha talentumokat kaptunk — márpedig mindenki kapott, ki így, ki úgy —, ezekkel a talentumokkal el kell számolni. Szükség van józan önismeretre, mi az, amire képes vagyok, s mi az, amire nem. Szükség van pontos helyzetfelismerésre: mi az, amit itt és most nekem és nem másnak kell megtenni. Könnyebb volna sokszor elmenekülni a feladatok elől, de nem az a dolgunk a világon, hogy kitérjünk a kihívások elől.

Mik ezek a kihívások? Foglalkozás felnövekvő emberekkel, kapcsolatteremtés idegenekkel, nem ritkán a tolmács feladata, hogy magyarról magyarra fordítsak, amikor nem tudták vagy nem akarták emberek megérteni egymást. Vállalni a felelősséget, és nem elmenekülni előle, bármilyen feladatot is bízna rám. Vagy egyszerűen csak meghallgatni a másik embert, együtt lenni vele örömeiben, bánatában.

Hetek óta töprengek, hogyan válaszoljak erre a kérdésre: „Mi dolgunk a világon?” Mert lehet, hogy formás, talán tetszetős vagy értelmes választ fogalmazok meg, de hiteles lesz-e?

Két idős rendtársam alakja sokszor előttem áll. Mindketten megjárták a börtönt. Mindketten komoly munkát végeztek. Azt is mondhatnám, életművük volt. Egy ideig Pannonhalmán olyan szobában

laktam, amely földszinten volt, s az ablaka előtti padra szívesen telepedtek beszélgető öregek. Esteledett.

„Olyan szép napom volt ma!” — mondja az egyik. Mire a másik:

„Milyen napod volt? Hangosabban mondd!”

„Szép napom volt!”

„És miért volt szép napod?”

„Képzeld: kinyílt az aranyeső!” Kis csend, majd hallom a választ:

„Szép napunk volt. Igen, szép napunk volt. Mert kinyílt az aranyeső.”

Úgy érzem, ebben a párbeszédben van a válasz a kérdésre. Még ha esteledik is, tudjunk jó hírt, örömhírt mondani a másíknak. És tudjuk észrevenni, hogy „kinyílt az aranyeső!”

Mi dolgunk a világon? Hogy tanúságot tegyünk: az élet él. Erősebb, mint a halál.

Ami igazán fontos, az ott belül, mélyen van...

OBERFRANK PÁL

Színész

„Mi dolgunk a világon?” Magam, úgy érzem, szinte nap mint nap teszem fel e kérdést, vagy maga az élet szembesít velem.

Sokáig csak színész voltam, vagy szerettem volna az lenni, magas szinten játszani, átélni, katarzist szerezni másoknak. Később rájöttem, hogy nem mindegy, mit képviselek a színpadon, milyen értékrendet élek és mutatok fel, ha már a színpadra állok, hogy „látva lássanak”, milyen példát adok azoknak, akik fontos döntések előtt állnak, esetleg azért, hogy vállalják magukat, hitüket, múltjukat, jelenüket, vagy erőt merítsenek a jövőhöz. Mindez felelősség, amit vállalni kell nekem is, mert egyszer számot kell adni.

Mikor még többet vállaltam, arra gondoltam, itt a Földön is szembe kell néznem magammal, a gyerekeim szemébe nézni idős korban, hogy elmondhassam, nem voltam gyáva, és kiálltam, mert szólítottak.

Kaptam valamit, úgy érzem, amit nem tartogathatok magamnak. „Hiába fürösztöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat!”

A Piarista Gimnáziumban diákkoromban még nem értettem, miért van szükség a tízparancsolatra, később magam is elbuktam számtalanszor. De mégis van egy egyszerűnek látszó megoldás, amely talán mindent rendbe tesz, ha van erőnk hozzá: a szeretet parancsa. A lelkiismeret hangja, ha hallom még szavát. Talán erről a szeretetről kell

meggyőznünk egymást, ezt ajándékozni körbe-körbe, míg végül egy nagy szeretetté, végül is a Teremtővel eggyé válunk.

És talán nem is marad más lehetőség végső soron, ha átgondoljuk, átéljük, átérezzük azt a rettenetes kicsinységünket, amelyet már csak a tudományos megismerés folytán is fel kell ismernünk, látva a Teremtett világot térben és időben benne az Emberiséggel, és önmagunk szinte kifejezhetetlenül kicsiny valójával. És mégis, e sivatagi pornál is apróbb létünk rója ránk azt a hatalmas feladatot, amelyet jól, méltóképpen kell megoldanunk az arasznyi létben.

Talán a kézfogás, a párbeszéd, a bizalom, egymás erősítése, bátorítása a szeretet megélésére, és itt eszköz lenni, ez értelmes lehet, ez méltó lehet a létezéshez, a Teremtő Isten világához.

Mi dolgunk a világban?

PÁLINKÁS JÓZSEF

Atomfizikus,
az MTA elnöke

Valójában minden gondolkodó erre a kérdésre keresi a választ, minden fontos mű ennek kibontásán munkálkodik. Az élet különböző pillanataiban sokan feltesszük magunknak ezt a kérdést. Mi az élet értelme, pontosabban cél-értelme? Mi az értelme annak, amit éppen teszünk, és mi az értelme egész életünknek, az emberiség létének?

Legtöbbször talán nem filozófiai távolságtartással, hanem az élet megélésével válaszolnak erre a kérdésre. De akár a filozófiai, akár a gyakorlati válaszokat tekintjük, három fő irány rajzolódik elő bennük.

Az elsőhöz azok a válaszok tartoznak, amelyekben az élet (a tudatos emberi lét) végső értelmét valami magasabb transzcendentális létezőhöz való viszonyulás, a szeretet, a benne való feloldódás, a vele való egyesülés boldogsága, vagy ennek reménye adja. Ezt a cél-értelmet a világvallások tanításai kifejtik, hívőik, követői mindennapi életükkel megélni törekszenek.

A második kategóriába sorolható válaszok szerint a létnek nincs „értelme”. A világegyetem fejlődésének, a körülmények hosszasan kedvező összjátékának eredményeként létrejött a szerves anyag, az evolúció során részben véletlenszerű mutációk következményeként, részben a körülményekhez való alkalmazkodással a gondolkodásra és önreflexióra képes emberi lény. Az önreflexióra hajlamos ember felteszi ugyan magának a lét értelmére vonatkozó kérdést, de a válaszában éppen úgy nincs értelme, mint az arra a kérdésre adott válaszoknak, hogy mi az értelme a Szaturnusz bolygó gyűrűje létezésének. Az élet értelmét kategorikusan elvető elméletek az élet céljának csupán az egyén pillanatnyi élvezetét tartják, tagadva a generációk folytonosságát, és, végső soron, az élet feltételeinek hosszú távú megőrzését is.

A harmadik kategóriába sorolható válasz(ok) egyszerű(ek): az emberi élet cél-értelme az élet maga. Azok, akik e szerint élnek, gondolati és érzelmi életükkel a jó élet feltételeinek megteremtésére törekednek. Ez a válasz a legelfogadhatóbb a következetes gondolkodás számára — noha mindkét előző kategóriába tartozó gondolkodók nyilvánvalóan vitáznak vele. A válasz aszimptotikusan transzcendens: nem zárja ki egy magasabb értelem létét, de nem engedi meg a mindennapi élet gondolkodást, részvételt és aktivitást igénylő kérdéseinek triviálisan transzcendens magyarázatát sem. Ugyanakkor összhangban van a második kategóriába tartozó válaszok tudományosan releváns érveivel is.

A lét értelmét a létben tételező felfogás képes megteremteni az egyéni és a közösségi értékeket és érdekeket figyelembe vevő jó élet feltételeit. Az egyén élete nem öncél, életét több értelemben is elődeinek köszönheti és több értelemben is tovább kell adnia utódainak. Ez a cél — ha tetszik, felelősség — nagyon sok öröm, boldogság forrása, nem elszigetelten egyéni feladat. Az ember ugyanis csak közösségben képes az élet fenntartására, saját élete magyarázatára, a lét értelmének megtalálására. Az élet fenntartásának célja, öröme, felelőssége ma beláttatja velünk az életfeltételek megőrzésének, bolygónk ökoszisztémája gondos használatának követelményeit is.

Amint már írtam, az ember több értelemben is elődeinek köszönheti életét, és több tekintetben is felelős annak továbbadásáért: megszületünk és gyermekeink születnek. De mindez csupán alapja az élet nagy folyamatának. Része ennek a megelőző generációk tudásának, tapasztalatainak átadása, része ennek minden, a létet megszépítő, intellektuális örömet okozó alkotás, minden, az életet könnyebbé tévő találmány, része ennek az életet formáló épített környezet. S mi értelmelne munkánkna, ha nem hinnénk abban, hogy utánunk még generációk élvezhetik ezek áldásait? Legyen az vers, zenemű, automata sebességváltó, vagy egy évszázadokig fennmaradó épület. Ha csöndben eltöltünk akárcsak néhány percet a kölni székesegyházban, megérezzük az alkotás erejében rejlő, örökkévalóságnak szóló üzenetet. Ha elolvassuk József Attila *A Dunánál* című versét, vagy ránézünk a Sixtus-kápolna freskóira, már nem csupán értjük, hanem érezzük és hisszük a lét értelmét.

Gyermekkorunk élményei, szüleink és nagyszüleink felénk irányuló szeretete, a velük töltött idő boldogsága, s a mi feléjük irányuló, boldog találkozást váró szeretetünk kapcsol bele mindnyájunkat, személyesen a történelembe. Barátságaink e személyes bekapcsolódás gyönyörű oldalágai. Gyermekeinkben, unokáinkban és az utánuk következőkben pedig személyesen is miénk a jövő. Az élet értelme tehát éppen ez a személyes bekapcsolódás, a szeretetben, az életfolyamban való feloldódás boldogsága.

Hogy e harmadik felfogás alapelveit összekapcsoljuk-e az élet önmagában vett cél-értelménél magasabb cél-értelem létezésével, az hit kérdése. A hité, amelyen keresztül eljutunk a transzcendens létezőig.

Töprengés a könyvtárban

PERCZEL ANDRÁS

Kémikus

A kérdésre, mely szerint „*Mi dolgunk a világon?*”, katekizmusra járt keresztény ember — talán túlságosan is automatikusan — a következő válaszolja: azért jöttünk a világra, hogy *Istent megismerjük, megszeressük, neki szolgáljunk, és ezáltal életünk kiteljesedjen (üdvözlünk)*. A krisztinavárosi templom sekrestyéjében hallott hittanórák anyaga engem is erre a válaszra „predestinál”. Ám ha van ilyesfajta frappáns, kissé kanonizált válaszuk, akkor miért kerül a kérdés elő újra meg újra? Lehet, másoknak talány ez, de a katekizmus sorait megtanult keresztények számára nem az? Ha így volna, akkor bizonyára nem a Vigília, hanem valamely profánabb életmód vagy ezoterikus hetilap szerkesztősége keresné karácsonyi olvasói számára a válaszokat. Ám ha ez a kérdés tényleg ilyen súlyos, visszatérő és mindenkit érintő, akkor sok ezer év alatt miért nem találtunk rá elfogadhatóan általános válasz(oka)t? Talán, mert a kérdés olyannyira személyes, hogy mindenkinek saját és egyéni feleletre van szüksége! Helyesen feltesszük tehát újra meg újra ugyanezt a kérdést, s talán az a rossz, ha már nem került elő ez a talány az utóbbi éveink során! A kérdés jogos és aktuális, a válasz személyre szabott. S hogy ezek után van-e praktikus haszna megismerni mások válaszát, hát ezt én nem tudhatom. Ám mert kérdezték, én szívesen eltöprengtem ismét ezen a kérdésen.

Természettudományt, s ezen belül kémiát oktatta, a molekulák világát, a fehérjék téralkatát kutatva, e kérdésre idáig választ nem kaptam. Sokkal egyszerűbb problémákra, mint hogy két fehérje hol és hogyan hat egymásra, mozgékonyosságukat mely tényezők befolyásolják, vagy hogy milyen az alakjuk, sem könnyű a választ megtalálnom. Vitathatatlanul a fehérjék százszámra fordulnak elő bármely életjelenséget mutató egyedben, de ez nem jelenti azt, hogy kapcsolatukat és szerepüket az „élettel” értenénk. Pedig napjainkra a szintetikus kémia kiteljesedése mellett a szintetikus biológia hajnalát éljük, s a tudomány élvonalában már nemcsak molekuláris, de szupra-molekuláris, valamint sejtalkotói szinten is tudunk építkezni. Ezt a mérföldkövet jól mutatja Craig Venter (Science, 2010, 329, 52–56.) és munkatársainak 2010-es tudományos eredménye, mely során kémiai úton megalkották az ez idáig ismert leghosszabb DNS molekulát: egy több mint egymillió bázispárból álló teljes bakteriális genomot. Ezt a kémiai úton előállított DNS-t beépítették egy hibernált és saját DNS-étől korábban mentesített baktériumsejtbe, melyet aztán „életre keltettek”. A régi sejt az új genommal reagál a környezeti hatásokra, osztódni is képes, tehát röviden él. Molekulák komplex rendszerei tehát hordozzák valamely módon az életet, de ennek a szerepnek atomi részletei még nem ismertek.

S ha a szerkezetek kémia és biokémia magáról az életről, annak molekuláris hátteréről csak ily keveset tud ma még mondani, akkor hogyan tudna többet az emberi életnek értelmét firtató alapvető kérdéséről? Szűkebb szakmám alapján tehát a „nagy” kérdés meg nem válaszolható.

„A jó kérdés, fél siker és fél út a helyes válaszhoz”, mondta piarista osztályfőnököm. Bontsuk fel tehát tömör kérdésünket egyszerűbbnek látszóakra. „Van-e dolgom a világban?” Hitem szerint a válasz igen, mert minden embernek, s így nekem is van személyre szabott küldetésem, s mert az Úristen nem küldözget csak úgy céltalanul embereket ebbe a világba. „Megtalálhatom-e azt a célt, amiért én a világra születtem?” Hitem szerint igen, Isten ad rá számos esélyt, még ha nem is könnyű a céloom azonosítása. Csak a következetes keresés, s az azonosulás a keresés feladatával hozhatja el a megoldást. A partvonalon várakozva, „kívülállóként saját életemben” aligha lehetek rá annak céljára, értelmére. Tehát nemcsak a megtalált életcéllal, de paradox módon magával a kereséssel is már el kell köteleződnünk. Elköteleződés hiányában biztosan nincs esélyünk megoldásra lenni, célunkra és küldetésünkre rátalálni. Ehhez aktivitás kell. Ennyi aktivitás nagyon kell, de csak ennyi szükséges. Erőm többi részét a nyitottság, a lelki „üresség” meg- és fenntartására kell összpontosítanom. Tehát egyfajta aktív passzivitásra kell törekednünk. Más szóval aktívan hinni és bízni kell Istenben, hogy Ő kellő időben megadja nekünk a látást, a cél felismerését. Ehhez azonban őrizni kell lelkünkben jó adag ürességet, feszítő hiányérzetet, hogy azt alkalmasint majd Isten feltöltse. Kicsit szokatlan első hallásra, de nem skizoid ez a viselkedés, amely egyfelől aktív és elkötelezetten kereső, másfelől viszont tudatosan szünetelteti az aktivitás teljessé válását keresésünkben, s így életünkben.

Talán csak ezzel a kettős lelkülettel szívemben található célt. Talán így körvonalazódhat válasz bennünk a kezdeti kérdésre is; miszerint feladatunk az általunk kitartóan keresett, s Isten által nekünk megmutatott cél fellelése, majd megvalósítása. Ha ez teljes mértékben sikerül, s tudjuk már az igazi választ, a biztosat és a megrendíthetetlen kérdéseinkre, akkor tudhatjuk magunkról, hogy életünk beteljesedett, ám azt is tudhatjuk ugyanakkor, hogy már vélhetőleg halottak vagyunk. S ebből deduktív módon az is következik, hogy míg élünk ez a kérdés egyrészt feszítően jelen van, s aktívan keressük rá a választ, ám mindeközben tudatosan helyet hagyunk Istennek a válaszadás során. Marad hát a kérdés bennünk akkor is, ha a válaszkeresése során az aktivitás és passzivitás helyes arányával élünk.

Szerencsére az ember maga is komplex, nem csak problémái azok. Isten, haza, család, feleség és gyerekek, barátok és munka teszik színessé, tartalmassá életemet. Kár volna hát túl leegyszerűsítve, pusztán hivatásomban keresni életem célját és értelmét. Veszélyes korban élünk, amikor az ember értékét gyakran munkavégző képességében látják. S azonosulva az elvárással, magunk is elhisszük,

hogy életünk azonos munkánkkal. Mintha életünk értelmét csupán a munka adná. Nehéz munka nélkül élni, de még nehezebb, ha csak annak mentén látjuk és keressük életünk értelmét.

Végezetül, a töprengés és okoskodás álcája mögé bújva, kár volna megtagadnom a személyes választ. Igen szeretem a molekulák világát, örömmel és szépséggel tölt el egy-egy meghatározott fehérje térszerkezete. Örülök, amikor egynéhány szakmai kérdést jól vagy legalább helyesen fel tudok már tenni. Ám ennél többre törekszem. Próbálok az egyhelyben járástól nem megijedve, újra meg újra feltenni ilyen kérdéseket, aktívan dolgozni egy-egy megoldáson, s közben próbálok ürességet hagyni szívemben, hogy befogadó, nyitott lehessen Isten szándékának meghallására.

Mi dolgunk a világban?

SÁRKÁNY PÉTER

Vallásfilozófus

Kamaszkori, majd fiatal felnőttkori tévedéseim életem értelmének görcsös akarásaként és kereséseként írhatók le. Eddigi életem fontosabb állomásaiból kiindulva tapasztalatként fogalmazhatom meg, hogy az élet értelmének felismerése olyankor mutatkozott meg, amikor nem számítottam rá, amikor még (tudatosan) nem kerestem, vagy már lemondtam arról, hogy az adott élethelyzetre vonatkozó öröm és/vagy szenvedés értelmét belássam. A konkrét helyzethez kapcsolódó feladatok és értelem-összefüggések viszont mindig meglehetősen világosan körvonalazódnak függetlenül attól, hogy végül hogyan reagálok rájuk. Ez a meghatározó tapasztalat nagyban befolyásolja intellektuális érdeklődésem irányát is. Azokhoz, az egyébként szakmai szempontból nem mindig élvonalbeli gondolkodókhoz vonzódok, akiknek a munkásságában a hihetőség és következetesség szoros kapcsolatban áll a hitelességgel. A kereszténység és a nyugati filozófia néhány szerzőjével összhangban, szerintem az élet értelmére vonatkozó kérdésre nem adható általános válasz. Az élet értelme egyfelől meghatározott személyekhez, helyzetekhez, feladatokhoz, embertársakhoz, intézményekhez kötődik, másfelől viszont elválaszthatatlan a művészeti, a filozófiai és a vallási szemlélődéstől. A kérdés racionális megválaszolása, erőltetett és absztrakt módon, egy-egy részaspektust emel ki az élet eleven szövetéből. Választott hivatásomnál fogva azonban kötelességszerűen reflektálnom kell erre a mindenkit érintő „őskérdésre”. Ezért a Vigilia körkérdésének megválaszolásánál, a keresztény szemlélet és néhány számomra fontos szerző (Martin Heidegger, Karl Jaspers, Viktor Frankl) belátásaiból kiindulva, három olyan fontos állítást fogalmazok meg, amelyek, noha a konkrétumok nézőpontját helyezik

előtérbe, kellően általánosak ahhoz, hogy az egyéni élettapasztalatok sokszínűségének értelmezési keretéül szolgáljanak.

a. A világ objektív értelem-összefüggésként adott, amelyben számos feladat meghatározott személyre és helyzetre szabott. Tehát engem itt és most (egyénként, családtagként, szakemberként stb.) érint. Ebből következik, hogy az élet értelmének a kérdése nem valamiféle virtuális térben merül fel, és a konstruktivizmus és a konzum-szemlélet által sugallt „csináld meg magad” önkényes értelemfelhívására vonatkozik, hanem azokra az életvilágunkban megtalálható értelemadó valóságokra (konkrét feladat, család, intézmény stb.), amelyek (itt és most) meghatározzák dolgunkat a világban.

b. A helyzethez és személyhez kötött feladatok és értelemadó jelek felismerhetők. Ez a felismerési és belátási képesség viszont folyamatos csiszolásra szorul. A képzésben, a nevelésben, a művészeti, a filozófiai és a vallási szemlélődésben való részesezés megerősíti és átfogó értelem-összefüggésbe helyezi a rám vonatkozó életfeladatokat.

c. A világ objektív értelem-összefüggése (logosz jellege) és ennek felismerés azonban nem azt jelenti, hogy dolgunk a világban eleve elrendelt és rögzített. A helyzetre és személyre vonatkozó feladatok nyitottak, megvalósításra váró értékként az egyén és közösség aktív közreműködésére várnak.

Dolgunk a világban tehát azoknak a bennünket megszólító „dolgoknak” (feladatoknak, személyeknek, közösségeknek, intézményeknek) a megtalálása, amelyeknek a megvalósítása érdekében személyes felelősségünk tudatában felajánljuk magunkat. Egzisztenciális igazság, hogy nincs élet és értelem a reménység konkrét horizontja nélkül. Ennek tudatos felvállalása és megfogalmazása erőforrás, az egyes életfeladatok tétjét és értelmezési lehetőségeit egységbe rendezi. „Isten azt választotta ki, ami a világ számára oktan, hogy megszegyenítse a bölcseket, s azt választotta ki, ami a világ szemében gyöngé, hogy megszegyenítse az erőseket, s ami a világ előtt közönséges és megvetett, azt választotta ki az Isten, a semminek látszókat, hogy azokat, akik valaminek látszanak, megsemmisítse” (1Kor 1,27–28).

„Mi célra vagyunk a világon?”

SIPOS LAJOS

Irodalomtörténész

Tamási Áron trilógiájának főhőse, Szakállas Ábel teszi fel ezt a kérdést magának, meg országot járva Hidász úrnak, Kerekes úrnak, Győzőnek, egy tanítónak, Amerikában a maga elé képzelt Krisztus-

nak, magyar és lengyel kivándorlóknak, és végül egy néger tiszteletesnek. Mindenki mást mond a 16–18 éves fiatalembernek. A legelső feleletet ő maga fogalmazza meg: azért van a világon, mondta, hogy örködjék a világ rendje felett, meg azért, hogy gyarapodjék, szolgálja nemzetét és felemelje a szegények zászlaját. A következő válasz szerint azért, hogy ragaszkodjék a világhoz, meg hogy az Istent imádjá, a hazát szolgálja, és jót cselekedjék. A megidézett Krisztus szerint, hogy végbevigye „azt a jót, amiben hisz”. Igazában a néger tiszteletes adja meg az eligazító választ a kérdésre: „Azért vagyunk a világon — mondja rövid gondolkodás után —, hogy valahol otthon legyünk benne.” Ezt meghallva Ábel visszaindul Erdélyországba, falujába, Csíkcsicsóba, onnan fel a Hargitára az egykori kunyhóhoz és Bolha kutyához. Hazaérkezett.

A ma embere nem rágódik ennyit ezen a kérdésen. Igazában két lehetőség között választhat. Megmaradhat szűkebb környezetében, folytathatja apja, nagyapja mesterségét, átveheti a szokásokat, s berendezheti aszerint az életét. Vagy a világ vándora lesz. Kilép a család szokásrendjéből, falujából, városából, országából, szerencsét próbál közeli vagy távoli világokban, munkát vállal, megpróbál beilleszkedni, s ha nem elég erős benne a megmaradás szándéka, rövidesen a beszéde is keverék lesz, gondolkodása is, szokásai is, s nevérol lehull az ékezet. Az új hazában azonban soha sem lesz „otthon”.

Nekem, aki az 1950-es években kerültem ábeli korba, könnyebb volt a helyzetem. Egyrészt láttam, miként váltott sok ember meggyőződést 1948-ban, az 1950-es években, 1956. október utolsó hetében és november 4-e után; ezenközben megtapasztaltam, miként maradt hű önmagához, korábbi meggyőződéséhez, erkölcséhez, a tisztességhez az állásától megfosztott, az egészségügyi ellátásból kizárt hat gyerekes volt komáromi tankerületi főigazgató helyettes, a korábbi minisztériumi szakalkalmazott. Később meg elolvastam, hogyan őrizték meg identitásukat a *Pokolbeli víg napjaimban* a lámpaoltás után a Platónról beszélgető recski rabok és a *Harmonia caelestisben* a történetet elmondó nagyapja. A külső és a belső szabadság viszonyára vonatkozó alaptörténetem Örkény István egypercesé, az *In memoriam dr. K. H. G.* lett.

Édesapám példája, korai halála és felismerni vélt adottságaim eldöntötték számomra a kérdést: az érettségi után a bölcsészettudományi karra jelentkezem, tanár leszek, tanárként próbálom megtalálni életem értelmét. És úgy is fogok élni, ahogyan édesapám, a barátai és a tanárim példájából láttam. Mindig a belső szabadságot választom az érvényesülésért tett árulások helyett. 1957-ben érettségiztem, amikor biztos, ami biztos, a magyar irodalomból utolsó költőként Ady Endrét tanultuk, egészen pontosan *Az Illés szekeren* című kötetből az „Utca éneke” ciklust. Az érettségi után nem sokkal rátaláltam Babits Mihály műveire. És láthattam, miként fogalmazta meg a napi politika relativumaival szemben magának a kantianus erkölcs parancsát. Az egyetem elvégzése után Illyés Gyula és Keresztúry

Dezső engedélyével elolvashattam az OSZK-ban a költő kéziratos hagyatékát, s hozzáolvastam mindent, amire akárcsak utalás történt nála valahol. Mivel a korszak ideológiai ambíciója szerint az 1960-as évek politikai előképe az 1918–1919-es korszak, mindenekelőtt a Tanácsköztársaság időszaka volt, elhatároztam, megírom Babits ezen életszakaszának „kritikai életrajz”-át. Olvasás közben újabb és újabb példákkal bizonyosodott be, a babitsi „erkölcsi ember” élete folyamatos döntések sorozata. Minden esetben mérlegelt, hogyan viszonyul az alapkérdés az erkölcs maximáihoz, csak akkor fogadott el valamit, ha meggyőződött az adott válasz és a kanti abszolút erkölcs közötti harmóniáról. A munka során újragondolhattam magamban Lukács György „fővonal elmélet”-ét, a „valóságvállaló Ady” és a „valóságot nem vállaló Babits” koncepciót, melyről későbbi tanszékvezető professzorommal, a most 90 éve született Király Istvánnal személyesen és hosszan beszélgethettem, József Attila és Babits „konfliktusá”-t, a Baumgarten Alapítvány politikai vihart kavaráó éves díjosztását.

Király István kezdeményezésére és támogatásával elkezdhettem szervezni a Babits-életmű kutatását és kritikai kiadását. Az 1985 óta tartó programban megjelentettük minden regényt, minden kispróza alkotás és dráma, valamint az 1900–1911 között írt esszék, tanulmányok, kritikák és az 1890–1921 között írt közel háromezer levél kritikai kiadását, a korszak és a költő életét kísérő dokumentumok tizenöt kötetét és a „Babits Kiskönyvtár” öt könyvét. A szövegek vázlatából, feljegyzéseiből, a kihagyott részletekből, a recepció történetéből és a levelekből jól követhető, hogy a folytonosan mérlegelő, önmagával szemben már-már mániákusan igényes Babits Mihály, az „erkölcsi ember” kötelezően magányosságra ítéltetett. Sem ő, sem a hozzá hasonlóan gondolkodó ember nem lehet tagja sem politikai, sem gondolkodástörténeti, sem küldetésstudattal rendelkező embercsoportnak, ezek ugyanis feltétlen azonosulást kívánnak. Az az ember, aki Dante Alighierihez hasonlóan magából csinált pártot magának, állandó ellenpontot jelentő kihívás. Annak nem lehet megbocsátani — írta Babitsról szóló nekrológiájában Sőtér István 1941-ben a Magyar Szemlében — „hogy különb (...) kortársainál, s szellemi rangját gőg, fitogtatás, kacérság nélkül viselte”.

Most, amikor már lassan közeledem ahhoz az időhöz, amikor in-tegetni kell az itteni világnak, ahogyan Tamási Áron írta a 65. élet-éve után, inkább megpróbálok mérleget készíteni. Azt remélem, a babitsi életmű felmutatásában, kollégáim és barátaim munkájának megszervezésében méltó feladatot teljesítettem. Azt remélem, Szabó Lőrincsel szólva, „hogy mindig többen lesznek, akik tudni fogják, hogy ki volt Babits és mit adott nekünk”.

Abban bízom, a pillanatnyi érdeklődés-hullámvölgy ellenére ez így lesz. Ebben benne lesz az én életem is.

Úton vagyunk

„A cél... sokszor maga az út...
s minden célból... mindig új út vezet tovább...”
(Rónay György)

Bencés szerzetes,
teológus

A nagyon sokak által tisztelt és becsült bécsi érsek, König bíboros — akit személyes jó ismerősömnek mondhattam — hosszú élete során nem szűnt meg újra és újra feltenni a kérdéseket: *Honnét jövök? Merre tart életem? Mi az értelme életemnek?* Vörösmarty rövidebben fogalmazott: *Mi dolgunk a világon?* Ezekre az egymással összefüggő kérdésekre igyekszem felelni.

A felvetésre annyi válasz lehetséges, ahány gondolkodó ember. Megválaszolhatjuk teoretikusan, többé-kevésbé „szakmai” módon és szubjektíven is. A *filozófia* a lét és nemlét kérdését kutatja, a *teológia* a válaszadásnál a Végső Cél, Isten felé irányítja értelmünket, a *pszichológia* az emberre, az emberi lélekre koncentrálna válaszol.

Ami a szubjektív, személyes válaszadást illeti: töprengő emberek hosszú sorát lehetne idézni, kire, mikor, hogyan hat nyomasztólag vagy épp felszabadítólag, ha szembenéz életének nagy kérdéseivel: *Mi dolgom a világon?* Miért élek? Mi az értelme életemnek? Mindaz, aki elindul a „nagy felfedező úton”, már szembesült az élet értelmének problémájával. Hogy a választ keresni nemcsak lehetséges, de kell is, ezt a követelményt az újra és újra változó élet állítja elé.

A gondolkodó ember élete során többször szembesülhet ezekkel a kérdésekkel. *Először* valószínűen fiatal felnőtt élete kezdetén, amikor a foglalkozás-hivatás választása állítja döntés elé. Azután „az emberélet útjának felén”, nemcsak előre, de vissza is tekintve az addig megtett útra. Végül élte vége felé, idős, majd öreg korában. Paradox módon cseng a mondás, mégis hasznos elgondolkodnunk rajta: *„Ne attól félj, hogy vége lesz életednek, sokkal inkább attól, hogy igazán el sem kezdődik.”*

Igyekeztemet a kérdések megválaszolására, kérem, ne tekintsek a „mindent tudóknak” fellengzős kijelentéseként, hiszen az élet, éppúgy, mint a halál — titok, misztérium, mely alázatossá teszi a kérdezőt.

Gyermekkoromban, a katekizmusban a *Miért vagyunk a világon?* kérdésre ezt a választ olvastam: hogy Istent megismerjük, szeressük és neki szolgáljunk. Kétségtelen, az „élet értelméről szólni” *akkor* túl ünnepélyesnek, túl elvontnak tűnt volna számomra. De így van ez ma is. Sokaknak még felnőttébb korban is „akadémikus” a kérdés, jobbra csak filozófusok és teológusok szólnak-vitatkoznak róla. Mégis az élet értelmének problémáját lelke mélyén minden gondolkodó ember magával hordozza. Esetleg rövidebb-

hosszabb ideig nem foglalkozik vele, de életéből véglegesen kiiktatni nem tudja.

Mi dolgunk a világon? Magam így tudnék válaszolni, visszatekintve életem 90 évére. Fiatalként azt gondoltam, az a „dolgom”, hogy szerzetes legyek és paptanár. Ez a felismerés és ennek vállalása megtörni látszott a bencés rend részleges feloszlata után. Sok mindentől megfosztottak, de *„Ma már azt is tudom, hogy bármi volt és bárhogy is volt, / s akármit vettek el, minden hiánnyal / én lettem gazdagabb”* (Rónay György: *Szerápcion legendák. Magányosan?*). — Mi dolgom lesz ezután a világon? — ötlött fel bennem ezer formában a kérdés. Az Úristen gondviselő szeretete és hatalma az új társadalmi-politikai körülmények között is — bár „megnyesve” — megtartotta a magyar egyházat, és — ha megnyirbálva is — rendemet. Új feladat körvonalazódott előttem. Teológia tanár lettem — immár „nem középiskolás fokón”, hanem katedrán. Azután nyilván az Úristen, és rendtársaim is úgy látták: „az lesz a dolgom”, hogy rendem vezetője legyek. Az adott társadalmi, politikai körülmények között ez nem volt könnyű feladat — nehezen is vállaltam. Ezernyi félreértés, meg nem értés, külső és belső küzdelem, rendem és rendtársaim védelmében kötött kompromisszumok, az uralkodó rend képviselőivel vívott „párbajok” között kisebb-nagyobb eredményeket értem el. Reményik Sándorral szólva olykor tudatosan voltam *„örlő szú az idegen fában”*.

Mi dolgunk a világon? Mindeddig feladatokról, hivatásról, „földi” tevékenységről szoltam. Hosszú életem során ezeket kerestem, és szükség és lehetőségek szerint ezeket vállaltam el. Életem vége felé, a Végső Cél felé tartva, egyre inkább úgy látom, hogy „a dolgunk” nemcsak örök „földi aktivitás”, hanem Isten elgondolásából más is. Sík Sándornál olvastam: *„Embernek lenni! / Csak embernek, semmi egyébnek, / De annak egésznek, épnék, / Föld-szülte földnek / És Isten-lehelte szépnék!”* Vagyis „a dolgunk” — mindannyiunké —, hogy Istent képmásaként visszatükrözzük. Ez nem kis dolog, nem kis feladat...

És addig? *„Mit ér, hogy itt vagyunk, ha nem tudjuk, hogy hol vagyunk? — Annyit, hogy végül mégis itt vagyunk. / A célnál? Nem tudom. A cél, Szerápcion, / sokszor maga az út, de csak ha nem / céltalan; s minden célból, ha valóban / cél volt, mindig új út vezet tovább. / Úton vagyunk. Azt hiszem, épp elég, / ha ennyit tudsz...”* (Rónay György: *Szerápcion legendák. Mit ér, hogy itt vagyunk, ha nem tudjuk, hogy hol vagyunk?*).

Igen, mert *„Tudásunk csak töredékes... ma még csak tükörben, homályosan látunk”* (1Kor 9,12) — figyelmeztet Szent Pál. Evilágról, földi életünkről, benne feladatainkról (dolgunkról) való tudásunk bizony sokszor töredékes. Amiről az Apostol énekel, amit csak tükörben és homályosan lát, az már az „új élet” világa. Azé az életé, amelyben már nem gyötörnek az élet értelme, az igazság utáni kérdések, amelyben már nincs küzdelem, sem közöny vagy unalom, amelyben a tudás nem lesz töredékes, és senki sem tekintheti magát a vak sors kiszolgáltatottjának.

Életem értelmének három pillére

SZENTMÁRTONI
MIHÁLY

Jezsuita szerzetes,
pszichológus

Életem értelme fokozatosan alakult ki bennem, és most visszagondolva a megtett útra, három állomás tér vissza újra meg újra gondolataimban. Ez a három állomás tulajdonképpen három lelki élmény, amelyek lelki, emberi és pszichikai önértelmezésemnek mintegy tartóoszlopai.

Első állomás: egy életút irányt vesz

Nyolc éves kislány voltam, első elemista diák. Van egy két évvel idősebb bátyám. Minden vasárnap rendszeresen jártunk szüleinkkel a templomba. Egy ilyen vasárnap, szokásomtól eltérően, nem a többi gyerekekkel álltam a padsorok előtt, hanem valami oknál fogva a kóruson voltam. Mihály bácsi, aki sekrestyés volt, éppen perselyezett. Odaért hozzám és csak annyit mondott: „Mise után gyere be a sekrestyébe.” Bementem. Minden bevezetés nélkül nekem szegezte a kérdést: „Akarsz-e ministrálni?” Ijedtemben igent mondtam, mert Mihály bácsitól féltünk: ő tartotta fenn a rendet a gyerekek között, és bizony néha egy-egy pofon is elcsattant. „Akkor holnap reggel 7-re gyere ministrálni!” — zárta le az interjút Mihály bácsi.

Kint édesanyám várt a bátyámmal. Mikor megtudta, miről van szó, kézen fogott engem is meg a bátyámat is, és visszamentünk Mihály bácsihoz. „Mihály bácsi — mondta édesanyám —, nekem két fiam van, a nagyobbik most volt elsőáldozó, ez a nagy megtiszteltetés neki jár, nem a kicsinek.” Mire Mihály bácsi ezekkel a prófétaival válaszolt: „Nem bánom, jöhet a nagyobbik is, de én ezt a kicsit választottam ki.” Másnap ministráns lettem, és beindult egy életút, amely szinte észrevétlenül ráállított a papság útjára.

Ha most visszagondolok erre az első élményre, akkor akaratlanul is a kis Sámuel jut eszembe, akit Isten hívott, de ő az agg Éli pap hangját hallotta. Érdeemes eredetiben elolvasni a kis Sámuel meghívásának történetét, mert benne mindenki magára ismerhet: „A kis Sámuel Éli felügyeletével szolgálta az Urat. Abban az időben az Úr ritkán hallatta szavát; jelenést sem lehetett gyakran látni. Az egyik nap mégis történt, hogy Éli a szokott helyén aludt. A szeme már kezdett gyengülni, nem sokat látott. Isten lámpája még nem aludt ki. Sámuel az Úr templomában aludt, ahol az Isten ládája állt. Az Úr megszólította: »Sámuel, Sámuel!« »Itt vagyok« — felelte. Azután odafutott Élihez, és azt mondta: »Itt vagyok, hívtál.« Az ezt válaszolta: »Nem hívtalak, feküdj le és aludj.« Elment és lefeküdt aludni. Az Úr azonban újra szólította: »Sámuel!« És Sámuel fölkelt, odament Élihez és azt mondta: »Itt vagyok, hívtál.« Ez azt felelte: »Nem hív-

talak, fiam, feküdj le és aludj!« Sámuel ugyanis még nem ismerte az Urat, még nem volt része abban, hogy az Úr megnyilatkozzék neki. Az Úr most újra szólította Sámuel, harmadszorra. Fölkelt, odament Élihez és így szólt: »Itt vagyok, hívtál.« Erre Éli megértette, hogy az Úr szólította a fiút. Ezért azt mondta Éli Sámuelnek: »Menj, feküdj le és aludj, aztán ha valaki szólít, így válaszolj: Beszélj, Uram, szolgád figyel!« Sámuel elment és nyugovóra tért a helyén. Akkor megjelent az Úr, elé állt és szólította, mint előző alkalommal: »Sámuel, Sámuel!« És Sámuel így válaszolt: »Beszélj, szolgád figyel!«” (1Sám 3,1–11).

Most már tudom, hogy Mihály bácsin keresztül Isten hívott és adta tudtomra, hogy kiválasztott. Ez az élet értelmének első titka, amelyet mindenki alkalmazhat magára: Isten valamire teremtett bennünket, vagyis mindenkit „kiválasztott” valamire.

Gyakran eszembe jut, mi történt volna, ha azon a vasárnapon nem vagyok a templomban? De talán még izgalmasabb az a kérdés, hogyan talált rám Mihály bácsi ott a kóruson, ahol nem voltam igazi helyemen? De pontosan itt a válasz: a Jóisten mindenütt ránk talál. Azóta azt is megtanultam, hogy a hiteles vallási és lelki élet titka nem az, hogy mi keressük az Istent, hanem hagyjuk, hogy megtaláljon bennünket, hogy szóljon hozzánk és átadja nekünk szánt üzenetét.

Második állomás: egy élethívás beindul

Életem és önértékelésem második állomása szintén egy lelki élményhez kapcsolódik. Ekkor már hetedik elemista voltam, minden kész volt arra, hogy egy év múlva belépjek a szemináriumba. Világi papnak indultam, mert jólelkű plébánosom példája állt előttem. A jezsuitákról még csak nem is hallottam. Ekkor történt, hogy a plébánosunkat elhelyezték, a plébániát pedig átvették a jezsuiták. Amikor megérkeztek, mindjárt másnap ministráltam nekik, és azonnal tudtam, hogy ez az én utam. Olyan leszek, mint ők. Fel is vettek, a szemináriumba már mint jezsuita jelölt mentem.

Önmagában ez a fordulat talán nem is lenne rendhagyó, hiszen sok hivatás úgy kezdődik, hogy felnézünk valakire, és olyanok akarunk lenni, mint ő. Ez esetben azonban történt egy érdekes fordulat, amit az évek során sikerült beépítenem személyazonosságomba, mint annak második nagy hordozóoszlopát. Az történt ugyanis, hogy a jezsuiták két évvel később elhagyták a plébániánkat, és soha többé nem tértek oda vissza. Ha most elemezem az események ilyenemű alakulását, akkor azt olvasom ki belőle, hogy a hivatást nem én választottam, hanem a Jóisten, aki ügyelt arra, hogy a jezsuiták megtaláljanak. Amikor ezt megtették, visszavonultak a harctérről, tudván, hogy elvégezték küldetésüket.

A hivatástudat a megelégedett élet második titka. Később nagy-szerű társat találtam ebbeli meggyőződésemben Boldog Charles de Foucauld, Károly kistestvér személyében, aki így elmélkedik: „Nincs értelme azt mondani, hogy valaki hivatást választ. A hivatást Isten választotta ki nekünk, boldog az az ember, aki felismerte, mire hívja őt az Isten és elfogadta a hívást.”

Így lettem én jezsuita, és hivatástudatom lineárisan, nagyobb zökkenők nélkül alakult a mai napig.

Harmadik állomás: a küldetéstudat új fordulatot vesz

Életem értelmének harmadik pillére szintén egy élményhez fűződik. 1989-ben történt, ekkor még Zágrábban éltem. Húsvét előtti napok voltak. Ottani előjáróm megkért, hogy helyettesítsek egy atyát, aki két nap múlva kezdte volna egy papi lelkigyakorlat vezetését, de megbetegedett. Előjáróm kért, hogy vegyem át én a lelkigyakorlatot. Vonakodtam, más elfoglaltságra hivatkoztam. Újra megkért, vegyem át a lelkigyakorlatot. Igent mondtam. Ez kedd lehetett. Csütörtökön este megjelentem a lelkigyakorlat színhelyén, és még aznap este egy idős pap keresett fel. Elmondta, hogy már évek óta nem volt Zágrábban, mivel rákos, de most eljött, hogy elvégezze nálam életgyónását. Az orvosok még csak néhány hetet adnak neki. Mondom neki, hogy valószínűleg összetéveszt azzal a másik atyával, akinek a neve ott szerepelt a meghirdetett lelkigyakorlat értesítőjén. Megnyugtattott, hogy nagyon is jól tudja, ki vagyok, olvasta írásaimat. Tovább folytatva a beszélgetést, azt is megjegyezte, hogy már három hónapja készül erre a velem való találkozássra. Újra visszautasítottam ezt a megjegyzést, mondván, hogy ez képtelenség, hiszen én is csak tegnapelőtt tudtam meg, hogy ma este itt leszek. „De én tudtam már három hónappal ezelőtt” — mondta mosolyogva az idős pap. Meggyónt, hazament, azóta már régen meghalt.

Bennem viszont megmaradt egy életre szóló tapasztalat, amely megalapozta küldetéstudatomat. A Jóisten engem nemcsak kiválasztott, nemcsak meghívott, hanem küldetést bízott rám. Azóta tudom, hogy bárhová megyek, ott nem én vagyok a főszereplő, hanem ott valakinek szüksége van rám. Amikor most visszagondolok az elmúlt évekre, felbukkannak az ilyen vonatkozású emlékek: papokkal találkozom, akik elmondják, hogy seminaristák voltak, el akartak menni, de akkor megjelentem én, tartottam egy elmélkedést, amire én már nem is emlékszem, és úgy érezték, nekik szánt üzenet volt, kicsomagoltak és tovább folytatták hivatásuk útját. Nemrégem egy orvos házaspárral találkoztam, egészen véletlenül, akik nagy örömmel közölték, hogy húsz évvel ezelőtt én mentettem meg a házasságukat.

A meglegedett élet harmadik titka a küldetéstudat. Későbbi olvasmányaim során egy nagyszerű útítársra bukkantam ezen a téren is: Boldog John Henry Newman bíboros személyében. Ő írja: „Isten engem egy pontosan meghatározott küldetésre teremtett, rám bízva egy feladatot, amit nem szánt senki másnak. Van egy küldetésem: talán sohasem fogom megtudni teljes mélységében ebben az életben, de hiszem, hogy egyszer világos lesz előttem. Bizonyos értelemben szükséges vagyok az isteni tervben, olyannyira fontos a saját helyemen, mint egy arkangyal az övében. Ha elbukom, Isten választhat valaki mást helyettem, amint képes volt kövekből új fiakat támasztani Ábrahámnak. Ez azonban nem ment fel attól, hogy része vagyok művének, hogy egy karika vagyok abban a láncban, amely egységbe fűzi az embereket.”

A három felsorolt lelki élmény ma már harmonikus összhanggá forrt egyé az életemben, amit úgy is nevezhetnék, mint életem Krédóját, Hitvallását. Hiszem, hogy semmi sem történt véletlenül az életemben, hanem Isten tervei valósultak meg örömben és bánatban, jóban és rosszban. Röviden, az élet akkor válik igazán értelmessé, amikor rádöbbenünk arra, hogy szeret bennünket az Isten.

„Isten kegyelme itt elérhető”

VASHEGYI GYÖRGY

Karmester

Nagyon szerencsés embernek érzem magam: sok minden mellett azért, hogy egészen fiatal koromban talákoztam alighanem életre szóló hivatással, a zenével. Valószínűleg már az — ilyen szempontból is nagyon inspiráló — óvodai években kezdődött mindez, majd nagyszerű zenei általános iskolával és gimnáziummal folytatódott: az, hogy ezután hamar a zenei pályán találtam magam, mindezek örömteli beteljesülése volt.

A keresztény hithez nem a zenén keresztül jutottam el, inkább azzal egy időben, mintegy „párhuzamosan” (szintén 6–8 éves koromban), de a zene ajándéka számomra az Istenbe vetett hit csodás, valóban természetfeletti megerősítése volt — és remélem, mindig is marad. Talán zenei érdeklődésemmel is összefügg, hogy szellemtörténetileg egy kicsit a francia Forradalom előtti kor világvilágképében élek. Ez sem választható el a hit kérdésétől: a nekem legkedvesebb zeneszerzők, Purcell, Handel, Rameau, Haydn, Mozart és főleg Johann Sebastian Bach magától értetődő, természetes és mély istenhite, mely — nem csak vallásos — műveik minden hangjából sugárzik, mindennapos inspiráció és életre szólóan követendő példa.

Persze sok minden megváltozott a 18. század óta, de úgy érzem, hogy az emberi ész és tudomány mindenhatóságába, illetve a szabadság kiterjesztése általi felemelkedésbe vetett — zömben őszinte, tiszta szándékú — emberi várakozások időközben erősen túlzottan bizonyultak. S bár nem mondom, hogy Verdi *Don Carlos*ának híres párbeszédéből — melyet II. Fülöp spanyol király és *Grandja*, Posa márkai a szabadságról folytatnak egymással — a királynak adok igazat, a szabadság mindenek-felettségéről szóló szövegekönnyvet ma igencsak naivnak és idejétmúltnak tartom: egy Bach-korál Luther-vagy Gerhardt-strófája bizony sokkal korszerűbb, modernebb és aktuálisabb annál. A Forradalom óta eltelt több mint 200 év emberi történelme — amint az azt megelőző évezredekéi is — sok más mellett azt is bebizonyította, hogy Isten segítsége és kegyelme nélkül e világ dolgai is reménytelenek, problémái megoldhatatlanok.

Csodálatos szüleim szeretete mellett létezésem teljesen új értelmet és dimenziót kapott feleségem, életem társának megtalálásával — persze aligha véletlen, hogy mi is a zene segítségével leltünk egymásra. És két kisfiam születése óta tovább tágult az emberi élet látómezeje, valamint az így érzett felelősség is: vajon mit kívánjak, milyen segítséget kérjek az ő életükhöz, és mi lehet az, amit esetleg én is átadhatok nekik? Végső soron csak azt kívánhatom nekik — ahogy szerettemnek, barátaimnak, valamint minden más „jóakarátú” embernek is —, amit én is, oly szerencséseként kaptam Istentől. Nyilván ki-ki életében más-más lesz az a szerep, amelyet a zene betölt, de egyetértek korunk nagy angol muzsikusaának Bach hangjairól tett kijelentésével: „*Here is God's grace available*” (Isten kegyelme itt elérhető).

„Mi dolgunk a világon?”

ZALÁN TIBOR

Költő, író

A kérdés, valahányszor felvetődik megválaszolásának a gondolata, azonnal fejre áll bennem, megfordul a tudatomban; bár, még így is megválaszolhatatlannak tűnik fel. Mi dolga a világnak velünk? Bennünk? De mi is a világ, és ki is a bennünk? Talán ezekre, igen, ezekre, ha választ találnék, lehet, sokkal egyszerűbb lenne minden. Ám az ilyen kérdésekre adott válaszok nem feltétlenül érdekelnek a Vigiliát, a Vigilia olvasóit, fordítsuk hát vissza a kérdést, és magunkat, a világ bennünk-levéséből a világban benne-levésbe, fejről a talpára a Vörösmarty-kérdést!

Mi dolgunk a világban?

A legkézenfekvőbb, de mégiscsak a legelkapkodottabb válasz: vélhetően az a dolgunk a világon, hogy boldogok legyünk benne. (Ez egy nyelvi lehetetlenséggel terhelt mondat, mondhatni, nyelvi nonszensz, de gondolatilag, talán, amúgy, vagy egyedül, helyénvaló.) Ha itt be tudnánk fejezni a választ, azaz, ha itt vége szakadna ennek a szövegnek, nagyon egyszerűnek tünnék fel a helyzetünk, és mi magunk is arról tennék (tanú)bizonyosságot, hogy azok vagyunk. Mármint boldogok, és válaszra képesek. De nem vagyunk azok. Sem boldogok, sem válaszra képesek.

Az ettől legtávolabb eső, így a legmegfontoltabb válasz: vélhetően az a dolgunk a világon, hogy boldogtalanok legyünk benne. (Főntebb már szó esett a nyelvi lehetetlenségről, innentől oda értelmezhetünk.) De boldogtalanok legalább olyan nehéz, mint boldognak lenni, mert ez tartósan (el)viselhetetlen emberi minőség, jöllehet gyakoribb állapotunk, mint fosztóképző nélküli kiindulópontja. S mivel a boldogság kellemesebb és emberibb életérzésünk

a boldogtalanságnál, ez a kijelentés sem tartható fent következmények nélkül.

Az ebből következő, bevallottan legspekulatívabb válasz: vélhetően az a dolgunk a világon, hogy boldogtalanságunkból boldogságba vezessük át magunkat benne. (Nyelvi nonszensz, magyarázat fentebb.) Ebben az esetben legalább két problémával kell szembenéznünk. Azt állítjuk, hogy az ember eleve boldogtalanságba születik bele, születésével egyenesen erre ítéltetett, amelyen csak enyhíthet, már ha módjában áll rajta enyhíteni. Ugyanakkor azt is, hogy lehetséges ebből az állapotból átkerülni egy másikba, eljutni az ellentétes pólushoz. Az átvezetés módozatai között ott lehet hídként a hit, de éppen úgy a hitetlenség is, a szabadság, de éppen úgy a gúzsba kötöttség tánca, az önmegvalósítás, meg éppen úgy az önfeladás, mint a felelősségünk (felelőtlenségünk) másokra átruházásának a gesztusa, vagy a munka, mely lehet éppúgy két kézzel elvégzett tevékenység, mint a mozdulatlanságban végrehajtott meditáció, szellemi kaland... És most nagyon népszerűtlent mondok: minden forma lehet átvezető, minőségi ítélet nélkül, amely boldogságot okoz nekünk — a mások sértése, bántása, ellehetetlenítése, kirekesztése, megsemmisítése etc. nélkül. Kötelességünk ezek után felvetni, mi van akkor, ha mégsem boldogtalanságra születtünk. Vagy, ha mégis, miért nincs az átvezetésnek, boldogtalanságból boldogságba, kikutatott útja vagy módozata? Vagy, ami talán ennél is fontosabb, lehet-e világba vetettségünkben célunk a boldogság? S ha lehet, hogyan lehet az?

Az ebből következő legelbátortalanodottabb válasz: vélhetően az a dolgunk a világon, hogy a világba vetettségünkől törvényszerűen következő, boldogtalanságot okozó bizonytalanságot boldogságot hozó biztonságra váltsuk át benne. (Itt fáradtunk bele a nyelvi nonszensz fölelgetésébe...) Ha van olyan, hogy biztonság. De hogyan lehet biztonságra szert tenni egy minden megnyilvánulásával elbizonytalanító világban, egyszerűsítsük a megfogalmazást, létben? Mivel erre semmiféle embernek megadott, megvilágosodáshoz vezető válasz nem képzelhető el, legalábbis számomra nem, hogy személyes felelősségem is szerepet kapjon ebben a töprengésben, a mondó vagyok, hogy az a dolgunk a világban, hogy valahogy benne legyünk, és maradjunk, amíg — és ahogyan — ez lehetséges a számunkra.

Az ebből következő egyetlen, redukált, és talán éppen ezért válalható, a látszat ellenére sem kézenfekvő válasz: az a dolgunk a világon, hogy benne legyünk. Rimbaud kócos szavával élve: minde-
nestül. Azaz, magamra vonatkoztatva, mert mégsem vagyok az emberiség, hogy nagyképpen meghatározzam fajtám feladatát: hogy benne legyek. Úgy, mindenestül. És legyek, ez azért fontos kitétel egy következő bizonytalan töprengés elindításához, valamennyire, amennyire ez lehetséges, megadatik (újabb nyelvi nonszensz, már csak azért is, mert a nyelvi nonszenszek sokat elárulnak mindenkori állapotunkról) — többes számban...

VASADI PÉTER

Vitriniüveg

„A nyári ég. A lusta csorda.
 A bokavédő aranygombjai.
 Híg ezüstből kiálló hídromok.
 Géppisztolya, ahogy a combja
 oldalát ütögeti. A kerekek
 közt csapkodó vihar, mely
 annyi év után is itt süvít,
 tépi a sátrat, ágyúponyvoát,
 Európa szétszaggatott egét.
 Álmában a jelenidő
 csavarozott fémélek közé
 fagyott s fölfelé magaslott,
 akár egy szörnyű vitrin, és
 üvege mögött egymáson hevert
 a hibernált gonoszság, a
 fegyverdörrenések kúpjai,
 csontszigony vezényszavak,
 hernyótalpakkal összetört
 vidék és a cinizmus kóca, a
 mérhetetlen mennyiségű kóc
 gyüremlett kifelé a föld
 hasítékaiból, átömölve
 erdőn, hullákon, városon.
 Minden törik: padlásgerenda,
 víztorony, nádszál, gerinc.
 A vitriniüveg törhetetlen.”

Szempróba

Nézlek, nézlek és
 nem tudom, mi az,
 mit látok rajtad;
 csak annyit, ez van
 benned is. Szép, kívülről-
 belül. Feledniünk kell
 — bármilyen jogos —
 a kételkedést. Gyanút.
 Pörlekedni vele. Ne
 félj, megleslek úgyis,

s meglátod, mi lesz.
Nem. Minél inkább
kiszolgáltatod magad
a megvetésnek, annál
biztosabban állsz,
igaz, törekenyen.
Nála jóval veszélyesebb,
ki már puhán elindult.
Oly más, mint képzeled.
Mióta egyszer elő-
ugrott s megállított,
azóta nézem; változatlan.
Nem állja a tekintetet.
Zavartan földre bámul,
lóbázza erre-arra
busa fejét, s morog,
mint egy vadállat.

Egy könyvre

Cseke Ákosnak

Mekkora csönd terjeng
mindig, ha megvillan
egy szellemi tett;
pedig érkezése, mint
a pacsirta-leszállás.
A távol közeleg így.
S megzendül az Egész
minden regiszteren.
Ez a riasztó. Bezzeg
a zombék ricsajos.
Mert hogy' meri? Épp
ő, az ez meg az?
Hol késik a kedvenc?
...Ó, kedveseim. Hisz
csak a Szerelem számít.
Nem a kalapméret. Nem
a párfümmös arcbőr.
Váratlan mindig, aki
soron van. S gumitalpú.
Isten mégis megneszeli,
s ázik esőkabátban a
járda-szigeten. Elhúznak
a villamosok, nem száll
föl. Itt hagyja nyomát s
halhatatlanul hazamegy.

THOM GUNN

Jézus és Jézus anyja

Thom Gunn (1929–2004)
angol-amerikai költő. A ver-
sek forrása: *Selected Poems*
1950–1975. Farrar, Straus
and Giroux, New York, 1979.

Én egy fiam, te Isten egyszülöttje:
Maradj e kertben, lágy körték között.
Buksin lapulnak, rávillan zömök,
Sárgás testük fénye a levelekre.
S ha végül felsírnak, nem sós a cseppje
Könnyüknek, ikrás szirupként csöpög.
„Enyém vagyok és nem vagyok enyém.”

Úgy rémlett, ez valaki más, ez a
Néma idegen, ki halkan oson
Hozzám, kezében egy szál liliom:
Ki súgta volna, hogy kálvária
Jön? Csak szúrdalt dühös szeme, csupa
Tűz, Józsefnél tüzesebb hatalom...
„Enyém voltam és nem voltam enyém.”

S e gerjedt farka, tizenkettő: mondd, kik ók?
Nem értelek, nem értelek:
Szóra oktattalak, együtt adtunk nevet
Minden madárnak, s te lested tömött
Szárnyaik lüktetését. Anyád könnyörög:
Térj meg a csöndbe. Hagyd a tömeget.
„Enyém vagyok és nem vagyok enyém.”

Ha szólok, mondd, miért dühít?
Imhol szerszámaid, a fűrészes meg a kés —
Ni, a kalapács. Bemérem egész
Életed hetekre, megszabom napjait,
Egyengetem, mint te bútoraid,
Asszony létemre rábírlak, hogy légy
Enyém, egész valóddal légy enyém.

Süvítsen bár, mint dölyfös vad szelek —
De mért nem nyughat, aki messze ért?
Emlékszem még, persze, nyugton kimért
Válaszaidra a prémgalléros, rideg
Szanhedrin gyűrűjében. De most sistereg
Sötét zajjal a város... Ki felel ezért?
„Ki maga ura volt s nem volt maga ura.”

Lépdelen bársony, fűрге pázsiton
S megtorpanok: egy nyirkos árny elém zuhan.
Te volnál az a kisleány, kit én magam

*Hordtam ki, se bábám, se orvosom? ...
Nem és nem sikerül Úrnak szólítanom —
Úgy válaszolj, mint egyetlen fiam.
„Enyém vagyok és nem vagyok enyém.”*

Mozgásban

*A kék mátyásmadár a cserjésben zizegve valami
Titkos célt követ, és a madárraj,
Amely átsüvíti a mezőn, a köröző fecskék,
Fészkelnek a fákon és bozótban.
Keresve ösztönüket, vagy egyensúlyukat, vagy mindkettőt,
Az ember bizonytalan erőszakkal mozog
A porfelhő alatt, amelyet egy megzavart érzék,
Vagy közelítő szavak tompa mennydörgése kavart fel.*

*Motorkerékpárokon jönnek fel az úton:
Kicsik, feketék, mint lógó legyek a hőségben, a fiúk,
Míg nem a távolság kiveti őket, berregésük
Mennydörgéssé dagad, melyet lábikra és comb tart.
Motorszemüvegben, felöltött személytelenséggel,
Fénylő zubbonyban, melyet a por trófeái díszítenek,
Felcsatolják a kételyt — miközben elrejtik, robusztusan —,
És szinte értelmet hallanak lármájukban.*

*Elszántságuk szabatos eredményének
Nincs még szilárd alakja, de ismert tartózkodási helyekről
Nyargalnak abba az irányba, amerre a gumiabroncsok nyomják őket.
Felriasztanak egy madárrajt a mezőn át:
Sok mindennek, ami természetes, meg kell hódolnia akaratauknak.
Az emberek mindkettőt készítenek, gépet és lelket,
És használják, amit tökéletlenül uralnak,
Hogy nekibátorodjanak a jövőnek távol a járt utaktól.*

*Ez részleges megoldás, végső soron.
Az ember nem szükségszerűen viszály
A földön; nem kárhozott, mert — félig állatként —
Nincsen pontos ösztöne, vagy mert virraszt,
Úszva a mozgás hullámain, amely megoszt és elszakít.
Az ember részt vesz a mozgásban egy értéktelen világban,
Miközben azt választja, míg nem — egyszerre vetőként és vetettként —
Maga is mozgásba jön, mindig neki-nekibuzdulva valaminek.*

*Egy perc megfogja őket, akik jöttek, hogy menjenek:
Az önmeghatározottak, lovagolva teremtett akaratokon,
Elporzanak; a városok, amelyeken átutaznak,
Nem otthona sem madárnak, sem szentségnek,
Mert a madarak és a szentek bevégezik hivatásukat.
Legrosszabb esetben mozgásban van az ember; legjobb esetben pedig,
Mivel nem ér el semmi Abszolút dolgot, amelyben megnyugodna,
Mindig közelebb van hozzá, miközben nem áll meg.*

Kalifornia

Báthori Csaba fordításai

Kicsi Anna és a Szent Luca napi vásár

LAURA SIMEONI

1962-ben született Trevisóban, újságíró. A fordítás alapjául szolgáló mű: *La piccola Anna fiera di Santa Lucia*. In: Laura Simeoni: *Fiabe e leggende del Piave*. Santi Quaranta, Treviso, 2002, 107–111.

Szent Luca napján, amely mint jól tudjuk, az év legrövidebb napja, az asszonyok a jeles szent iránti tiszteletből és jámborságból nem használnak tűt, se nem hímeznek, se nem dolgoznak vasból készült szerszámokkal vagy kötőtűvel. A hagyomány úgy kívánja, hogy a szemek pihenjenek, míg a családban közösen imádkoznak a szerencsétlen vakokért, akik nem élvezhetik a fény és a színek érzékelésének örömét. A környék valamennyi helysége, amit kicsi Anna csak ismert, tiszteletben tartotta ezeket a szokásokat, kezdve közvetlen lakóhelyén, San Polo di Piavén, és Santa Lucián, mely a szicíliai leányzóról kapta nevét, akit a rómaiak megöltek, mivel nem akarta hitét megtagadni.

A mamák és nagymamák minden évben továbbvitték az ezeréves hagyomány ősi népünnepélyét. Kora reggel keltek útra, amikor még sötét volt, és késő este tértek haza, midőn a szájukból párálló levelet szinte rögvest megfagyott a levegőben. Csodás történeteket meséltek, és Annának úgy tűnt, maga is látja ezeket az Istentől minden jóval elhalmazott helyeket, az édességek sokaságát, a kemence melegétől még párolgó pogácsákat, az állatokkal teli faketreceket, az értékes szövetek tucatjait és ráadásul a rengeteg embert, akik alkudoztak, adták-vették az árukat.

Az asszonyok természetesen betértek a templomba is, hogy jelen legyenek a Szent Lucának szentelt ünnepélyes szertartáson. A szent ünnepe minden évben december 13-ára esett, és minden évben iz-

gatottan várták ezt a napot, lévén a karácsonyt megelőző valóban különleges ünnep.

Annának tetszettek a templomi szertartások. Így történt, hogy egyik a másikhoz kötődve, még bensőségebbnek tűnt: a gyertyák minden sóhajtástól megremegő lángocskáit, a tömjénfüst átható illata és az énekek, melyek oly lágyan szálltak.

Ez a vidék, akárcsak a szomszédos Ormelle, szent föld volt, híres régi lovagok uradalma, akiket Templomosoknak neveztek. Feladatuk volt, hogy megvédjék a Szentföldet és a zarándokokat, akik végtelen hosszú utazás révén jutottak oda.

Anna szívesen gyalogolt sokat, hogy új tájakat ismerjen meg. Főként nyáron, amikor a napok lassan meghosszabbodtak és minden dolognak élénkebb tónust kölcsönöztek. De a kislány a hideg beköszöntével sem ült otthon, hanem a mezőkön játszott, egészen a Piavéig menve, melyet szeretett, de egyben félelmet is ébresztett benne. Végül kipirult, átfagyott arcocskával tért haza.

Így, ezen a decemberi estén, amikor hallotta a mamát a Szent Luca napi vásárról és a közeli utazásról beszélni, elhatározta, hogy ezt az alkalmat nem szalasztja el. Álmoságot színelve nagyot ásított, azzal bebújt az emeleten lévő ágyacskájába. Aztán amikor csend ereszkedett a nagy parasztházra, Anna zajtalanul felkelt és óvatosan lelapakodott a fészerbe, ahol a szekereket őrizték. Elbújt a liszteszsákok között, melyeket az asszonyoknak el kellett adni a piacon, és ott csendben meghúzta magát napkeltéig. Senki nem vett észre semmit, és amikor a lovak vonták a szekér hirtelen zökkenővel elindult, Annának torkában dobogott a szíve, ugyanakkor nagy örömet is érzett.

Mind ahányszor kikukucskált a zsákok közül, látta, ahogy a pirkadat rózsásra festi a tájat, de a nap csak lustán emelkedett az égbolton. Nagyon hideg volt még és a kislánynak vissza kellett fogni didergését, nehogy lelepleződjön. Végre a szekér áthaladt Santa Lucia falucska bejáratán és hirtelen rendkívüli látvány tárult Anna elé: ki tudja, miféle távoli vidékekről összesereglett embertömeg, amint a pultok mögött széles mozdulatokkal kínálták az árukat és édességeket.

Anna épp idejében ugrott le a kocsiról, mert az asszonyok már készültek lepakolni a liszteszsákokat. A hangzavarban, melybe férfiak és nők hangos kiabálása és háziállatok: szamarak, lovak, tehenek, bárányok, kakasok, nyulak, sertések hangja vegyült, könnyű volt elveszíteni a tájékozódást.

De ami igazából megigézte a kicsit, az a különféle édességekkel megrakott pult volt, karamellizált almákkal, mandulás süteményekkel, cukrozott gyümölcsökkel, mézes cukorkákkal és egy különös, édes és ragacsos fehér felhőszerű valamivel, amit vattacukornak hívtak. A férfi, aki megforgatta az edényben, majd egy pálcikához erősítette, elmosolyodott, amikor meglátta a tágra nyílt szemű és tárt szájú kislányt, s ajándékként odanyújtott neki egy foszlányt.

„Bizonyára a Paradicsomba kerültem” — gondolta Anna, ideoda szédelegve, mint aki becsípett, mindaddig, míg a nap lebukni készült a láthatáron. Ekkor kábulatából felocsúdva szédült pillanegyként kezdte keresni itt is, ott is a mama szekerét. De az eltűnt. Valószínűleg már elindult és jó darabot megtett a hazafelé vezető útból.

Anna elindult abba az irányba, melyről sejtette, hogy jöttek. Ment, mendegélt, míg csak koromsötét lett körülötte minden. Az út egyre keskenyebbé vált, végül a Piave partján találta magát. A nagy folyam az éjszakában ismeretlen és fenyegető szörnynek tűnt.

„Hogy csöppentem ide?” — kérdezte magában a kislány sírdogálva, mert a sötétségben nem sikerült felismernie a folyó kanyarulatát, amit pedig már annyiszor látott. Hirtelen egy kuvik éles rikoltását hallotta: Anna futni kezdett, mert úgy tűnt neki, hogy a ragadozó madár segítséget hoz. Még a víz is a segítségkérés hangját zúgta, hívogatva a partján és a bozótosban lakókat. Bizonyára így történt, mert néhány pillanat múlva hirtelen egy szentjánosbogár-raj tűnt fel, megvilágítva a földet és a vizet. A magas fűben két nyúl jelent meg, fülüket hegyezve és orrukat mozgatva nézegették a kislányt. Egy nagy szilfa ágain mókus ugrált ágról ágra, végül a kislány vállára szökkent. Eközben egy hatalmas kócsag szállt le a folyó bal partjára. „Gyere közelebb, ne félj!” — mondta a szépséges, aranyszínű csillogó madár lehajolva, hogy a kislány a hátára ülhessen. Anna erősen átölelte a nagy madarat, behunyta a szemét és érezte, hogy a magasba ragadja, miközben a szél borzolta a haját. Nem érezte többé a hideget, és a kócsag puha tollai közé rejtett fejcskáját egyre inkább kidugta, hogy lenézzen. A házakban kigyúló fények keveredtek a szentjánosbogarakéval, melyek követték röptüket és játszadozva szórakoztatták.

Anna hirtelen felkiáltott: „Haza, haza!” Elrepültek az egykoron a nemes Coltello család építtette tornyok romjai felett, szülőfaluja, San Polo közelében. Egy régi kastély maradványai voltak, amelyek a Piave gázlóját védték, ahol az emberek átkeltek a folyón. A kócsag finoman földet ért, udvariasan meghajolva elköszönt, azután felszállt és amint jött, úgy tűnt el a sötétben.

Karner András fordítása

Egy paradicsomról

aki azt gondolta, hogy a Paradicsomot róla nevezték el

Egy kosár teli paradicsom sütkérezett a lépcső tetején. A kosárban legfelül szép kövér paradicsom csodálta az előtte elterülő kertet. Soha eddig még ilyen távolra nem látott. A többiek alatta mind aludtak, de ő egy cseppet sem volt álmos. Kíváncsian szemlélődött jobbra-balra. Hirtelen egy másik kosár került közvetlenül mellé púposan megrakva almákkal. A nagy halom alma tetején ülő mosolygós azon nyomban átköszönt a paradicsomnak. — Jonatán vagyok, te pedig ha jól látom, Fürtös paradicsom. Ő már ismerte az egész kert minden lakóját. Az alma, mint az köztudomású, a legokosabb gyümölcs a világon, és ezt Jonatán is tudta. Ki is használta az alkalmat, hogy a tudatlan paradicsomnak villogtassa éles elméjét. Beszélni kezdett hát nagy bölcsen érettségről, az érettlenség nagy veszélyéről, életről és halálról. A paradicsom nagyon butának érezte magát, de szerencséjére senki sem vette észre, hogy egyre vörösebb lesz. Megpróbált úgy tenni, mintha minden szót értene. Az alma persze látta, amit látott, de nem azért beszélt, hogy megértsék. — Még emlékszem a legelső kertre, amit Paradicsomnak neveztek — jegyezte meg csak úgy félvállról. A paradicsom szíve nagyot dobbant, végre valami, amit megértett. — Vagyis rólam nevezték el? — kérdezte suttogva. — Nem hiszem — válaszolta az alma —, mindenestre az biztos, hogy a te neved nem jelentheti ugyanazt, mint amit annak a kertnek a neve jelentett. Valószínűnek tartom, hogy a mai nyelv színvonalán használatos paradicsom szó akkor még nem is volt a beszédben, mivel abban a kertben egyetlen paradicsom sem volt. — Nem értem — szóljt ijedten a kis Fürtös —, akkor mi volt abban a Paradicsomban? — Természetesen alma! — kiáltott büszkén Jonatán. — Egészen biztos vagy benne? — Hát persze! — Léptek zaja hallatszott, így mindketten elhallgattak. Az alma sem tudhat mindent, gondolta a kis Fürtös, miközben felkapták kosarastól. Megmagyarázhatatlan jókedve kerekedett. Végül is kell, hogy legyen valami rokonsága azzal az első kerttel. Szíve legmélyén tudta, hogy így van. És ennyi neki elég is volt. Úgy érezte, most először életében megtudott valami nagyon fontosat. Mégpedig azt, hogy az ő nevét már akkor is kimondták, mikor még nem volt, és minden bizonnyal még akkor is emlegetik majd, ha már nem lesz ezen a világon. Ennél többet nem is kell tudni a magam fajtájának — gondolta még utoljára, és elégedetten hunyta le a érett kis szemeit.

Amikor még a félelem sem félt

Azon a napon, mikor a Szeretet megszületett, bátor szívével körül nézett és az első pillanatban mindent megszeretett. Félelmet nem ismerve indult el az első élőlény felé, aki közeledett hozzá. Kezét már messziről nyújtotta az idegen barátnak, ám az, a kezét elérve hirtelen belemart, majd szó nélkül hátrálni kezdett. Ez volt az a pillanat, mikor a Szeretetlen megszólt valaki, aki mindez ideig nem létezett. — Ne ijedj meg tőlem, ne félj félelmedtől. Mától fogva mi ketten elválaszthatatlanok leszünk, mint két jó barát. Ha elfogadsz, segítségemre leszek, megóvlok azoktól, akiket még nem szerethetsz. — Ekkor az újszülött arcán a derűs mosoly helyén megjelent a szomorúság. Alig hallható hangon kérdezte: — Sokan vannak ilyenek, mint ő? — és a távolba mutatott. — Mint az égen a csillagok... — A szeretettel telt szív most akkorát dobant, hogy benne a félelem igencsak összehúzta magát. — De én — folytatta gyorsan —, aki benned a legmélyebben vagyok, tudom, hogy majd Te leszel az, aki ha eljön az idő, megváltoztatja szívüket. De addig is én majd mindig előtted leszek. A Szeretet a hallottakon gondolkodva fejét lassan felemelte. — Hát akkor ne is késlekedjünk tovább, barátom. Ahogy elnézem az eget, rengeteg dolgunk lesz. Csak egyvalamit kérek tőled, hogy mindig mögöttem gyere! — A félelem bizony nagyon elcsodálkozott ekkora bátorságon, de nem tehetett mást, mint engedelmesen követte.

Egy átlátszó üvegvilág

Az álomból előbb vagy utóbb, de fel kell ébredni!

Ha az ember egyszer igazán megszeret valakit, kinyílik benne az a szem, amely mindez ideig csukva volt. Ám az is lehet, hogy előbb nyílik a szem, hiszen látás nélkül szeretni nem lehet, viszont az is igaz, hogy szeretet nélkül hiába néz az ember, nem látja a lényegét. Egy biztos, ha szeretünk, itt az időben szeretünk, mégis tudjuk, hogy örökre szól. Másképpen látunk mindent, mint ahogy előtte, és rajtunk múlik, akarjuk-e, hogy ez az egészen más és új velünk maradjon. Mintha ajándék lenne, amit nem muszáj megtartani, és az

ember tragédiája, ha nem tudja elfogadni. Hogy miért nem? Mert reszket a boldogságtól, amit még soha nem érzett, és azt hiszi, szerelme félemlíti meg. A halált kell kívánnia, mivel a szerető szív nem tarthatja meg magát. Oda kell adnia, mert csak így szerethet tovább. De ezt akkor még nem tudja. Csak annyit érez, hogy szörnyű lenne számára, ha méltatlanra pazarolná. Hogy ez ne következhesen be, az egyetlen segítsége látó szeme. Még azt hiszi, nem élhet tovább szíve nélkül, pedig a másik szíve már benne dobog, de ehhez a felismeréshez nem elég az ember nézése, többre van szükség. Látni kell! És látni azt jelenti: szeretni.

Szóltanul, remegve a boldogságtól, ott ült előtte az asztal túoldalán, és nézte, ahogy a másik a papírlapokat rendezi. Aztán hirtelen egymásra néztek. Talán még a pillanatnál is rövidebb ideig tartott a villanás, ami a szemükben felragyogott, és ő, aki szívével nézte, egyszerre mindent meglátott. Hirtelen átlátott szerelme testén, mintha az üvegből lenne, és egyre jobban elmerült benne. De nem szerveket látott, nem vérereket és izmokat, hanem az egész élő természetet. Egymásban kavargott és örvénylett állat és növény, a hegyek és a folyók, a kövek, és a csillagok. Mind átlátszó volt, és mindegyikben látható volt az összes többi. Aztán a hatalmas színpompás kozmosz kellős közepében meglátta azt, amitől mindig is reszketett. Az egyetlen sűrű és átláthatatlant. A sötét sárkány most szelíden, barátságosan intett felé. — Ne félj tőlem, gyere bátran tovább! — Hirtelen eltűnt minden ismerős, és ismeretlen lények jelentek meg. Különös érzése támadt, úgy érezte, szeretik őt, ám ő mégis megrettent látványuktól. Amit most látott, már túl volt a földi életen. — Elég! — szólt volna, de ajka néma maradt. Kétségbeesetten kapaszkodott tudatába, már élni akart. — Nem akarok többet látni! — Szemét önkéntelenül próbálta behunyni, de valami nálánál sokkal nagyobb akarat ebben megakadályozta. A szeretete. Hogy is csukhatná be azt, amiről már tudta, mert megtanulta: feltétele a szerelmenek? Hiszen ha nem láthatná többet, belehalna, de abba is belepusztul, hogy látja. Vajon ő is érzi, vajon ő is tudja, vajon ő is látja? Miért is nem lehet beszélni róla még vele sem? A látomás eltűnt, és ő ismét csak őt látta. Őt, aki számára Minden. Tudta, most már így kell élnie örökké, ezzel a tágra nyílt szemmel, hozzá kell szoknia a megszokhatatlanhoz, egyetlen arcban látni az egészet. Csak láthassa!

Egyetlen pillantás volt, nem több. A másik visszatért munkájához, majd kis idő múlva felállt, és kedvesen elköszönt. Mintha semmi sem történt volna. És valóban nem történt semmi. Itt és most nem! Mégis, hiszen itt ül az asztal előtt, nézi az üresen hagyott helyet, mintha megvakult volna. Ó, még sok mindent meg kell értenie, még sok mindent meg kell tanulnia, tudta ő ezt már kezdettől fogva. Ám abban már most is egészen bizonyos volt, hogy e nélkül a pillanat nélkül az egész élete semmit sem érne. Olyan mélységesen szenvedett, ahogy csak azok tudnak, akik valóban boldogok.

Mikor legközelebb találkoztak, már nem félt Tőle.

A TEST SZERELME ÉRETTEDE — A VÉGTELENSÉGÉRT

Takács Zsuzsa: *A test imádása – India*
című kötetének egy lehetséges olvasata

„Jónak lenni szűkösség, fogyatkozás, elsovadás a létben.
Jónak lenni — kiválóság és fenségesség a létén túl.”
„A fenségesség értelmet visz a létbe.”
(Emmanuel Lévinas)

Egy test úgy lát és hall, ízlel, tapint és érez, a kéz úgy ír, a gondolkodó test úgy merül alá a világba, úgy gondolja el és fejezi ki azt, ahogy a lélek van együtt azzal a társsal, aki végtelen és sosem hal meg igazán. A test úgy érzékeli a világot, hogy közben részt vesz abban a szellemi folyamatban, ahogy a lélek a világban él, a vágyaiban, amelyek a Másikhoz fűzik, akiben megnyilvánul a lét végtelensége, szépsége és bánata. Az érzékelés és a megismerés tehát nem materiálisan objektív jellegű, hanem mindig újjászületés is, a test a lélek vágyaitól áthatva együtt is él mindazzal, amit érzékel, a képek, a hangok, a nyomukban megszülető gondolatok, képzetek pedig úgy szedődnek össze, hogy abban mindig érezni a megtestesülés lendületét, frissességét. Az érzékelt világnak a lélek vágyain át történő összeszedődése teljesen egyéni, szabad és teremtő, akár maga a születés — így válik egy élet az Én történetévé. Claudel mindezt egy szójátékkal érzékeltette, ars poeticájában azt írta: a „connaissance” (megismerés) egyben „co-naissance” (együtt-születés) is. Minél hűségesebb egy lélek ahhoz a végtelenséghez, amely a Te, a Másik arcában tárul fel, a test érzékelését annál koncentráltabban hatja át a fenségességnek, a lét átszellemültségének érzete. A test így alapozza meg a világ transzcendenciájához fűződő viszonyunkat. Ahogy Gabriel Marcel fogalmazott: „A testben való lét a metafizika központi adottsága.”

E gondolatok fényében tudom értelmezni Takács Zsuzsa legújabb kötetének címét: *A test imádása*. Egyfelől kézenfekvőnek tűnik, szinte felkínálkozik a szókapcsolat erotikus színezetű értelmezése, mint a test iránti csodálat és hódolat kifejeződése, melyet alátámasztani látszik, hogy a kötet versei a szerelmi líra kategóriájába is sorolhatók. A kötet cím és a versek ilyenféle megalapozottságából indul ki a kritikák többsége.¹ Ez a fajta értelmezés azonban, úgy vélem, épp a direktsége révén kevésbé érzékeny a rejtettebb, szublimált aspektusokra, jóllehet bizonyos, főképp racionális-ateista értelmezési horizontok között az alapfeltevése vitathatatlan. Éppen ez,

Takács Zsuzsa kifejezésével élve, „a túl-közélszólás” keltette aggály, tünődés révén jutottam el a másik értelmezési lehetőséghez: a test imádása, mint a test valami/valaki más iránti hódolatának kifejeződése, a test imád és hódol, nem a modern értelemben vett erotika, hanem a platóni Érosz vonzásában, egészen a szakralitás fokáig. Így a kötet érdemét, egyben művészi értékét, nem feltétlenül a (köznap) erotikus és spiritualitás egyensúlyának megtalálásában látom, ahogy arra a fentebb említett kritika érvelése indít (noha ez is az egyik, de nem a legrelevánsabb erénye), hanem abban, ahogyan e versekben, melyeket egy kivételesen érzékeny, sokszínű női lélek szerelmi érzése hat át, kitapinthatóvá válik a Másikban, a Te-ben rejlő transzcendens végtelenség megtestesülése. E líra nyelvzetében, metaforáiban, asszociációiban nem az erotikus tapasztalás pszichikai jelentésrétege ’szólal meg’, hanem az érzékelés és érzésvilág olyan metafizikai lényege ölt testet, amellyről a művészet világán kívül leválaszthatatlannak érezzük az inefabilitás jellegét. Az imaginatív teremtőerőben, amellyel Takács Zsuzsa dolgozik, jól érzékelhető annak a léleknek az önzetlensége, fiatal, rugalmas lendülete, aki önmagától a Te (a Másik) felé indul el, keresi, ahogy „arcára vágyik az arc”, hogy soha többé ne térjen vissza önmagához. A léleknek ebben a mozgásában, amely által eltávolodik önmaga terétől és idejétől, hogy megérinthesse a Másikat, a szeretett lényt, nem a birtokbavétel, hanem a benne rejlő végtelenség vonzásától ösztönözve, e folyamatban tehát a testi érzékelés többé nem gyönyörszerzésre szolgál, hanem a világ érzékelt „arcainak” összeszedésére, elvonására, elvonatkoztatására (absztrakció), és felémelésére a Másik arca elé. Ez a „felajánlás”, ami épp a költészet által valósul meg, kifejezi egyrészt a teremtő léleknek a világtól való visszahúzódását, lévinasi értelemben vett „el-oldottságát” (*ab-solute*),² elrugaskodását a Másik felé, amely által a testi érzékelés megújul, másrészt pedig világosan utal e költészet liturgikus jellegére. Van ebben egyfajta, a versek összességén átvélő komolyság, az észlelések, érzések, képek burjánzásán túl való összpontosítás a rejtett végtelenségre, mint lényegre, egy olyan figyelem, amelyet már Pilinszky is észrevett az akkor induló, fiatal költő(nő)nél, és találóan „hűségnek” nevezte: „A bizonytalanságot, az egyre növekvő zavart és bizonytalanságot mind nagyobb gazdagságra fordító hűség; tévedek, ha ezt látom e költészet legbensőbb törvényének, értékének és sorsának?”³

A kötet kezdő, azonos című versében már különös dolgokról olvashatunk: egy utolsó szeretkezés utáni kétségbeesés leírásáról van szó, amely természetes is lehetne, hiszen a szerelem véget érése fájdalmat kelt a lélekben, de itt az arcot, mely imént még „kéjesen meg-megvona-glott”, a búcsú közeledésére „a pusztítás és a pusztulás” öröme járja át. Talányos, és nem is egyszerűen az ismert ambivalenciáról van szó, miszerint a szeretkezés örömét olykor csak felelősíti az érzés elmúlásának sötét melankóliája, itt az öröm „az idő kerekének megakasztásától, / a küllők elferdítésétől, a bőrükbe fúródó / fémszilánkok sebző táncától, a kötelékeken / ejtett ezer vágástól” ébred föl. A kiszabadulás, az eloldódás örömről van szó, mely elvegyül az idő megtörésének érzésével. Am az idő megtörését a lírai alany idézte elő, hiszen ‘megakasztja’ az időt, ‘elferdíti’ a körkörös idő tengelyét. És így a következő versekben egy olyan múlt tárul föl, mely sosem volt jelen, a kétségbeesés pedig átível a halálon. Álmában megjelenik a rég halott kedves (*Tér, Fehér arcod*), de nem úgy, hogy csak látja, hanem találkozásként, mely a valóságból kölcsönzi erejét: az ébrenlétben egykor megélt, múlt idejű valóságdarabra utal vissza, tagadva azt — „Szemmel láthatóan cáfolni / akarod, hogy visszautasítottál, amikor // még éltél.” (*Tér*); „Halotti gyöngeségben / képtelen vagy leplezni érzelmeidet / irántam.” (*Fehér arcod*). A Másik tehát álomban tűnik föl, mintegy inkognitóban, ezért ha szólt is, az olyan, mintha semmit sem mondott volna, hiszen a versből világosan kiderül, szavait meghazudtolja mindaz, ami a nappal fényénél, az élet eleven valóságában történt. Am mégis „szólt”, kifejezett az álmokép által valamit, egy olyan valóság színét vegyítve bele a szerelem történetébe, amely sosem volt jelen. De attól, hogy az élet realitásában nem volt jelen, még nem kevésbé valóságos, nyugtalansága révén felszakítja a valóság köznapis szövetét, és egy olyan távolság áramát engedí begyűrűzni, amelyben örömmel érzékeljük a Végtelent. „Próbálj meg szeretni újra” — kérleli a halott az elhagyott, megtagadott, eleven kedvesét, és valóban szinte versről-versre leszünk tanúi annak, ahogy a lírai én a kezdeti „gyengéd háritás” zavarodott mozdulata után átengedi magát e felszólításnak, önzetlenül feláldozva magát — „Figyelő szemek kereszttüzeiben / kortyoltam a keserű poharat” (*Fegyelmezettbebb voltam*), illetve „álmomban (...) hogy a karcsú, / ősz hajú, meggyötört arcú férfi te vagy, / tilos lett volna tudnom, vagy ha már / fölismerlek, a megtorlást kockáztatva szinte, / az öleléseidet viszonznom ennyire hevesen.” (*A tiltás ellenére tudtam*). Azt tapasztaljuk, hogy minél önfelelt-

ebben halad a Te felé a lírai én, annál inkább közeledik a Végtelen felé, annál bensőségesebb viszonyt alakít ki, de nem a régi kedves lelkével, hanem a lét transzcendentális síkjával. A világ teste, ahogyan megjelenik ezekben a versekben, olyan anyagnak bizonyul (egy férfi öle, a fátylában süllyedő nap, a rozsdavörös őz, a nyár végi strand medencéje, a Colosseum, a Kaszást jelképező „zsúfolt” villamos, a porcelánok, a széttört metszett poharak, a kivérzett szitakötő, a szétgurult almák, a néger maszkok, „a hóban és ködben ragyogó” júniusi este, a sakkfigurák, a faliórák stb.), amely a végtelenség és Isten közelségével kísért. A lírai én megnyílásával ez a belsővé vált világ szétpattan, őszintén feltárulkozik minden gondolat és jelentés, egyre világosabban utalnak a végtelenségben rejlő eredetükre, és a világ, ami fölötté áll köznapi életünknek, hirtelen közel kerül hozzánk, miközben érintetlen, birtokolhatatlan marad — igen, ez az igazi költészet ereje. Kétségtelen, hogy Descartes-nak kell igazat adnunk, aki azt írta: „bizonyos módon előbb van meg bennem a végtelen észlelése, mint a végesé, azaz előbb van Isten észlelése, mint saját magamé”. És igazából előbb van meg bennünk a ‘Te’ észlelése is, mint a saját magunké, hiszen a Te mindig közelebb van Istenhez, mint az Én. A kötet utolsó, Kalkuttai Teréz Anya vívódásait megjelenítő ciklusa (*India*) arra összpontosítja a figyelmünket, hogy az Istentől való félelem, ha tiszta tekintettel mérjük föl, nem szorongás, hanem a felebarátért és annak halálért érzett felelősség. A Te arcában, főleg ha elesett és szenved, a halandóság tekint ránk, melynek fájdalmát Krisztus sem kerülhette el. Holott Róla nem esik szó, de kétségtelen, hogy keresztjében osztozott vele a lírai én is, aki betegségéről és halálfélelméről a *Nyelotan, haladóknak* című ciklusban vall. Ami különösen szép ez utóbbiban, ahogyan a lélek elkülönül véges életétől, de úgy, hogy egyetlen érzés mégis hozzáköti, és ez az érzés épp a hála. „Hálám végigsöpör a portálok / előtt felgyűlt, tavalyról itt maradt, / tört levelek között. Hová lépjek, / hogy meg ne ijedj tőlem?” (*Lábadozás*). (Magvető, Budapest, 2010)

KIRILLA TERÉZ

¹Például Krusovszky Dénes: „Hazafelé tart a testem” (*Takács Zsuzsa: A test imádása – India*). Műút, 2011/023.

²Lévinas értelmezésében a transzcendencia az Abszolút, az, ami ab-szolúttá vált, vagyis eltűntté, illékonyá.

³Pilinszky János: *Takács Zsuzsáról*. In: *Publisztikai írások*. Osiris, Budapest, 1999.

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

BETAKARÍTÁS

Ritkán adatik meg napjainkban a költőknek, hogy végigtekintve életművükön alkalmuk kínálkozzék legkedvesebb verseikből kötetnyi válogatást olvasóik kezébe adni. A véletlen úgy hozta, hogy egyszerre öt ilyen válogatott kötetel szembesülhetünk, különféle pályák, ízlések, törekvések summázatául.

Hárs Ernő, túl a kilencvenen a legidősebb. Nem tartozik a sokat emlegetett lírikusok közé, csöndesen építi életművét, amelyben a verseknek éppen akkora a súlya, mint műfordításainak. *Odüsszeusz visszanéz* címmel válogatott ezekből, s a Szent István Társulat abból az alkalomból jelentette meg a gyűjteményt, hogy Stephanus-díjjal koronázta meg munkásságát. Tegyük mindjárt hozzá: megérdemelten. Vitatnám ugyan a szerkesztő és utószót író Zsille Gábornak azt a megállapítását, hogy hetvenéves írói pályafutás csak a legnagyobbak osztályrésze, hiszen ellenkezőjére bőven akad példa, de Hárs Ernő írói tevékenysége mindenképpen elismerést érdemel, s érdekessége egyebek mellett abban rejlik, hogy elmékedésre, önvizsgálatra készítet, arra int, hogy ne indulatosan, hanem szeretetre, megértésre nyitott lélekkel tájékozódjunk a világban. Meghatóan szép *Végrendelete* is alátámasztja ebbéli véleményünket: „Hagyatékom csupa mihaszna csillogás, / kézzel nem fogható természetű valóság, / szélfújta, kósz hang, káprázat, délibáb, / illat, amely alól hiányoznak a rózsák. / Nincs már fényűzésre szükségem. Örökölje, / ki lelki génjei szerint velem rokon. / Lehull a Maya-fátyol, végre felszabadultam, / elértem az örök tengert, s partjára ülve / magánosan tűnődöm a végső dolgokon.”

Ősi lírai helyzet: a partra ért költő, távol a világtól, szeme előtt a végtelennel az életről, a befejezésről elmélkedik. Hárs Ernő lírájában azonban már korábban is meghatározó volt a szemlélődő magatartás, amely megóvta a világ ellenséges erőinek hatásától, mondhatnánk sérthetatlenné vált, mert csakis arra törekedett, hogy másoknak adjon, ezt érezte az *Egyetlen üdvenek*: „Adni teljes tenyérről, belülről, igazán, / fenntartás nélkül élni, mint levelek a fán, / úgy lenni önmagunk, hogy az már szinte fájjon, / ahogy az első ember döbbsen meg a világon, / Isten üres zsebében lapulni, mint előleg, / s garas szeretetét odadobni jövőnket // ez az egyetlen üdvo, mit halandó találhat, / s ha kivüle reked, szánandóbb, mint az állat.” A legtöbb jó versben rátalálhatunk arra a központi magra, amely a mondandó lényegét rejtí, s köréje épülnek a képek és a stilisztikai eszközök. Itt — és nem csak itt — az „adni” a lényegi

pont. Hárs Ernő nem gyönyörködtetni akart, hanem adni, hogy ideálokkal gazdagítsa létünket és tetteinket. Tiszteletre méltó elhatározás...

Czigány György *80 nyár* termését sejteti olvasójával. Sejteti, hiszen a Szent István Társulat gondozásában megjelent karcsú kötetben épp csak ízelítőt ad szerzteágzó munkásságából, melynek lényegét az utóbb XVI. Benedekként a pápai trónra lépő Ratzinger bíborostól idézi: „Kétségtelen, a világban objektív matematikát találunk ugyan, de szembetaláljuk magunkat a szépség hallatlan és megmagyarázhatatlan csodájával is. A Matematikus, aki ezeket a folyamatokat megtervezte, az alkotó képzelet nem rejtett mértékét bontakoztatta ki.” E szépség titkainak feltárására kötelezte el magát Czigány György, olyan korszakokban, melyek tagadták és megsemmisítéssel fenyegették ideáljait. S akkor is köteletségének érzi ezek szolgálatát, amikor életnek tragédiái is beárnyékolják azokat. Elvesztette feleségét, majd író-fiát, Zoltánt. Az élet azonban ismét derűsebbik arcát mutatta számára, hiszen ismét megtalálta a szerelmet s vele ihletőjét.

Meglehetősen nehéz, olykor öncsonkító vállalkozás nyolcvan nyarat, annak különféle megjelenési formáit egyetlen szerény kötetbe sűríteni, a költeményekből, prózákból, emlékekből és működése visszhangjaiból megalkotnia önarcképét, amelynek legjellemzőbb vonása talán a meditatív pillantásra és gondolkodásra való hajlam. Emlékek tolnak emlékekre, s mindegyikben érezni a nehézségekben is tartást és kitartást adó hitet. A világra való áhítatos rácsodálkozás kivételes erőnye, ez segíti a jelenségek mélyére hatolni, vagy beleérző emberséggel megszólaltatni a beszélgetőtársait. A televízió riportereként is költő marad, ezért is lehetett kora nagyjainak egyenrangú társa, akár nagy zenészeket, akár nagy írókat szólított mikrofonja elé. Az emberi lét és a művészet lényegének ismeretében különleges aurája volt s van minden megnyilatkozásának. Mintha folyvást a lét titkainak peremén egyszülőzna, de nem zuhan a mélybe, mert erős kéz fogja, s birtokosához fohászkozhat: „Azért csak hadd sírjok, Uram, / földszítve hitemet a szomorúság / áldott virágaival! Hiszen emberré / lett Isten is megkísértetik félelemmel, / midőn megáll szélén a teremtésnek, / mely mint a tenger, hallgat előttünk.”

Ebben a röpke *Fohászban* van egy tüneményes kép, a hit földszítése a szomorúság áldott virágaival. Csak az írhatja le ezt, csak az fogadja el a szenvedés fájdalmát, aki ellenkezés nélkül veszi vállára és hordja a szenvedés keresztjét, abban a biztos tudatban, hogy megkapja jutal-

mát. Czigány György máris megkapta, hiszen folyvást a harmóniát szolgálhatta, tette közkinccsé, amely nemcsak születése perceiben ragyogott fel szikrázó fénnel, hanem megszépíti emlékeinket is gazdagítva életünket.

Örömmel és meglepetéssel olvashatjuk Szili József *Verskatalógus* című kötetét (*Argumentum*, 2011). A szerzőt nem költőként ismerhettük, hanem irodalomtudósként, aki elsősorban angol irodalomtudományi felismerésekkel gazdagította a hazai tudományos ismereteket. Álomban sem gondoltam, hogy a figyelmes, kicsit ironikus tudós költőt is rejteget szívemben. Talán meg sem ismerhettük volna líráját, ha egy tragikus élmény — kedves élettársa váratlan elvesztése — nem hívja életre a kazalban őrzött kéziratokat. Kár lett volna, ha így történik, hisz Szili József igazán jó költő, s nemcsak bőséges műveltsége teszi azzá, hanem inkább az a mód, ahogy a léttel szembesülő gondolataiból és érzéseiből újjáteremti önmagát. Olykor a költő köpenyéből kivillan a tudósa is, különösen azokban a verseiben, amelyekben a kimondott vagy leírt szavakról mint a kommunikáció eszközeiről, a megértés vagy a meg nem értés esélyeiről ír. Van egy sokat sejtető, izgalmas helyzetrajza, amely lehetőséget ad helyének kijelölésére valahol a legendás *Újhold* lírikusainak, Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes, Rába György, Rákos Sándor és a többiek nyomában. A költemény címe: *Kiáltanak utánam:*

*Kiáltanak utánam,
de azon a nagy úton
nem jön velem senki.*

*A por nehéz lesz, nem száll,
vele hűl kis az este,
s a szél emléke eláll.*

*Nem lesz egy moccanás sem,
ahova nyitok, ott sem,
ahol a csend fogad,*

*a sötétségbe eltett,
fojtottan érő nagy csend,
a csendek csendje. Rajta*

*nem hagy nyomot a kérés,
nem hagy nyomot a vágy,
nem hagy nyomot a múlt.*

„Hosszú, kitartott hang volt a nyár” — olvassuk egyik költeményében. Erre a hangra sóhajt az ősz, amely Szili József verseinek fontos és jellemző hangulati tényezője. Nem leverő, a tél közeledtét jelző ősz, inkább kicsit szomorkás, elégikus évszak. Avarban gázolunk, ökörnyal csillan a késői napfényben, s káprázva állunk a ránk omló érzések zuhatagában.

Murawski Magdolna *Megtalált válaszok* című kötete Gál Elemér előszavával és Fridél Lajos illusztrációival Egerben jelent meg. *A művész* című költeményből idézem az első négy sort: „*A művészetnek szent honában / béke van, áldott harmónia. / Míg ideig eljuthat a lélek, / sokat kell hányódnia s tanulnia.*” E gondolat s megfogalmazása is jelzi, hogy a költő gyökereivel a magyar romantika korába kapaszkodik, s mesterségét az erkölcs lehetséges megfogalmazásának (is) tekinti. Mindezt erős zeneiség hatja át, hullámzó sorok, felelgető rímek teszik teljesebbé az élményt. A romantika ihletésére utalnak a természeti képekbe rejtett érzések, az asszonyi lélek finom rezdüléseinek átütő megfogalmazásai. Nagyon jellemző szemléletmódjára, ahogy a „régvolt úr” Márait idézi, amint szigorú tekintetével önvizsgálatra készlet. Mintha ő is azt várná, találjuk meg az élet kérdéseire adandó hiteles válaszokat, ne kerteljünk, ne keressük gyáván a kiutat, legyen beszédünk igen és nem. Küzdelmes költői út, hisz „*Barbár dalokra hívtak, nem szabad / szavakra. Béklyód lett a rend s a hit. / Csillag-palástként vonja árnyait / reád e hullt világ...*” Ezeket a kor-kovácsolta bilincseket törí szét a költő, hogy a látszat-szabadság helyett az igazit, a kötetlent küzdje ki. Az ön- és közösségi értékek megvalósításáért vívott harc is romantikus előzmények ébresztése, s ezeket ellenpontozzák a finom rajzú tájképek, a nosztalgikus érzések, a szépség után tanúsított vágyakozás.

A kötet versvilága leginkább ízlésesen egybeválogatott virágcsokorra emlékeztet. Mindenféle színből találunk benne, mélyvöröset és fehéret, még kéket is, a költő a jelek szerint kedveli ezt a színt, s ezzel nincs egyedül mai líránkban. A kék valamiképp az ég kékje, végtelen távlatok jelképe, amelyek felé minden igazi költő törekszik. Nem különbözik tőlük Murawski Magdolna sem, hiszen kérdéseire sokszor épp „fönről”, az égi kék magasából érkezik a válasz. A természet jelenli számára azt a közeget, amelynek harmóniája imádságos gondolatokra serkenti (*Ima az erdőn*), de ez a harmónia arra is rádöbent, hogy a világ egyensúlyát, az érzések tisztaságát a nagy Rendező biztosítja, s amit szépnak látunk, az ő ajándéka. Ezt a felismert szépséget adekvát stílusesszókókkal, jelzőkkel, jelzős szerkezetekkel, költői képekkel visszhangozzák a versek.

Murawski Magdolna költeményeivel eddig egy azóta jobblétre szenderült egri folyóiratban találkoztam. Remélhető, hogy nem jut osztályrészül az a mostoha sors, amely a fővároson kívül alkotó írókat sokszor a peremre szorítja. Figyelmet, törődést érdemlő lírája megfelelő publikálási lehetőségek által további gazdagodást ígér.

Czigány György kötetének címe *80*, Ferenczi Lászlóé *74*. A sokoldalú irodalmár, kitűnő, folfe-

dező irodalomtudományi könyvek, fordítások és költemények írója ezúttal az életén tekint végig, visszaidézve azt a zaklatot háromnegyed évszázadot, amelyet megélt, s amely örömmel is megajándékozta, de egyre többször, mind fenyegetőbben figyelmezteti teste gyengülésére. Am mindig van remény. A 68. számú költeményben ezt olvassuk: „*Hetedik napja infúzió / Minden test útjára készen / És változatlanul rádió // Amíg a kint a bentnél jobban érdekel / Megújulásra van remény.*” Nagyjából átláthatjuk a versek témáját: a „kint” és a „bent” jelenik meg bennük, a valóság szülte gondolatok, az értelmes és kikezdhethetetlen harmonikus belső világ felesel egymással tömör, olykor aforisztikus megfogalmazásban. S bár a test gyengülése uralkodó téma, a harmónia nem bicsaklik meg: bizonyítva, hogy a költő világszemléletére nem elhanyagolható hatást tettek a harmadik Nyugat-nemzedék költői és esszéírói, akik a megrontott világból a kiküzdhető egyensúly lehetőségeire figyeltek (Ferenczi László Bóka László legkedvesebb tanítványa, Sótér István-kismonográfia szerzője.)

Különös érdekességet kölcsönöz a versek egymásutánjának, hogy nem lineárisan követik egymást, évről-évre, hanem a gondolatok szeszélyes cikázását érzékeltetik: „*Meglepő, hogy itt vagyok // Hányféle időben és hány városban / És emlékszem egy hangra / Noha csak később hallottam meg. / Isten, te tudod csak nyomorúságom / És talán orvosom tudja csak. / És néhány nő, aki már elhagyott. // Ma még anyémek a régi és ősrégi dátumok.*” (57.)

Az életrajzi indíttatásból fakad, hogy a versfüzér személyes jellegű, hiányoznak belőle a modernség bakugrásai. Az érzések és emlékek együttese vonzó emberi portréit varázsol elének, melynek rajzolatából hiányoznak az excentrikus vonások. Mindvégig érezni az önvalomás kényszerét, melyet a 75 éves férfi nosztalgiája még elhíhetőbbé, mélyebbé varázsol. Az 53. vers például: „*Az Apokalipszis / egyik szünetében / Isten jókedvében / idetett. // Egész múltammal szeretlek, / nem ortodox, nem eretnek, / férfi / ötvenöt évesen Pestről / és a történelemből / gyógyszerektől / tagolt napokkal. // Boldogan csodálkozom, / Naponta megnézem / A tükörben arcomat.*”

Alighanem azért is állnak közel a szívemhez ezek a versek, mert Ferenczi László mintha nem csak magáról rajzolt volna képet, hanem megírta nemzedékünk történetét eszmélődésünktől az öregségig. Nem szépít, nem gügyög, pontos vonásokkal ábrázol, szemközt a kérlelhetetlenül mûló idővel, a mulandósággal. Ez a józan, mégis lebberő szomorúsággal átszótt hang teszi szépé, igazzá líráját. (*Magánkiadás*, 2011)

RÓNAY LÁSZLÓ

MILAN KUNDERA: TALÁLKOZÁS

Az irodalom bennfentesei úgy tudják, hogy Milan Kundera francia kiadója, a Gallimard külön ügynököt foglalkoztat, akinek az a feladata, hogy egyengesse a szerző útját a Nobel-díjig. Ez az erőfeszítés — noha eddig eredménytelen — azért is tiszteletet parancsol, mert olyan kiadói magatartásról árulkodik, amilyenről egy hazai szerző egy magyar kiadó esetében nem is álmodhat. Innen nézve külön értelmet nyer, miért úgy vonul be az irodalomtörténetünkbe Párizs, mint a szép ámulások szent városa. Tény, hogy a Gallimard külön kötetet tiszteltett 2009-ben a hetvenes évek szerző előtt, amikor kiadták a *Találkozás* című esszékötetet, amely egy évvel később az Európa Kiadó jóvoltából már magyarul is olvashatóvá vált. Ennél a mondatnál egy pillanatra érdemes megállni. Nemcsak azt szükséges rögzíteni, hogy dicséretesen rövid idő alatt hozzáférhetővé tették az immár tizenötödik Kundera-kötetet, hanem azt is: ebben a vonatkozásban sokkal szerencsésebbek vagyunk a cseheknél. Az 1975-ben hazát, majd nem sokkal később nyelvet is váltó író franciául elkészült kötetét a mai napig nem fordították le cseh nyelvre, mert ehhez maga a szerző nem járult hozzá. Ez nem kevesebbet jelent, mint azt: a tekintélyes életmű legalább fele nem érhető el a cseh olvasók számára. Néha jó magyarnak lenni.

A szerző korábban megjelent három irodalom-és regényelméleti kötete (*A regény művésze*, *Az elárult testamentumok*, *A függöny*) teljes mértékben reprezentálja azokat a kitüntetett értékeket és elgondolásokat, amelyek a kunderai világirodalom-felfogás kiszögelési pontjai, és amelyekhez valójában az új könyv már nem sokat tesz hozzá. A kiforrott ízlésű és a hetvenes éveit taposó Kunderától ez nem meglepetés. Sokszor és alaposan körbejárva a régiek közül Cervantes, Diderot, Rabelais és Sterne életművét jutott el oda, hogy a közelmúlt regényirodalmából Proust és különösen az *Eltűnt idő nyomában*nál záruló regénytörténeti korszakhatár utáni szerzőkre fókuszál. Így Kafkára, Hermann Brochra, Gombrowiczra és Musilra. Ebben az irodalmi krédóban a legkitüntetettebb helye talán az *Alvajárók* című Broch-regénynek van, melynek magyarországi recepciója meglehetősen erőtlen. A *Találkozás* témáit tekintve eklektikus a kötet, hiszen egyszerre találhatóak benne esszék festészetről, szimfonikus zenéről, operáról, irodalomtörténetről, („epeömléses”) monográfiákról, regényelméletéről, filmesztétikáról és az irodalmi kánonok rendszeréről. Műfajilag is többszólamú az új kötet, mert az esszék mellett egy terjedelmesebb Kunderával készült interjú és a szerző Carlos Fuentesnek írt nyílt levele is helyet kapott benne.

A vékony kötet — kilenc fejezetben rendezti vegegyes témájú írásait — számomra az egyik utolsó európai írónak is láttatja a szerzőt, aki ragaszkodik a kontinens szelleméhez hosszú ideig meghatározóan kapcsolódó műveltséghez, és akinek a kultúra valóban az élményt, a civilizáció pedig a kiüresedést és az unalmat jelenti. A konzummá silányodott európai mindennapok láttán mégsem fogja el a kultúrpeszimizmus. Nem idéz, és nem gyárt ideológiát ebből a jelenség-együttesből. Bármilyen szomorú a Kundera által leírt helyzet, remek esszék lehet írni ebből az alapállásból. Hogy ez mennyire így áll, erre azért bizonyíték a *Találkozás*, mert legalább felerészben olyan alkotókról és művekről szólnak az írások, akik és amelyek hazánkban ismeretlenek. Kortárs görög, izlandi, lengyel és cseh írók és költők ebbe a halmazba tartoznak, csakúgy, mint napjaink nyugat-európai képzőművészei. Érdekes módon azonban ez az ismeretlenség alig valamit változtat az írások élvezeti értékén. Az 1992-ben elhunyt festőt, Francis Bacon-t idézi a művészről szóló, *A festő brutális gesztusa* című írásában: „(...) az ember most ébred rá, hogy baleset, létezésének semmi értelme, és minden ok nélkül kénytelen végigjártatni a játszmat”. Az ismeretlenségre példa az izlandi prózaíró Bergsson *Svanurinn* című regényének elemzése: „Izland: háromszázezer lakos százezer négyzetkilométeren. A magány ellen (a regényből merítem a képet) a gazdák messzelátón kémlelik a távlat más gazdák után, akik szintén messzelátót használnak. Izland: egymásra leselkedő magányok” — írja a szerző, és legyen bármilyen rövid az idézet, olvasóként az a benyomásunk alakulhat ki, hogy a mű talán leglényegibb pontjára irányította a figyelmünk.

Az egész mű középpontjában az a lenyűgözően szerteágazó *Feketelisták avagy divertimentoó Anatole France tiszteletére* című esszé áll, amelyben a vébeli regényíró járja körül a 19. század második és a 20. század első felének egyik legreprezentatívabb francia prózaíró életművének két darabját, *Az istenek szomjaznakot* és *A Lúdláb királynőt*. Pontosabban azt a kérdéskört: miképpen negligálták France-t kortársai. Kivétel nélkül költők: Aragon, Eluard, Breton és Soupault. A francia szalon irodalmi ízlésterrorjáról egy külföldinek fogalma sem lehet — szűrhetjük le Kundera gondolatmenetéből —, és akire itt halálos ítéletet mondtak (legyen az a legigazságtalanabb), annak esélye sem lehet, hogy kedvező közvélekedés alakuljon ki róla. Ez történt Anatole France-szal is, aki hiába volt az Akadémia tagja, egy regényíró — lehet ő a legjobb is! — nem sokra becsült sem a kor, sem a hivatalos kritika. Tegyük a szívünkre a kezünket, ez nem gall különlegesség. (Ford. N. Kiss Zsuzsa; *Európa*, Budapest, 2010)

BOD PÉTER

JOSEF ERNST: JÁNOS Egy teológus portréja

János evangéliumát Bolyki János, a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának közelmúltban elhunyt emeritus professzora — és a jánosi iratok mondhatni legszakavatottabb magyar ismerője (lásd *„Igaz tanúvallomás”*. *Kommentár János evangéliumához*. Budapest, 2001; *A tanúvallomás folytatódik. Kommentár János leveleihez*. Budapest, 2008) — „a világ egyik legcsodálatosabb könyvé”-nek nevezte, amely újraértelmezte Jézus személyét, küldetését, áldozatát és etikai mondanivalóját (*János evangéliuma a görög tragédiák tükrében*. Budapest, 2002, 11.). A ma már nyugdíjas, komoly lelkipásztori tapasztalatokkal is rendelkező paderborni professzor magyarul most megjelent munkája azonban nem is annyira magáról a „legcsodálatosabb könyv”-ről, hanem elsősorban annak szerzőjéről szól, akit a hagyomány János apostollal, a szeretett tanítvánnyal azonosított. Csakhogy a modern bibliakutatás ezt az azonosítást erősen megkérdőjelezte. Ennek fényében szinte magától értetődő, hogy a kismonográfia első része lényegében a szerzőség kérdését taglalja. Körüljárja annak az egyház integráns részét képező, de ugyanakkor „önálló teológiával, sajátos lelkiséggel, saját szervezeti formával rendelkező” (26.) jánosi közösségnek a problematikáját, amely közösség hitét és hitvallását a negyedik kanonikus evangélium szerzője a művében megfogalmazta.

Könyve második részében a német tudós a pneumatikus (vagyis a Vigasztaló Lélektől áthatótt) evangélium irodalmi és teológia sajátosságait igyekszik feltárni, mindig szem előtt tartva a szerző személyiségét. Elemzése világossá teszi, hogy az evangélista számára „Jézus tettei nyilvánvaló jelek, melyek a mennyei dicsőséget hirdetik; az igék [pedig] magasztos közlések, [s] bizonyos mértékben egy másik világból származnak” (41.). Ez tükröződik a búcsúbeszédekben, a kinyilatkoztatásokban (például Jn 8,12; 10,1–8; 11,25.26) és a jelekben (kánai menyegző: Jn 2,1–11; a vakon született meggyógyítása: 9,1–41; Lázár feltámasztása: 11,1–44).

Munkája harmadik részében Josef Ernst értékeli az eredményeket, és megpróbálja megrajzolni annak a valójában ismeretlen szerzőnek a portréját („fantomképét”), aki egyszerre teológus, lelki ember, misztikus, szeretett tanítvány, barát (vagyis „Krisztus személyesen megtapasztalt közelségből él”, 147.) és egy olyan új életfilozófia képviselője, amely az örök élet ígérteit hordozza magában („A Jézussal való találkozásban a halál hatalma sorstalanná vált”, 148.). Ő az a tanítvány, aki az üldöztetés idején lelket önt a minden oldalról szorongatott közösségbe; az igaz tanú, aki

életben tartja a hitet és a reményt, hiszen tovább él az általa megírt evangéliumban.

Végeredményben tehát nem is annak a kérdésnek az eldöntése a legfontosabb, hogy ki is volt valójában a negyedik kanonikus evangélium szerzője. „A Zebedeus fiú, János? A hasonló nevű presbiter? A nagy ismeretlen, vagy csak a közösség tükörképe? Azt szeretném mondani — írja a német tudós —, hogy fontosabb a történeti azonosításnál a teológiai portré. Az evangélista él, ha elszánjuk magunkat a vele való beszélgetésre” (152.).

Elképzeltető, hogy amennyiben az igehirdetések a jánosi evangélium fenséges Jézus Krisztusát, az Ő szavait és tetteit állítanák napjaink támpontjait vesztett, egyre inkább fokozódó létbizonytalanságban élő, morális tartását mindinkább elvesztítő, de ugyanakkor az igazság és igazságosság után epekedő, életének értelmét pedig lázasan kereső embere elé, a kereszténység üzenete sokkal vonzóbb, megragadóbb és „modernbb” lenne/lehetne. Hiszen a jánosi kereszténység alapmotívuma a példamutatás, központi témája pedig a megélt szeretet: „Arról ismerje meg mindenki, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt” (Jn 13,34).

Ebben a törekvésben mindenképpen segítség lehet Josef Ernst lelkipásztori igényeket is szem előtt tartó, tehát közérthető nyelven megírt munkája. Annál is inkább, mivel a kismonográfia függeléke felsorolja a János-evangélium vasárnapi perikópáit, és hatékony intellektuális és spirituális segítséget nyújt azok magyarázatához a nagyközönség számára. (Ford. Kocsi György és Friesz Enikő; „Kairosz Bibliai Tanulmányok, 3”, Kairosz, Budapest, 2011)

JAKAB ATTILA

CHRISTA MEVES: MANIPULÁLT MÉRTÉKTELENSÉG

A szerző 1971-ben publikált *Manipulált mértéktelelenség* és az 1997-ben kiadott *Szembeszállni a korszellemmel* című műveiből jelentetett meg a Kairosz Kiadó több fejezetet egy kis tetszetős kivitelű kötetben. Egyébként előbbi, 1971-ben megjelent művét 42-szer kiadták Németországban, és 40 ezer példányban kelt el, nem beszélve a külföldi kiadásokról. Ezekben a művekben Meves valóban nyíltan és bátran szembeszáll mindazokkal a jelenségekkel és törekvésekkel, amelyek a mai ember és társadalom betegségeit okozzák, válságos állapotát létrehozták. Szembeszáll, éspedig mint gyakorlati szakember, gyermek- és ifjúsági terapeuta, aki naponta észleli a lelki betegségek ugrásszerű növekedését.

A mindennapi tapasztalatból indul ki, de nem tagadja, sőt hirdeti, hogy az ok az, hogy az emberek „elbizakodottan túllépik az Isten szabta korlátokat”. (Innen ered a „manipulált mértéktelelenség” kifejezés.)

Tisztában van vele, hogy a korszellemmel szembeszállni nem könnyű dolog. „Ki merészel szembeszállni a korszellemmel? Csak őrtültek? Vagy mártírok, akiket szeretetük és a jövőért, valamint az emberi méltóságért érzett felelősségük hősiességére készítet?”

De hát mi is jellemzi korunkat és melyek a korunk fentebb említett bajait okozó jelenségek és törekvések: „megunjuk az élvezetet, megcsömörlünk tőle, elegendő lesz belőle, és mást, jobbat, újabbat kívánunk. A régiek ezt nagyon jól tudták, nagy bölcsességi könyvek, mindenekelett a Biblia, de az I. King és a Korán le is írták, és még a népmesék szerint sem teszi boldoggá az embert, ha mindene a legbőségesebben megvan életében.”

A szerző korunk egyik fő téveszméjének tartja az emberek „egyenlővé tevésének” szellemét, amelyet modern Prokruzstész-jelenségként jellemez. A férfi és a nő, a felnőtt és a gyermek, az öreg és a fiatal, az egészséges és a beteg (ez utóbbinál főleg a pszichiátriai beteget és a homoszexuálist és pedofilt „egészségesnek” tekintő álláspontra utal), az ártatlan és a bűnöző közötti határ elmosására és velük szemben lényegében azonos követelménynek támasztására hívja fel a figyelmet. Így „terjesztik azt a vélelményt, hogy a férfi és a nő természeténél fogva azonos. Hangsúlyozzák, hogy a különbségek csak látszólagosak.” Vagy: hangoztatják „azt a nézetet, hogy a homoszexualitás teljesen normális viselkedés...” „A bűnözőbe belebeszélük, hogy ő tulajdonképpen normális ember.”

Nem kevésbé jellemző korunkra, hogy igyekszik szemét behunyni a halál ténye előtt, nem venni tudomást róla. Pedig: „Létünk lényegéről kevesebbet tudunk meg, ha az élet tananyagából a halál adta leckét kihagyjuk.”

Sorra veszi azután korunk bálványait: a pénzt, az „ego”-t, a szexet és a modern babonákat, valamint a már előbbieken említett „Prokruzstész-jelenséget”. Végül világosan megfogalmazza, amit munkája mottójának nevez: „szükség van a Nyugat felelősségére”. Azaz: „A 20. század tapasztalatai váratlanul újra világossá tették, mennyire igaza van a Bibliának.” „Európa megújulására van szükség az igazság szellemében, azaz arra, hogy a kereszténység megvalósuljon a mindennapi életben.” (Ford. Kerényi Dénes; *Kairosz*, Budapest, 2009)

BERÉNYI DÉNES

SOMMAIRE

- SAINT AUGUSTIN: Sermon pour la fête de la naissance de notre Seigneur
 TIMOTHY RADCLIFFE: Méditations de Noël
 CSABA TÖRÖK: Incarnation
 CSABA ELBLINGER: Conflits d'identité sous l'arbre de Noël
 ■ Poèmes de Thom Gunn et Péter Vasadi

Quel est le sens de la vie?

Réponses de personnalités de la vie culturelle hongroise à l'enquête de Vigilia

INHALT

- AUGUSTINUS: Predigt zum Fest der Geburt des Herrn
 TIMOTHY RADCLIFFE: Weihnachtsmeditationen
 CSABA TÖRÖK: Menschwerdung
 CSABA ELBLINGER: Identitätskonflikte unter dem Christbaum
 ■ Gedichte von Thom Gunn und Péter Vasadi

Was ist der Sinn des Lebens?

Antwort auf die Umfrage der Vigilia bei bedeutenden Persönlichkeiten aus dem ungarischen Kulturleben

CONTENTS

- AUGUSTINUS: Sermon on the Feast of Nativity
 TIMOTHY RADCLIFFE: Meditations about Christmas
 CSABA TÖRÖK: Incarnation
 CSABA ELBLINGER: Identity Conflicts under the Christmas Tree
 ■ Poems by Thom Gunn and Péter Vasadi

What is the Sense of Life?

The Answers of Outstanding Hungarian Personalities to the Inquiry of Vigilia

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, HAFNER ZOLTÁN, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Gyomai Kner Nyomda Zrt. Felelős vezető: Fazekas Péter vezérigazgató

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadó-

hivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekk számla száma: OTP.

VII. ker. 11707024-20373432. Előfizetési díj: 2012. évre 5.040,- Ft, fél évre 2.520,- Ft, negyed évre 1.260,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 15.240,- Ft/év vagy 95,- USD illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10-14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 480 Ft

VIGILIA

SZEMLE

- MILAN KUNDERA Hónapról hónapra
- JOSEF ERNST Találkozás
- CHRISTA MEVES János. Egy teológus portréja
- Manipulált mértéktelenség

A SZEMLÉKET ÍRTÁK Berényi Dénes, Bod Péter,
Jakab Attila és Rónay László

*Minden kedves Olvasónknak áldott
Karácsonyi Ünnepeket kívánunk!*

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A szenvedés fogalmai
- Vallás és természettudomány
- A test teológiája
- Angyalosi Gergely, Bacsó Béla,
Diósi Dávid, Féja Endre,
Jelenits István, Mezei Balázs,
Székely János, Tverdota György tanulmánya
- Fecske Csaba, Györffy Ákos,
Halmai Tamás, Makkos Péter,
Vasadi Péter és Villányi László írása

A folyóirat megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

9 770042 602005 11012